

קונטרס

בנין ועקב

ראש השנה

חלק א

אמרים יקרים מפנינים נפלאים
לעודד הלבבות בימים המאירים
להבהיק עיניים ביהלום וספידים

אשר חנני השו"ת

יעקב עקיבא הכהן רבינוביץ

בלאאמו"ד הגה"צ רבי גמליאל שליט"א

תשרי תשפ"ד

©

כל הזכויות שמורות

להערות אפשר לפנות לטל-פקס:

02-999-8201

או למייל:

3122131@gmail.com

ניתן להשיג הקונטרס בירושלים:

בספרי עין יעקב מול שטיבלאך מאה שערים

או בטלפון 0533153661 | 0504175336

בבית שמש:

בבית המחבר רח' חזון איש 26

או בטלפון: 05276-30720

בבני ברק:

חנות פרידמן מול בית הכנסת איצקוביץ

כמו כן ניתן להשיג את סדרת הקונטרסים

'בנין יעקב' על המועדים:

אלול • ראש השנה • סוכות - שמחה

חנוכה • שובבי"ם • פורים - ד' פרשיות

חודש ניסן - חג הפסח - ספירת העומר

שבועות • בין המצרים

וכן 'בנין יעקב' על התורה:

בראשית • שמות • ויקרא • במדבר • דברים

תוכן הענינים

פתח הבנין

ג..... בראש השנה יכתבון

מילין אחדין בפתח הבנין - 'בנין יעקב' ראש השנה

ערב ראש השנה

ט..... אחרית שנה

ערב ראש השנה נמחלין שליש עוונות ומסוגל לישועות גדולות

- ◇ מחילת עוונות בערב ראש השנה ◇ יום השכמה והרבות בסליחות ותענית
- ◇ כאשר יתקן איש ביום האחרון יתקון כל הזמן ◇ שב באחרונה אין מזכירים לו
- ◇ רשעו ◇ השם נפשנו בין החיים ◇ ברך עלינו את השנה הזאת - יום האחרון
- ◇ בכלל ◇ ישועת ה' כהרף עין ◇ תחל שנה וברכותיה

יום הדין

כל באי עולם עוברין לפניו..... כא

בראש השנה נכנסים הכל אל תוך היכל המלך ומקבלים קצבתם

ובכן אבא אל המלך ◊ וגילו ברעדה ◊ התחדשות המלוכה והתמנות המשרות
◊ החותך חיים לכל חי ◊ הפן והכן לך

מפחד יושב תהלות..... כו

הבחירה ביד האדם האם לפחד מיום הדין

ורדף אותם קול עלה נדף ◊ סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי

חדות ה' היא מעוזכם..... כט

יבטח בהשי"ת וישמח בשמחת היום אך אין אומרים שירה

יודעין שהקב"ה יעשה להם נס ◊ יהא רגיל למיכל קרא ורוביא כרתי וסילקא
ותמרי ◊ הגם שזוחלים ורועדים מאימת ה' בוטחים בישועתו ◊ בראש השנה
היה שמח למאוד ◊ איך יאמרו שירה בשעה שספרי מתים פתוחים ◊ אשירה
לה' כי גמל עלי ◊ בראש השנה יש שמחה אך אין לומר שירה

חסד ביום דין..... לו

שורש הדין בראש השנה נובע ממקור הרחמים

פליאה בדברי רבותינו ◊ ראש השנה הוא יום דין ברחמים ◊ על ידי השמחה
והאמונה בהשי"ת נצא זכאים בדין ◊ השם מלכנו הוא יושיענו

כרחם אב על בנים.....מה

האב מרחם על בנו ופוטרן מן הדין

אם כבנים אם כעבדים ◊ נצח רחמיו דבנוי לרחימו דדינא ◊ אם כבנים רחמנו
ואם כעבדים עינינו תלויות ◊ מען ליהט זיך א טאטע ◊ בין כך ובין כך
נקראים בנים

מלכות

תמליכוני עליכם.....נה

להמליך את הקב"ה על מחשבות ליבנו ולשעבדם אליו

מלכותו ברצון - מלך הוא ברצון ומושל בכפיה ◊ ימליך את השי"ת על עצמו
ועל הנטיות הרעות ◊ אני אקבע מי יכנס לביתי ומי יעמוד בחוץ ◊ עצות
להתגבר על המחשבות הרעות ◊ העושה לקיים מצות המלך ממליך את המלך
עליו ◊ עיקר עבדות ה' להמליך הבורא על המחשבות

שכם אחד לעבדך.....סו

באחזה ורעות ימליך את השי"ת בעולם ויצא זכאי בדין

אחדות - תנאי לביסוס המלוכה ◊ יום תרועה מלשון חיבה ורעות ◊ בראש
השנה נידחים בעלי המחלוקת ממחיצת הקב"ה ◊ למנצח לבני קורח מזמור -
כי הם תקנו חטא המחלוקת ◊ תוקעין תשר"ת בכדי להימנע ממראית עין של
מחלוקת ◊ השטן מנסה להכשילנו במחלוקת ◊ על ידי אהבת ישראל ולימוד
זכות יוצא זכאי בדינו ◊ מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה ◊ הזהירות בבין אדם
לחברו - סימנא טבא ◊ בהרבות רעים וידידים ינצל מן הדין ◊ ויכתבהו ויחתמהו
לחיים טובים בזה יום הדין

זכרונות

אמרו לפני פה

בזכות קבלת דין שמים באהבה זוכין להשתיק את המקטרגים

כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה ◊ היה לי מה להשיב ולא עשיתי כן ◊ בני ישראל אינם שואלים גם כשקשה להם ◊ התקיעות השניות מבלבלות את השטן

הזוכר למזכיריו צא

הזוכר את האבות הקדושים והולך בדרכיהם זוכרים לו את זכותם

זכרונות - כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ◊ לזכור את מעשי האבות ודרכיהם ◊ כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ◊ לפי מה שזוכר את הבורא כן נזכר לטובה למעלה

כבש רחמיו לעשות רצונך צא

נסיון העקידה היה בלתי לה' לבדו וללא שום פניות

מצאת את לבבו נאמן לפניך ◊ כבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם ◊ בלתי לה' לבדו ◊ גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ◊ ימסור מודעה לפני העבודה שמבטל כל הפניות

ברחמים תזכור קו

בקשת רחמים בזכות מעשה העקידה שהיה לפני משורת הדין

זכור ברית אברהם ועקדת יצחק ◊ התהלך לפני והיה תמים ◊ כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמיו

שופרות

שופר של איל קטו

תמימותו של אברהם אבינו ניכרה באיל שהקריב לאחר העקידה

לכאורה צריך לקחת מאכלת ולא שופר ◊ קרבן האיל היה פחיתות כבוד
 לאברהם אבינו ◊ בהקרבת האיל נודע שלא לכבוד עצמו עקד את יצחק ◊
 הקריב האיל לכפרה שמה פגם בהרהור הלב

יום תרועה קכב

כל היום של ראש השנה מושפע מקול תרועת השופר

כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב ◊ יום תרועה - יום של
 התעוררות על ידי השפעת השופר ◊ ראש השנה יפשש במעשיו ויתעורר
 לתשובה ◊ משך היום יתבונן בכל ענייני עבודת השופר ◊ עשרה טעמים
 לתקיעת שופר

עבודת היום

שנהיה לראש קכט

להחשיב כל רגע של ראש השנה שהוא המוח של השנה

עבודת חודש תשרי הוא קומה שלימה ◊ מ"ח שעות כנגד המוח שבראש ◊
 מנהגים שונים לסימנא טבא ◊ 'חטא' בגימטריא 'חטא'...

למענך אלקים חיים..... קלה

בקשת צרכי הגוף למען נוכל לעבוד בהם את השי"ת כראוי

ותחתוך קצבה לכל בריותיך ◊ צווחין בצלותין ככלבים הב הב לנא מזונא ◊ בפשטות צריך לבקש על צרכי גופו ◊ הזוהר התכוון למי שמבקש גשמיות למלאות תאוות לבו ◊ זכרנו לחיים - למענך אלקים חיים ◊ חנה בקשה בן לגדלו לתורה ועבודה ◊ למענך אלקים - לאוקמי שכינתא מעפרא ◊ יכוון ליבו לשמים לפחות מעט

זכרנו לחיים..... קמח

ביאורים בנוסחאות שהוסיפו הגאונים בתפלת שמונה עשרה

כתבנו לחיים - הנכתב בשם המלך אין להשיב ◊ כתב אשר נכתב ונחתום בטבעת המלך אין להשיב ◊ זכרנו לחיים גשמיים וכתבנו לחיים רוחניים ◊ ד' פעמים חיים להינצל מארבע מיתות ◊ כל העתים שווים לטובה ◊ מן הקל אל הכבד ◊ חיים של רחמים בברית ובשלום ◊ ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך ◊ אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים

תפלת צדיק..... קסא

בראש השנה יסתופף בצל הצדיק וגם יתייגע לבד

בראש של השנה ישהה אצל ראש הדור ◊ אימתי אשרי העם - כאשר כולם יודעי תרועה ◊ השועל ששכח את שלוש מאות משליו ◊ כח הצדיק תלוי בחוסים בצלו ◊ עיני ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם

פטרות דראש השנה

אל הנער הזה התפללתי..... קעה

הכח להתמודד עם צער גידול בנים - הצער מעורר את התפלה

מורה הלכה בפני רבו ◊ אל הנער הזה התפללתי - כמו שהוא ◊ לא עליך
המלאכה לגמור ◊ אל הנער הזה התפללתי - גרם לי להתפלל ◊ הקדוש ברוך
הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים

וה' פקד את שרה..... קפה

אמונה תמימה בהשי"ת גם כאשר בדרך הטבע אפסה כל תקוה

מדוע קוראים פקידת שרה ביום א' דראש השנה ◊ יסורים שאין להם קצבה
קשים מכולם ◊ אברהם האמין אפילו שהטבע פעל כנגדו ◊ צאצאיה כן פקוד
לטוב היום

ראש השנה שחל בשבת

ראש השנה שחל בשבת..... קצה

סגולת קביעות שנה כזאת ולמה אין תוקעים בשופר בשבת

תקנת חכמים לא לתקוע שופר בשבת ◊ השבת בעצמה מכריזה שבת בו תשוב
◊ אין תוקעים בשבת כי אין הסיטרא אחרא שולט אז ◊ מאורעות כבירים
בשנה שחל ראש השנה בשבת ◊ גודל שעת המנחה בראש השנה שחל בשבת
◊ תפלת חנה התקבלה במנחה של ר"ה שחל בשבת

פתח הבנין

בראש השנה יכתבון

מילין אחדין בפתח הבנין - 'בנין יעקב' ראש השנה

בחמלת הבורא עלינו הננו זוכים לתת לפניכם ברכה את הקונטרס החדש 'בנין יעקב - ראש השנה', והוא בנין שלם העשוי לתלפיות, בו מסודרים בסדר נפלא מערכת שלמה של מאמרים משובחים ונפלאים, המקיפים את כל הנושאים הנוגעים למהות הימים הקדושים העומדים לפתחנו, והם רבים ומגוונים עד להפליא, בטוחים אנו שכל אחד ימצא בין בתרי הקונטרס את שאהבה נפשו ויפיק ממנו תועלת עצומה למען נדע אל נכונה את הדרך אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה.

'ראש השנה' - כשמו כן הוא, הראש של כל השנה, וכלשון הרה"ק בעל התניא, "שלכן נקרא ראש השנה, שהוא כמו הראש והמוח שממנה תוצאות והמשכות חיים לכל אברי הגוף, וכך בראש השנה נמשך חיות לכל ימי השנה". הכל הולך אחר הראש, כל הרמ"ח איברים ושס"ה הגידים אין להם תקומה אם הראש אינו פועל כשורה, ואם חפצים אנו לזכות בשנה טובה ומבורכת צריכים אנו לנהל את ראש השנה בהתעלות הרוח ובהתרוממות דקדושה, או אז נזכה לכל טוב ומיטב בסייעתא דשמיא.

ביום זה יושב הקב"ה על כסא משפט לדון את כל באי העולם כאשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, ולאן מילתא זוטרתא הוא, כי אפילו מלאכי מעלה ושרפי עליון אשר לא טעמו טעם חטא זוחלים ורועדים מאימת הדין הגדול והנורא, ואם בארזים ואראלים נפלה שלהבת הפחד והיראה, מה יענו אזובי קיר, על אחת כמה וכמה שיש לנו לפחד מן המשפט, כי אם ימצא את עומק הדין מי יקום לפניו.

היום הוא גם יום התחדשות המלוכה, שבו עומד הקב"ה ומצפה לבני ישראל שיבואו ליתן לו כתר מלוכה, וזה מה שאנו עושים באמת בהאי יומא, כאשר כל אחד ואחד עומד להתפלל ולבקש באימה ובכבוד ראש, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה'.

מובן מאליו שיום גדול וקדוש כגון זה מלא וגדוש עם הרבה עניינים הצריכים לימוד, להבין את המעשה אשר יעשון ואת הדרך אשר ילכו בה, ונצרך לזה הכנה דרבה ועבודה גדולה בכדי להתכונן מבעוד מועד לקראת הזמן הקדוש והנפלא הלזה, ואם לא עכשיו אימתי.

ובאמת אין לך עוד רגל ומועד מסביב למעגל השנה שמתכוננים אליו כל כך כמו ראש השנה, שעוד כמשלוש חדשים מקודם לכן, בחודש תמוז, כבר מתעוררים הכל כי הנה ז'מני תשובה ממשמשים ו'באים, ולמן אותו היום והלאה מוסיפים אישי בני ישראל להתעלות במדרגה בטר מדריגה, כל אחד מחפש לעצמו דרכים ונתיבות בקודש להתקרב אל השי"ת ולהיות מוכן לקראת הזמנים הגדולים העתידיים לבוא עלינו לחיים ולשלום.

ולבן באמת שינסנו מותניים לקבץ כעמיר גורנה דיבורים יקרים ואמרים נחמדים משובבי לב ונפש במעלת ימי ראש השנה והעבודה הנצרכת בהם לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה, כאשר בד בבד השתדלנו להעמיד את הדברים בסדר הגון ונחמד ובאופן שיהיו שווים לכל נפש, תוך כדי שימת לב מיוחדת שיהיו כל הדיבורים הללו מיוסדים על אדני פז ויסודות נאמנים מתוך ספרי רבותינו הקדושים, מלאכת מחשבת ויגיעה עצומה השקענו במשך זמן וזמנים טובא בכדי להעמיד דברים על דיוקם ולציין מראי מקומות לכל יסוד וחיידוש בדבריהם הקדושים, וכפי שעניכם תחזינה מישרים.

כל זה הוא אומר הבא מן החדש בנוסף לקונטרס הנפלא 'בנין יעקב' על חודש אלול שיצא לאור אך זה עתה, וכבר הספיקו רבים וגם נאמנים להעיד על התועלת הגדולה בעבודת ה' שהיה להם על ידי העיון וההתבוננות בדברים הנחמדים הקילורין לעיניים, הקונטרס הזה הינו המשך והשלמה לקונטרס הקודם ופנינה נהדרת בתוך שרשרת הקונטרסים 'בנין יעקב' על כל מועדי השנה וחודש תשרי בפרט, כפי הידוע מצדיקים שכל העבודות של החודשים אלול ותשרי הם קומה שלימה וחיטיבה אחת שמגיע לתכליתו ביום שמחת תורה בשעת ההכרזה של 'אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו'.

וכצאתנו מן הקודש נפרוש כפינו אל א-ל בשמים, שלא תארע תקלה על ידינו, ויהיו נא אמרנו לרצון לפני אדון כל, לחזק הלבבות ולעדן הנפשות, שנגיע מוכנים ומזומנים לקראת יום הדין, מתוך הכנה דרבה והתעוררות הלב, ובזכות זה נזכה לשנה טובה ומבורכת ברוחניות ובגשמיות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא וכל טוב סלה.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ולשלום

ערב ראש השנה

אחרית שנה

ערב ראש השנה נמחלין שלישי עונות ומסוגל לישועות גדולות

מחילת עונות בערב ראש השנה

היום של ערב ראש השנה הוא זמן גדול ונשגב עד למאד, כדאי תא בטור הלכות ראש השנה (סימן תקפא), שביום זה מתחילין העונות להימחל, משל למה הדבר דומה, למדינה אחת שתושביה זלזלו במסים והארנוניות המוטלים עליהם ולא הקפידו לפרוע אותם במועדם, עד שברוב הימים התקבץ החשבון לחוב גדול ונורא, לאחר שנוכח המלך כי החוב הולך וגדל והם אינם מתכוונים לשלם, שלח אליהם שליחים להזכיר ולנער אותם מתרדמתם, אולם לאחר שראה המלך כי השליחים לא הועילו, לא נותר לו ברירה אחרת כי אם לצאת הוא לבדו בראש חיילותיו ולגבות את חובו ביד חזקה ובזרוע נטויה.

באשר שמעו בני המדינה שהמלך עושה את דרכו אליהם, נבהלו עד למאד ויאחזמו רעד, מה יענו למלך, מדוע לא שלמו לו בזמן, הלא עתה, אפילו אם ירצו לשלם גם לא יוכלו, שכל כך תפח החוב עד שאין ידם משגת לפרוע אפילו חלק קטן ממנה, ואילו המלך כבר מתקרב לעיר מרחק עשר פרסאות ואנה אנו באים.

בצר להם נאספו כל נכבדי המדינה, ראשיה וגדוליה, לטכס עצות כדת מה לעשות, ולאחר שנשאו ונתנו בדבר על כל פרטיה ודקדוקיה, באו לכלל החלטה שהם בעצמם – החשובים והנכבדים – יצאו את העיר לקדם את פני המלך בפיוסים ותחנונים, אולי יחוס עליהם אולי ירחם.

בהגיע היום המיועד יצאו אכן כל הנכבדים את שערי העיר להמתין למלך, תיכף כראותם את הפמליה הנכבדה בראשות המלך מתקרבת אליהם, השתטחו מלא קומתם ארצה, ובדמעות שליש התנצלו לפני המלך על מה שלא שילמו חובם במועד, ואילו עתה כבר הגיעו למצב שאין בידם לשלם, לכן הם מבקשים מאת המלך שיראה את מצבם העלוב ויחוס וירחם עליהם. המלך שטוב לב היה, וראה כי הם מצטערים באמת ובתמים, הודיע להם כי בו ברגע הוא מנכה שליש מן החוב והוא מחול להם.

בני המדינה שמחו מאד על הבשורה הטובה, אולם עדיין לא באו על סיפוקם, כי לא היה להם שום דרך לשלם את שני השלישים האחרים, לכן טיכסו שוב עצה, וכאשר התקרב המלך יותר אל העיר, הוסיפו לצאת אליו גם כל האנשים הבינוניים שעשו גם הם כמעשה הראשונים, הם התנפלו לרגלי המלך והתחננו אליו שאין להם מהיכן לשלם חוב גדול שכזה, כראות כן המלך התמלא שוב רחמים עליהם ומחל להם גם את השליש השני, סך הכל נותר חובם עומד רק על השליש האחרון.

אבל עדיין לא הואיל להם, כי אפילו את השליש האחרון אין להם לפרוע, עתה כבר לא הסתפקו בחשובים והבינונים, אלא כל בני העיר למגדול ועד קטן, אפילו הפשוטים שבהם, כולם כאחד יצאו לקראת המלך לחנן את פניו בדברי פיוס ותחנונים המתקבלים על לב, עד שהמלך בטובו מחל להם על כל החוב עד פרוטה אחרונה ממש.

הנמשל פשוט מאד, במשך כל השנה אנו חיים ללא חשבון, נכשלים כאן ונופלים שם, עבירה מצטרפת לעבירה עד שנעשה לחשבון גדול מאד, אולם הקב"ה שהוא רחום וחנון אינו נפרע מיד, הוא יושב ומצפה, רק בהגיע חודש אלול יוצא המלך מביתו ובא אלינו לעשות דין ומשפט בראש השנה, והנה, האנשים החשובים, שמבינים מבעוד מועד את חומר הענין, צמים כבר בערב ראש השנה ומרבים בתפילה לפני יושב מרום, אולי יחוס עליהם וירחם, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו נעתר להם ומוחל שלישי עיונות.

בהגיע ראש השנה כבר מתעוררים גם הבינונים, ובאים לבית המדרש להתפלל, לבקש ממי שהרחמים שלו שיחוס עליהם ועל בני ביתם ולא יעשה בהם דין ח"ו, כי אין להם שום דרך לסלק חובותיהם, והקב"ה מסכים גם להם, ובעשרת ימי תשובה מוחל על עוד שלישי.

עד שביום הכפורים מקיצים אפילו פשוטי העם משנתם, ומצטרפים אף הם יחד עם כל בית ישראל לעורר רחמים רבים, ולבקש מחילה בחן בחסד וברחמים, ואף להם שומע הקב"ה ואינו משיב את פניהם ריקם, הוא מוחל להם על כל העיונות, אחד מהם לא נותר, מכאן ואילך חושבנא.

יום השכמה והרבות בסליחות ותענית

על סמך זה כתב הטור, שבארצות אשכנז נהגו כולם להתענות בערב ראש השנה, כיוון שביום זה יש מחילת עוונות, וכן גם פסק הרמ"א בשולחן ערוך, אם כי האחרונים הקילו בזה קצת, כהמובא בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפא ס"ק לה), שיש חלושי מזג שמתעניין רק עד אחר מנחה גדולה (וכן הביא המשנה ברורה סימן תקס"ב בשם מחצית השקל).

אבל דבר זה מוסכם על הכל, שערב ראש השנה איננו יום פשוט כשאר ימים, אלא הוא יום מסוגל ביותר, ועל כן מרבים בו בסליחות יותר מכל הימים האחרים, וכן כתב בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפא ס"ק לג): 'בערב ראש השנה משכימין הרבה, ועומדין לקדם פני מלך מוחל וסולח בככי ובתחנונים לצאת בדימוס בדינם, ואומרים סליחות הרבה, ויש לאמרם במתון ובהכנעה ובשברון לב'.

כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן

ביום זה רובצת אחריות גדולה על כל אחד ואחד מאתנו, כיון שהיום הזה הוא היום האחרון של כל השנה, וכל פעולה שאנו עושים בו יש לו משמעות מיוחדת, כמקובל לנו מן הספרים הקדושים, שביום האחרון ניתן לתקן ולהעלות את כל ימות השנה כולם ללא יוצא מן הכלל, ואף על פי שאין לו לאדם להמתין ולסמוך על הרגע האחרון, אבל לפחות שהגמר יהיה טוב, כמאמר חכמינו ז"ל (בראשית רבה וישב, פה) שאין המצוה נקראת אלא על שם גומרה, ואם הגמר הוא טוב אזי נחשב לו הכל לטוב.

ובתב הרה"ק בעל 'אור המאיר' (פרשת בחוקתי), שבמשך השנה ישנם כמה וכמה זמנים המסוגלים לתשובה, אבל הזמן האחרון ביותר הוא היום של ערב ראש השנה שבו יכול לתקן את הכל, וכפי שכותב שם, "ואם עד אלה לא שב, עדיין יש תקוה וממתינין לו עד ערב ראש השנה, שהוא מרכז של כל השנה שעברה, ויכול לתקן את עצמו ופרטיות ימי השנה".

בך גם ידוע מאמר הצדיקים שכל השנה כולה דומה לחבל ארוך, קצה מכאן וקצה מכאן, ואף אם במשך השנה לא התנהג בטוב, עדיין יש לו שעת הכושר ביום האחרון לעשות תשובה ולתקן דרכיו, וכאשר אוחוז בקצה השני של החבל ומושכה, נמשכת עמו כל החבל יחד עם הקצה הראשון, וכדכתב

ב'ישמח ישראל' (פרשת נצבים וילך - ליל ש"ק א'), 'אמרו צדיקים הקדמונים זצ"ל, כאשר אם ירים איש את קצה המטה יתרומם כל המטה, כן כאשר יתקן איש ביום האחרון יתוקן כל הזמן^נ.

שב באחרונה אין מזכירים לו רשעו

הרמב"ם משווה את ראש השנה ליום המיתה, וכך הוא כותב (פרק ג הלכה ג), "כשם ששוקלין זכויות אדם ועוונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה וכו'", עד כאן לשונו. ויוצא מזה, שאם ראש השנה הוא כיום המיתה, אזי ערב ראש השנה דומה ליום אחד לפני המיתה, ואין לך יום המיועד לתשובה יותר מזה, שהלא כבר אמרו חז"ל במסכת אבות (פרק ב משנה י), 'שוב יום אחד לפני מיתתך', וממילא מוטל על כל אחד ואחד לעסוק היום בתשובה.

ובל מי שעושה תשובה ביום האחרון אין מזכירים לו יותר שום דבר שאינו הגון שהיה עושה, אפילו אם הרבה לפשוע רח"ל, כמאמר הגמרא במסכת קידושין (מ): 'רבי שמעון בן יוחאי אומר, אפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירים לו שוב רשעו, שנאמר (יחזקאל לג, יב) 'וְרַשְׁעַת הַרְשָׁע לֹא יִכְשַׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעוֹ'."

בואו נתאר לעצמנו כיצד ייראה סדר יומו של האדם אם באחד הימים יבשרו לו שלמחר הוא מת, הלא אין שום ספק שמן הבוקר ועד הערב לא

הערות והוספות

חסיד מופלג אחד, אמר לו בזה הלשון, דע כי ברגע זו יכולין עדיין לתקן כל השנה, על ידי תשובה אמיתית מתוך עומק הלב.

א. וכן הובא בספר 'שיח שרפי קודש' (ערב ראש השנה): כתב הרב ר' נתן נטע הכהן האבד"ק קאלביעל, שפעם אחת בעת רד היום בערב ראש השנה היה אצלו

יתעסק בשום דבר מלבד תורה ותפילה ומעשים טובים, כל רגע מן היום הזה יחושב לפרטי פרטים שלא יחמיצנה ח"ו, והנה היום יש לנו את המתנה הזאת, הרמב"ם מגלה לנו שערב ראש השנה הוא בבחינת יום אחד לפני מיתתך, על אחת כמה וכמה שאנו צריכים להשקיע עבודה גדולה ביום הזה, להתחזק מאד בכח התשובה ותיקון המעשים עד למאד².

השם נפשנו בין החיים

במו כן יש להקדיש זמן מיוחד ביום זה בכדי להתבונן כיצד עברה עליו השנה החולפת, ליתן שבח והודאה על העבר ולבקש על העתיד, הלא כמה יש

הערות והוספות

ובין אדם לחבירו לתקן, אז יהיה קונה עולמו בשעה אחת, ויגיע לחפצו במעט זמן אשר ישאר בידו, ע"כ.

וראה מה שכתב עוד בפרשת כי תצא (דף קיה:), שיי"ב חודשי השנה הם כנגד י"ב שעות של היום, וחודש אלול הוא כשעה האחרונה קודם בא השמש, ובפרט ערב ראש השנה שהוא כשקיעת השעה האחרונה של היום וצריך לשוב אז בתשובה, וזה לשונו: 'אם חבול תחבול שלמת רעיק עד בא השמש תשיבנו לו' (שמות כב, כה). כי י"ב חדשים בשנה, נגד י"ב שעות ביום, ונמצא חודש אלול שהוא חודש האחרון, נחשב כשעה קודם הלילה, וכבר עבר י"א שעות, והוי כמו קודם ביאת השמש. והיינו עד בא השמש תשיבנו לו, קודם בא יום ה' הגדול והנורא.

ב. וראה בספר 'ישמח משה' (פרשת נצבים דף קלב:), שאפילו אם התעצל כל החודש בתשובה, אזי לפחות בלילה האחרונה של השנה יתעורר לתשובה ושב ורפא לו, כי יש קונה עולמו בשעה אחת, וזה לשונו: אם כן גם אנו נאמר לעניינינו אשר כלה החודש באפס תקוה, הלא רחמנא לבא בעי, בזו הלילה הנשאר יפשפש במעשיו וישים אל לבו הטוב גודל מריו, ויתחרט בחרטה גדולה ויפול מלא קומתו ארצה בינו לבין קונו ויזעק מרה, ואוי לי מה עשיתי כזאת וכזאת עשיתי, והנני מתחרט בחרטה גדולה מאד ומאד באמת ובלב שלם, ויקבל עליו בכל לב שלא ישוב עוד לתעותויו כל ימי חייו, ויהיה אצלו כיתד שלא תמוט, ויתודה בבכי גדול ויבקש מחילה וסליחה ממלך מוחל וסולח, ומה שצריך תיקון יתקן כפי אשר יגיד לו רופא נפשות,

לנו להכיר טובה להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ברוך ה' יום יום, כל יום עם החסדים שלו, הלא כמה וכמה אנשים אשר בראש השנה האחרון עדיין היו עמנו ולדאבוננו עתה כבר אינם בארץ החיים, רחמנא ליצלן, ואילו אנו חיים וקיימים, בריאים ושלמים ברמ"ח אברנו ושס"ה גידינו, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, אין זה דבר של מה בכך, האם אנו זוכרים להודות על כך.

אם אנו חיים לעת הזאת עם רמ"ח איברינו ושס"ה גידינו, הרי זה סימן שבראש השנה האחרון נכתבנו ונחתמנו בספר החיים, כמאמר הגמרא במסכת ברכות (נח:), 'הרואה את חברו לאחר שנים עשר חודש אומר ברוך מחיה המתים', ומפרש המהרש"א, לפי שבכל שנה ושנה נידון האדם בראש השנה וביום הכיפורים לחיים ולמוות, אם יזכה לחיות במשך השנה הבאה ואם לאו, וכאשר חולפת השנה ורואה שנשאר לחיות, צריך לברך 'מחיה המתים' על שניצול מדינה של מיתה.

מצד אחד זה שמחה גדולה ועלינו לשבח לאדון הכל על שהניח נפשנו בין החיים והחייה אותנו מיורדי בור, אך מן הצד השני מחויבים אנו לבקש שגם לשנה הבאה יהיה כן, ויהיה שמנו נכתב בספרן של החיים, ולא סתם חיים, אלא חיים של עושר וכבוד, חיים שימלא ה' משאלות לבנו לטובה.

רבינו ה'נודע ביהודה' אף מדריך אותנו כיצד צריך יהודי לחשוב לעת הזאת וכה כתב בקדשו (דרושי הצ"ח - אהבת ציון - דרוש חמישי): 'ובאמת בכל השנה עדיין לא נתברר לנו באיזה ספר נכתבנו בראש השנה העבר, אבל כשמגיע סוף השנה ואנחנו אלה פה כולנו חיים, אנחנו רואים למפרע הוברר הדבר שנכתבנו בספר החיים אשתקד, ולהבא מי יודע, והחי יתן אל לבו, ומכירים אנחנו שנכתבנו בשנה העבר לחיים ואנחנו יודעים איש נגעי לבבו ומעוט זכיותו ובכל זאת זכינו להכתב בספר החיים, אין זה כי אם מצד החסד ורחמים של הקב"ה כרחם אב על בנים', עד כאן לשונו.

לבן צריך כל אחד להקדיש ביום הזה זמן מסוים להודות ולהלל להשי"ת על ששם נפשנו בחיים ולא נתן למוט רגלינו, ומחמת זה הטעם כתב בספר 'מטה אפרים' (סימן תקפ"א), "הנוהגים בכל ערב שבת לומר קודם מנחה מזמור ק"ז בתהלים 'הודו לה' וזמר 'ידיד נפש', אומרים אותו גם בערב ראש השנה קודם מנחה. לפי שהמזמור הוא על הארבעה שצריכים להודות, ויאמרו גאולי ה" הוא רמז גם כן על פדות הנפש".

ברך עלינו את השנה הזאת - יום האחרון בכלל

אבל יחד עם זאת לא נשכח שהשנה עדיין לא עברה לגמרי, עוד נותר לנו ממנה כמה שעות ספורות, וגם על השעות הללו צריך להתפלל שיעברו בשלום, אפילו הרגעים האחרונים של השנה צריכים שמירה שיעברו בשלום, כמסופר על זקננו הגדול, הרה"ג רבי אהרן יעקב פרוש זצ"ל, גזבר ישיבת 'עץ חיים' המהוללה, שהיה נוהג להתענות בכל ערב ראש השנה, כפי המוזכר בהלכה, ולאחר תפלת מנחה היה שב לביתו לטעום משהו ולהתכונן לקראת יום טוב הממשמש ובא.

ערב ראש השנה של אחד השנים, בעודו עומד בתפלת מנחה, כאשר הגיע לברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת', חלפה בראשו מחשבה ברגע כמימרא, על מה נותר לנו לבקש בשנה הזאת, הלא בעוד שעות ספורות שוקעת השמש יחד עם השנה החולפת.

והנה, בעודו צועד לביתו לאחר התפילה, המתינו לו שוטרים טורקיים ששלטו אז בארץ ישראל, וציוו עליו להתלוות עמהם אל בית המעצר (הקישלה), מה התברר, שאיש אחד, שלא היה שפוי כל כך בדעתו, טפל עלילות על הנהלת ישיבת עץ חיים שהם גנבו את כספו, ולכן עיכבו את גזבר הישיבה לחקירות.

בך ישב שם שעה ועוד שעה והשמש הולכת ונוטה, עוד קט כבר מתקדש היום ולא נראה שיש כל כוונה לשחררו, וסיפר רבי אהרן זצ"ל, שאז נפל בדעתו, אולי כל המעשה הזה הוא לרמז מן שמיא שיתקן את מחשבתו הראשונה שחשב בתפילת 'ברך עלינו', כי הנה הוא נוכח לדעת שאפילו על הרגעים האחרונים של השנה צריכים לבקש רחמים שיעבור הכל בשלום.

תיבה לאחר שעלה בלבו המחשבה הזאת, ניסה לצאת מן המקום, ולפליאתו הרבה היו כל השערים פתוחים, אף אחד לא עמד בהם ולא עיכב אותו, כך הספיק לחזור לביתו בשלום ומבעוד מועד.

ישועת ה' כהרף עין

הרבה עובדות וסיפורים ישנם על העבודה הכבירה שהשקיעו הצדיקים בתפלת מנחה האחרונה של השנה, למרות שהתפללו בשעה שהשמש כבר עמדה לשקוע ולא נותרו מן השנה האחרונה כי אם רגעים ספורים בלבד, וכרגע קט יבוא השמש ותפנה השנה כולה, בכל זאת לא אמרו נואש והתאמצו בתפלה לבקש רחמים גם על הרגעים הללו.

עד כדי כך, שבימות הקיץ לא היה נוהג הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע לומר 'ברך עלינו את השנה הזאת' בתפלת מנחה, כי אם את הברכה 'ברכנו ה' אלקינו', אבל בתפלת מנחה של ערב ראש השנה שינה ממנהגו ואמר 'ברך עלינו את השנה הזאת', וטעמו ונימוקו עמו שמקצת שנה כשנה, אפילו בשעת דמדומי חמה, וצריך לבקש שתהיה השנה הזאת מבורכת.

ואילו משמיה דהרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע מקובל לומר, מדוע אנו מתפללים 'ברך עלינו את השנה הזאת', הלא בעוד רגעים מספר תחלוף השנה, ואמר שאין זה קשה כלל וכלל, שהרי ישועת ה' כהרף עין, וברגע כמימרא יכול הקב"ה להושיע את כלל ישראל מכל צרותיהם ולהחיש את

גאולת ופדיון נפשנו, כהיום הזה תביאנו ששים ושמחים בבנין שלם, ואם יעשה כן אפילו ברגע האחרון של השנה נמצאת כל השנה מבורכת בזכות הרגעים הללו¹.

תחל שנה וברכותיה

על כן אחי ורעי, חזקו נא ונתחזקה ביום האחרון של השנה, להתעצם בתורה ותפלה, להיזהר בכל תוקף שלא לאבד אפילו רגע אחד מהיום הזה לבטלה, היום אנו מעלים את דברי התורה והתפלה של כל השנה שלא היו כראוי, וביותר בתפלת מנחה האחרונה של השנה, אז צריך להתגבר בכל עוז, לכוון ולבקש בברכת 'ברך עלינו את השנה הזאת', שלפחות ברגעים האחרונים של השנה יושיענו השי"ת בתשועת עולמים.

בפרט לאור הידוע מן הזוהר הק' (ח"ג פרשת קרח קעז:): על גודל הענין לחבר את היום והלילה בתורה ותפלה, על אחת כמה וכמה בעת הזאת ענין גדול וחשוב מאד מאד לחבר את היום של ערב ראש השנה יחד עם ליל התקדש החג בדברי תורה ותפלה, וכך לכרוך את השנה החולפת יחד עם השנה החדשה בקדושה ובטהרה, ובזכות זה נזכה לתכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה.

הערות והוספות

כוונה יתירה וכן בעי הכנה ביתר שאת ויתר עוז, ויטול ידיו קודם תפלת מנחה ואף שאינו יודע להם שום לכלוך, ואף אם עמזד מלמודו שהם בחזקת טהרה אעפ"כ יטול ידיו כדן השו"ע והפוסקים וכ"כ הגר"א (במעשה רב ג') שעיקר נטילת ידים לתפילה נתקן, ולכן יש ליטול ולברך לכל תפילה.

ג. ועיין בליקוטי מהרי"ח ובאלף המגן (קל"ד) שהביא בשם הזוה"ק דתפלת מנחה של חול צריכה כוונה יותר משאר תפלה, ואליהו הנביא לא נענה אלא בתפלת המנחה הרי כל שכן וקל וחומר בתפלת מנחה דערב יום הדין שהיא תפלה אחרונה בצאת השנה, והקדמת תפלה טרם בא יום הגדול והנורא שצריך

יום הדין

כל באי עולם עוברין לפניו

בראש השנה נבנסים הכל אל תוך היכל המלך ומקבלים קצבתם

ובכן אבא אל המלך

שנינו במתניתין במסכתא ראש השנה (טז.), "בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג, טו) 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם', ובחג נידונין על המים".

הגמרא שם (יח.) מבארת מהו הכוונה 'כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון' ואומרת, שבראש השנה עוברים כל באי העולם לפני הקב"ה למשפטם 'כחיילות של בית דוד', מפרש רש"י, 'כבני חיילות של מלך, וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה'.

חסידים הראשונים היו מתלהטים ביותר מן המאמר הזה, כי בו משמע שביומא דראש השנה זוכים אנו למדרגה עליונה בקרבת השי"ת, שהרי בראש השנה זוכים אנו להיכנס לפני ולפנים אל תוך היכל בית המלך - מלכו של עולם - ולעבור אל מול פני השכינה הקדושה וליהנות מזיווה.

וראה זה דבר נפלא שמצאנו בפירוש המהרש"א, דהנה מובא בגמרא במסכת סוטה (מב.), "ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע". וממשיכה הגמרא להביא מקור וראיה מן התנ"ך על כל כת וכת שאינם מקבלות פני השכינה, ועל כת הלצים מביאה הגמרא את הפסוק בהושע (ז, ה), "יום מִלְפָנֵי הַחֵלּוּ שָׁרִים חָמַת מִיַּן מִשָּׁךְ יָדוֹ אֶת לְצָצִים".

כתב שם במהרש"א, כי מן הפסוק שהביאה כאן הגמרא - "יום מלכנו" - משמע שמיירי באחד מימי המלכות, דהיינו ראש השנה ויום הכפורים, "שאו הקב"ה מלכו של עולם, ומושך מלך העולם את ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחיצתן אפילו במקום הדין".

ובאשר נדקדק בדברי המהרש"א נראה, כי אכן כיתות הלצים והשקרנים נידחים ואף אינם מוכנסים למחיצת הקב"ה אפילו ביום הדין, אבל מכאן אנו רואים עוד, שרק הלצים נידחים בראש השנה, אבל שאר כל הבריות אשר בו יפקדו נכנסים לפני ולפנים אל היכל המלך, אל המחיצה הפנימית ומאחורי הפרגוד, לעבור לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, והוא ממש כמו שאמרנו בתחילה.

וגילו ברעדה

הלא גילה ורעדה תאחזנו יחדיו, גילה על אשר זוכים אנו להתקרב ולהתראות פנים אל פנים עם הדר זיו המלך - מלכו של עולם, אך גם פלצות תאפוף את רוחנו, כי מי יעמוד אצל המלך בחדר הפנימי ולא יאחזנו אימתה ופחד, שהלא אינו דומה ההנהגה של האדם בביתו להנהגתו כאשר עומד אצל המלך, אשר אזי בודק ובוחר את עצמו בשבע בדיקות לפני כל תנועה ואפילו הקלה ביותר, האם ראוי להיעשות כן לפני המלך או לאו, ובפרט אם בא אצל המלך

ביומא דראש השנה, יום אשר ספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו וכל מעשיך בספר נכתבים, ומי לא נפקד כהיום הזה^א.

התחדשות המלוכה והתמנות המשרות

אולם אפשר לומר עוד בביאור מאמר הגמרא שבראש השנה עוברים כל באי העולם לפני הקב"ה כחיילות בית דוד, שהרי כידוע, ראש השנה הוא היום שבו ממליכין את הקב"ה על כל העולם כולו וביום זה מתחדשת המלוכה, וסדר העולם המקובל הוא, שבשעה שקם מלך חדש על הארץ, בטלים כל סדרי המלוכה שהיו נהוגים עד עתה ומתחילים לסדר את כל ההתמנויות והתפקידים מחדש, עליונים למטה ותחתונים למעלה, כל אלו שהיו עד עתה מן השרים והטפסרים עלולים לירד מגדולתם כשעל מקומם מתמנים חדשים אשר זה מקרוב באו.

הערות והוספות

אדם גדול, וכמובן שבאותו הזמן שעומד שם יחשב כל תנועה ותנועה שעושה האם ראוי לעשות כן באותו מקום קדוש ובפניו של אותו צדיק.

וזכורני בשנות נעורי שהייתי הולך להקביל את פני הצדיקים והקדושים אשר היו באותה התקופה, דוגמת מרן בעל ה'מנחת יצחק' ומרן ה'סטייפלער' זצוק"ל, ועד עתה מרגיש אני את יראת הרוממות שאפפוני עת זכיתי לעמוד במחיצת קדשם, וב"ה אשר לא השבית לנו גואל וגם היום ישנם צדיקים וקדושים אשר עצם השהייה בסביבתם מעורר רגשי יראה ואהבה.

א. ואין שני הרגשים אלו סותרים זה את זה כלל וכלל אלא הוא בבחינת "וגילו ברעדה", ובכדי לקרב את הדברים אל השכל, יכולים אנו לתאר לעצמנו שיש לנו את הזכות לבא ולבקר בהיכלם הפנימי של גדולי הדור, ליהנות ולהתבשם מזיו פניהם המבהיקים, שגם אז יש את הבחינה הזאת, שבשעה שעומד האדם אצל הצדיק הריהו מרגיש בקרבו את ב' ההרגשות גם יחד, מחד גיסא הרגשה של שמחה על שיש לנו הזכות לעמוד במחיצתו של אותו גדול אשר כל בית ישראל נשען עליו, ומאידך גיסא יש בנו גם הרגשה של יראה מגודל מעלתו של אותו

ודבר זה ידוע לנו, שמלכותא דארעא הוא כעין מלכותא דרקיעא, וכמו שנוהגים כאן למטה כך הוא הסדר גם למעלה, ועל כן ביומא דראש השנה, שבו מתכוננת ומתבססת מחדש מלכות הבורא יתברך שמו, הרי שגם כל התפקידים וההתמנויות של המלכות מתחלקות מחדש, היום נקבע גורל האנשים לשנה הבאה, מי יהיה שר ומי יהיה עבד מי ישפל ומי ירום, התפקיד והמעמד שהיה עד עתה לכל אחד מן הממונים אינה בהכרח כלל שזה גם מה שיהיה לו מכאן והילך, המלך בוחר לו מחדש כפי ראות עיניו וכפי טובת המלוכה החדשה את הראויים לו לטובת ביסוס המלכות.

אולי זהו גם המשמעות בדברי הגמרא שבראש השנה עוברים כל הבריות לפני הקב"ה כחיילות בית דוד, דהיינו כמו דרך צבא החיילים, שבשעה שעומדים לצאת אל המלחמה נכנסים כולם אל המלך ובאותה שעה הוא נותן לכל אחד ואחד את התפקיד המיוחד לו, ואת התפקיד הזה הוא צריך למלא במלחמה, כך הוא בראש השנה, שנכנסים כל הבריות אצל הקב"ה לקבל את ההתמנות ואת התפקיד המיוחד להם לשנה הבאה.

החותך חיים לכל חי

בדרך זה יש להוסיף מה ששמעתי מזקניי הגה"צ רבי זונדל קרויזער זצוק"ל שהיה אומר, כי מדרך האנשים להפטיר על מי שמת באמצע השנה, שבראש השנה כבר קבע הקב"ה שביום פלוני ופלוני בשנה יטול את נשמת אותו אדם מן העולם, אבל אין הדבר כן, אלא שבראש השנה נותן הקב"ה חיים לכל חי כפי מדתו, אלא שיש אנשים שעל אף שגם הם מקבלים חיים אבל הם קבלו רק במדה קצובה, קצבת חיים שיספיק עד ליום מסוים בשנה, וממילא, כאשר בא היום שנגמר להם חיותם מסתלקים מן העולם.

והוא כדרך שאמרו על חיילות בית דוד שהיו נכנסים קודם המלחמה לקבל כל אחד את התפקיד הראוי לו לעצמו, כך גם כל הבריות נכנסות בראש השנה לפני הקב"ה כבני מרון, לקבל את הקצבה כל אחד כפי הראוי לו.

הפן והגון לה

על כן, וודאי שיש לנו לערוך הכנה גדולה ויסודית לקראת יום הדין הגדול והקדוש - יום הרת עולם, בו הולכים אנו לזכות ולהיכנס בהיכל המלך פנימה ובמחיצה אחת עמו, כאשר לפניו פתוחים ספרי חיים וספרי מתים וכל אחד מקבל את חלקו ותפקידו הראוי לו מבית המלך לקראת השנה החדשה הבאה לקראתנו לשלום.

אי לכך נשפר את מעשינו ונחקרה את דרכינו, נלכה ונשובה אל ה' בכל מאודנו בכדי שנמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים, ונזכה להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולשלום, ויתחדש עלינו שנה טובה שנת רצון ועת גאולה.

מפחד יושב תהלות

הבחירה ביד האדם האם לפחד מיום הדין

ורדף אותם קול עלה נדף

בזמננו פשתה רעה חולה בקרב הבריות, אנשים רבים חיים כל הזמן עם פחדים וחרדות שונות ומשונות, עד שאינם מוצאים מנוח לנפשם, לא פעם מתברר שכל הפחד נובע רק מאיזה חששא רחוקה ממקרה העלול לבא עליו, עד שבעקבות כך נכנס האדם לפחד איום ונורא, והרבה פעמים מדובר בדברים הרחוקים מן המציאות כרחוק מזרח ממערב, אך טבע האנשים לפחד ולחשוש עד כי אפילו לא תוכל להסביר לו כי מדובר בהבלי שוא ובדברים שאינם מתקבלים על הדעת.

אך הפלא ופלא, אותו אדם שלבו מלא דאגות וחששות מכל מיני עניינים, הרי שעם הגיע ראש השנה וימי הדין הריהו מסתובב שאנן ולבו בטוח עליו, איננו חושש כלל מיום הדין הקרב ובא על העולם, כאילו שאין זה נוגע אליו כלל ועיקר, ואין לבו נוקפו לדאוג ולשוב בתשובה על מעשיו הרעים בכדי שייצא משפטו לזכות.

הסתירה זו עקת עד לב השמים, מצד אחד חושש הוא מכל דמיון ומכל עלה נידף, אפילו כאשר בסתר לבו יודע שמדובר בעניין של שווא, אבל כשמגיע יום הדין, בו גלוי וידוע לכל באי העולם כי הוא נורא ואיום עד שאפילו המלאכים יחפזו בו, שהלא הקב"ה בכבודו ובעצמו יושב ביום זה על כסא משפט וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, והנה אותו אדם המפחד תמיד לא זו בלבד שאינו מפחד שבעתיים יותר ממה שרגיל לפחד, אלא כמעט ואינו חושש מיום הדין, עד שקשה לומר שמדובר באותו אדם שדרכו לפחד תמיד.

סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי

ואומרים משמו של ה'אלטער מקעלם' (או בשם רבי ישראל סלנטער זצ"ל), שהסיבה לכך הוא מחמת שהקב"ה ברא את עולמו באופן שתהיה לאדם הכח לבחור בין טוב לרע, ועבודת האדם כל ימי חייו הוא לברור את החלק הטוב ולסגל לעצמו דרכים טובות וישרות, וכדכתיב (דברים ל, יט) 'החיים והמות נתתי לפניך, הברכה והקללה, ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך'.

הסיבה לכך הוא היות שתכלית ביאת האדם לעולם הוא בכדי שיתקן את עצמו ויתעלה לתכלית השלמות, ובשביל זה חייב האדם שיהיה לו את כח הבחירה, כי אם לא יהיה לו שום צד של בחירה, אזי אפילו אם היה מתנהג כל ימיו בטוב לא היה זוכה לתקן ולהשלים את מה שמוטל עליו לתקן, שהרי לא מעבודתו ויגיעתו בא זה אליו אלא רק מחמת נטייתו הטבעית לטוב, אבל כאשר יש בו באדם משיכה גם לדברים החומריים ולדברים שהם היפך עבודת הבורא יתברך שמו ובכל זאת מתגבר האדם על הצד הרע ובוחר בטוב, הריהו זוכה לזכך ולתקן את נשמתו בשורשה.

ממעם זה אם בראש השנה היה נופל פחד טבעי על האדם מאימת הדין, הרי שהיה ניטל הימנו כח הבחירה והיה שב בתשובה רק מגודל האימה

שנפלה עליו שלא בבחירתו, ולא מחמת שהכיר מעצמו בגדלות הבורא ובשפלות עצמו ובעומק הדין, ולא היה בירור לדעת האם הוא באמת ירא שמים או שכך דרכו כסל למו לחשוש מכל דבר ועניין.

אשר על כן מסלק מעט הקב"ה את הפחד הטבעי שהיה צריך ליפול על כל הברואים בימים אלו, ואפילו אלו שדרכם לפחד תמיד מכל שטות והבל, כאן אינם מרגישים כל כך פחד, למרות שמצד הסברא הפשוטה היו צריכים לפחד לפחות כמו שמפחדים משאר הדמיונות שלהם, והוא בכדי שיהיה בחירה בין טוב לרע ובכדי שיעמול האדם בעצמו להגיע להכרה והאמונה הפשוטה שהקב"ה יושב היום על כסא דין וספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו, ומתוך כך יגיע לכלל אימה ויראה מפחד הדר גאונו יתברך וישוב על מעשיו הרעים, ואז יהיה באמת ראוי לצאת זכאי בדין.

בן יעזרנו על דבר כבוד שמו יתברך להיכתב ולהיחתם בספרן של צדיקים בזה יום הדין יחד עם כל ישראל, אמן.

חרות ה' היא מעוזכם

בטח בהשי"ת וישמח בשמחת היום אך אין אומרים שירה

יודעין שהקב"ה יעשה להם נס

אין כוחם של ישראל אלא באמונה, אפילו בארץ מצרים, שהיו אז ישראל בשפל המדריגה, מלא פצע וחבורה אין בהם מתום, לא נגאלו אלא בזכות האמונה שהיה בהם, כדאיתא במכילתא (פרשת בשלח פרשה ו), "גדולה האמונה שהאמינו ישראל במי שאמר והיה העולם שבשכר שהאמינו ישראל בה' שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה... וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמנה שנאמר (שמות ד, לא) 'ויאמן העם'".

איש ישראל מאמין בהקב"ה ומשליך עליו את יהבו, בכח זה זוכה ורואה גדולות ונצורות, כך הוא בכל מצב שהוא וגם בהגיע ראש השנה ויום הדין, שמתוקף הזמן צריך להיות ירא וחרד בפחדים נוראים, שהלא אפילו מלאכים יחפזון מתוקף היום הנורא הלזה, כי אין להימלט מעומק הדין ומי יצדק לפניו בדין, אבל בכל זאת ישראל קדושים הם, מאמינים בני מאמינים, וסומכים על השי"ת, שהוא בעצמו שופט אותנו, שיוציא כאור משפטנו לחן ולחסד ולרחמים, ולכן, למרות שמחד גיסא יש לנו פחד וחרדת הדין אבל מאידך גיסא אנו חוגגים בשמחה ורננה.

בראיתא בטור הלכות ראש השנה (סימן תקפא), שבערב ראש השנה רוחצין ומסתפרין לכבוד היום הגדול, כמו שעושים בכל ערב של חג ומועד, ומפרש הטור כיצד זה אנו מסוגלים לעשות כן, הלא אנו עומדים למשפט היום, אלא אמרו רבי חנינא ורבי יהושע, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלקיה, פירוש, מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם, אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו, לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בראש השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ראש השנה ולהרבות מנות בראש השנה.

ראיה יש לזה מן הכתוב בספר נחמיה (ח, ט), שציווה ביום ראש השנה לכל העם הנמצאים עמו, 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם', ומבואר שם שאותו היום ראש השנה היה, ולצד החרדה מאימת הדין ציוה אותם לשוב ולשמוח כי יום חג הוא, ויבטחו בה' אלקי ישראל שיזכה אותם בדין.

יהא רגיל למיכל קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי

מנהג ותיקין המובא כבר בגמרא (הוריות יב.), שנהגו בני ישראל לאכול ביומי דראש השנה כל מיני מאכלים שתכליתם להראות סימנא טבא, כגון קרא ורוביא, כרתי וסילקא, ושאר דברים המורים על סימנא טבא ושנה טובה ומתוקה, וכתב ב'שלחן ערוך' (סימן תקפג) שעל כל מין ומין אומר יהי רצון שנוגע לשמו של אותו המאכל, כגון במאכל הרוביא אומר 'שירבו זכויותינו', במאכל הקרא אומר 'קרע רוע גזר דיננו' וכן הלאה.

בפוסקים הובאו כמה וכמה טעמים מדוע נהגו לאכול את המאכלים הללו, והאם יהיה רצון שאומרים הוא לשם תפלה, השל"ה הק' כתב (מסכת ראש השנה פרק נר מצוה - כב) שלעולם אין שום רמז באכילת הפרי, רק הפרי הוא סימן, שיזכור האדם ויתעורר בתשובה, ויתפלל על הדבר הזה. כלומר, כשמניח רוביא על שולחנו ואוכלו, אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכויותינו. וכשרואה כרתי, אז הוא למזכיר ורמז שיתפלל על הכרתת שונאינו. נמצא, העיקר הוא ההתעוררות והתפילה, ולאחר שהתפלל ואוכל דבר זה, אז הוא רושם שתתקיים תפלתו.

אולם הגאון האדיר רבי שלמה קלוגר זצוק"ל כתב בהגהות 'חכמת שלמה' על 'שלחן ערוך' (שם) שאמירת סדר 'יהי רצון' אינו לשם תפלה, אלא אומרים אותו בכדי להביע את ביטחוננו ואמונתנו בהבורא כל עולמים שבודאי יוציא כאור משפטנו, ועל ידי האכילה ואמירת 'יהי רצון' אנו מבטאים את האמונה שכך אכן יהיה, ומוסיף המהרש"ק וכותב, דלפי מה שכתב בדרושים שבראש השנה יהיה האדם שמח ואומר, 'כל מה שעשה הוא יתברך לטובה - ובזה יהיה נהפך באמת לטובה', ולכן מהאי טעמא תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן, כדי שאם ח"ו נגזר להיפך יהיה נהפך על ידי אמירה זו לטובה.

הגם שזוחלים ורועדים מאימת ה' בוטחים בישועתו

לפיכך צריך להיות בשמחה גדולה בראש השנה, כי באמת אנו סומכים ובוטחים בהקב"ה שיעשה בעבורנו את הטוב ביותר, לא לדאוג כלל ח"ו ולא לחשוב מחשבות שאינם טובות, כי כבר נתבאר בספרים הקדושים, וכן מובא בשם מרן הבעל שם טוב הק', שמתוך המחשבות שנופלות בדעת האדם במשך ימי ראש השנה אפשר לדעת את דינו של האדם, מי שנופלים בדעתו מחשבות טובות, סימן שנחתם גזר דינו לטוב, וזה שיש לו מחשבות רעות אזי להיפך ח"ו, אבל עבודת האדם להתגבר על המחשבות הרעות ולדעת

שאינן זה אלא עצת היצר למנוע אותו מן הטוב, כי אפשר להמתיק את הכל על ידי שמות הקודש או על ידי מסירות נפש.

כיוצא בזה כתב המגיד מקאזניץ זי"ע בשם הרבי ר' בער זי"ע וזה לשונו: "כי הכתיבה לחיים בספר, פירושו החקוקה במחשבתו של אדם. כי הרשע בזוכרו את עוונותיו ונפחד ונרעד ואינן לבו ברשותו לשוב אל ה', הרי זה נכתב לאלתר למיתתו, סימן לדבר המחשבות המבלבלות אותו ומפיגין את לבו באימת מות".

"מה שאינן כן הצדיקים, הגם שהם זוחלים ורועדים מאימת ה' יתברך, הם בוטחים בישועתו וחסדו ומתחזקים לשוב אל ה' והם נכתבים לאלתר לחיים וחקוק במחשבתם הכתיבה לטובה, והגם שבאים לו איזה הרהורים המזכירים לו עוונותיו אשר הם רומזים אל הקטרוג למעלה, מכל מקום הם מסיחים דעתם אל גודל התשובה ועזיבת החטא מהיום והלאה ובקבלת עול מלכות שמים ולבטוח בחסדו הגדול, ומכוונים שם ע"ב המורה על חסד הבורא יתברך שמו", עד כאן לשונו.

בראש השנה היה שמח למאוד

מִרְן הבעל שם טוב זי"ע היה מדייק בלשון חז"ל - 'יום טוב של ראש השנה', כדכתב המשנה במסכתא ראש השנה (כ"ט): 'יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת', ומשמע מזה שראש השנה הוא יום שמחה כשאר כל הימים טובים, ויש לשמוח בו לא פחות משאר ימים טובים.

אפילו מה שכתב האר"י הק' שצריך לבכות בראש השנה, וכל מי שאינו בוכה סימן שאינן נשמתו שלימה והגונה, לא אמר אלא במי שבוכה מתוך שמחה שהחיינו והגיענו לזמן הזה, או בכיה על צער גלות השכינה, כי

בכל שמחה בזמן הזה צריך להזכיר את הצער של ירושלים, כדכתיב (תהלים קלז, ה) 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני... אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי'^א.

ומרנא ה'חתם סופר' זי"ע כתב דבר נפלא (תורת משה - דרוש לכ"ז אלול תקצ"ה), דהנה מחד גיסא ראש השנה הוא יום הדין שבו נידונים כל באי העולם, מי יחיה ומי יעשר וכו' וכו', ולפי זה היה צריך כל אחד ואחד להיות ירא וחרד על גורלו משך כל היום כולו שבו הוא נידון, ומאידך גיסא, היום הזה הוא גם יום של שמחה ויום טוב, שהרי היום הוא יום גנוסיא והמלכה שבו מכתירים את השי"ת על כל באי העולם.

אולם עם בני ישראל, שאוהבים את הבורא כל עולמים באהבה אין קץ ומשגיחים על כבודו יתברך הרבה יותר ממה שדואגים לצרכי עצמם, משליכים את נפשם מנגד ומתגברים על הפחד והיראה מצרכי גופם וממונם, יעבור עלי מה ובלבד שאזכה לשמוח לשמוח בשמחת הבורא יתברך שמו ובהתחדשות המלוכה שלו.

בותב החתם סופר, שדבר זה גופא מעורר רחמים על בני ישראל הרבה יותר מכמה וכמה תעניתים וסיגופים, דכאשר רואה הקב"ה את בניו אהוביו שאינם חסים על בקשת חייהם מפני כבודו יתברך שמו, אזי משפיע להם רוב

הערות והוספות

א. ובספר 'מעשה רב' הלכות ימים נוראים (אות רז) מביא בשם הגר"א ז"ל שאין לבכות בראש השנה, על פי הכתוב בנחמיה (ח, ט) 'אל תתאבלו ואל תבכו... כי חדות ה' היא מעוזכם'. והביא שם בהערות מספר אור חדש ומכתבי תלמידו הר"ח מוואלאזין זצ"ל, שכשבא לו הבכיה מעצמו מרוב דביקותו להקב"ה, זה ודאי מותר ומדה טובה היא, והגר"א שאסר הוא במי שמביא עצמו לידי בכיה, כגון אלו החזנים המשתדלים לעורר את העם לבכיה בשעה שאומרים הפייט 'בראש השנה יכתבון' וכדו'.

א. ובספר 'מעשה רב' הלכות ימים נוראים (אות רז) מביא בשם הגר"א ז"ל שאין לבכות בראש השנה, על פי הכתוב בנחמיה (ח, ט) 'אל תתאבלו ואל תבכו... כי חדות ה' היא מעוזכם'. והביא שם בהערות מספר אור חדש ומכתבי תלמידו הר"ח מוואלאזין זצ"ל,

טובה וברכה וכל מילי דמיטב, ובזה מפרש את מאמר הגמרא (ר"ה טז).
 'המליכוני עליכם וכו' כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה', דעל ידי שבראש
 השנה תתעסקו עם המלוכה ולא בצרכי עצמכם, אז אזכור אתכם לטובה
 ולברכה ואשפיע לכם את כל הטוב, וזהו מה שאמר הכתוב (נחמיה ח, י) 'אל
 תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', כלומר, אל תעצבו מן הדין, כי השמחה
 והחדוה של ההמלכה הוא מעוזכם ומבטחכם שתזכו לרחמים בדין.

ובן היה מנהג הצדיקים הקדושים, אשר לצד היראה ואימת הדין היו שרויים
 בשמחה עצומה ונוראה, כפי שהעיד הרה"ק רבי משה אליקים בריעה זי"ע
 (דעת משה ר"ח אלול) על אביו הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע, וכה כתב בקדשו:
 "הגם שהוא יום הדין, מכל מקום יום קדוש וטהור הוא, ובודאי יש בו שמחה
 גם כן, וזכורני כד הוינא טליא, הייתי תמיד מתמה עצמי על כבוד הרב הקדוש
 אאמור"ר זצלה"ה, שבראש השנה היה שמח למאוד".

על פי שניים עדים יקום דבר, כפי שהעיד נאמנה הגה"ק רבי חיים וואלאזינער
 זי"ע על רבו מובהק אדוננו הגר"א ז"ל (ארחות חיים - הלכות ר"ה ויוה"כ קג) בזה
 הלשון: "ורבינו היה שמח מאוד בעת תקיעת שופר, וכן אמר שצריך להיות
 ברוב שמחה וחדוה כדוגמת המדינה ביום שממליכים מלך ומעטרים אותו, כן
 אנחנו בתקיעת שופר ממליכים להקב"ה בכל עולמות שאנחנו עמו".

איך יאמרו שירה בשעה שספרי מתים פתוחים

אם כי לפי האמור, שראש השנה הוא יום של שמחה ויום טוב כשאר ימים
 טובים, לכאורה היינו צריכים לומר בו הלל כפי הנהוג בשאר הרגלים
 והמועדים, ולמה מצאנו בחז"ל ההיפך מזה, כדאיתא במסכת ראש השנה (לב:),
 "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, מפני מה אין
 ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להן, אפשר

מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפניו, וכן גם נפסק להלכה שאין אומרים הלל בראש השנה (טושו"ע הלכות ר"ה סי' תקפ"ד).

וצריכים אנו להבין את פשר הדברים, כי מצד אחד אנו מוצאים שמגודל הפחד ואימת הדין אין אנו אומרים הלל ושירה בראש השנה, ומאידך גיסא נפסק להלכה שראש השנה הוא יום של שמחה וחדווה ומכח זה חייבים אנו להרבות בסעודה בבשר ודגים וכל מטעמים הרבה מינים, כי סמוכים אנו ובטוחים שהקב"ה יוציא כאור משפטנו ויוציאנו זכאים בדימוס, ואיך מתיישבים שני הדברים בהדי הדדי.

אשירה לה' כי גמל עלי

אלא יש לבאר העניין על פי הכתוב בתהלים (יג, ו), "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי", ויש לדקדק בלשון הכתוב, דברי שא של הפסוק מתחיל עם לשון של גילה - 'יגל לבי בישועתך', ואילו בסיפא נקט לשון שירה - 'אשירה לה' כי גמל עלי', ויש להבין פשר השינוי בין הרישא לסיפא.

וביאר מרן הגר"ז מבריסק בשם אביו מרן הגר"ח זצוק"ל, שישנם ב' חלקים בשמחה והודאה על הנס, מי שהוא בעל בטחון בהשי"ת ויש לו אמונה שיושיעוהו הקב"ה מצרתו, כבר יכול לשמוח בהישועה העתידה אפילו בשעה שנמצא עדיין בתוך הצרה, אולם עניין ההודאה לא שייך כי אם לאחר שכבר נמלט ונושע מצרתו בפועל ממש.

על פי זה יתפרש הכתוב, 'ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך' - שמגודל הבטחון בהשי"ת שיעשה עמדי חסד ואמת אני שמח כבר עתה אפילו

שעדיין לא נושעתי בפועל, אבל 'אשירה לה' כי גמל עלי' - השירה וההודאה להשי"ת אתן רק לאחר שתבוא הישועה בעיני.

בראש השנה יש שמחה אך אין לומר שירה

מערתה יתיישב לך על נכון מדוע מחד גיסא נצטווינו לבטוח בהשי"ת ולשמוח בראש השנה, מה שאין כן הלל אין אנו אומרים מאימת הדין, כי הסיבה שאנו אוכלין ושותין ושמחין בראש השנה, הוא היות ואנו בטוחים בהקב"ה שיעשה עמנו נס ויוציאנו זכאים במשפט, ולכן יש לנו לשמוח כבר עתה בישועה והנס העתידיים, אך מכל מקום שירה והלל עדיין אין אנו יכולים לומר, אפילו שבטוחים אנו בנס, כי עדיין לא יצא הפסק מלפניו, ורק אחר שנצא מלפניו זכאים בדימוס אז נאמר לפניו שירה והלל, וזהו ההלל והשמחה של חג הסוכות, שאנו מהללים בו ומשבחים להקב"ה שהוציאנו זכאים בדין.³

הערות והוספות

ומקלסין לצדיקו של עולם כמי שבא ונוצח, ויודעין שישראל זוכין בדין. הוי אמרו צדיק כי טוב.

וראה ב'שפת אמת' (לסוכות - תר"ס), וזה לשונו: כתיב (משלי כא, טו) 'שמחה לצדיק עשות משפט', ובני ישראל עמך כולם צדיקים, לכן מן המשפט של ראש השנה ויום הכפורים באים אל השמחה בחג. וזה שכתבו דמיני לולב סימנין דנוצחין דינא. זה שבאין מן המשפט עצמו לשמחה דנעשה מן הדין עצמו ישועה ושמחה.

ב. וראה **במדרש תהלים** (מזמור קיח): 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', זה שאמר הכתוב (ישעיה ג, י) 'אמרו צדיק כי טוב' - אמרו לצדיק הקב"ה שהוא טוב. את מוצא, בראש השנה הכל עומדין בדין לפני הקב"ה, וכל אומה ואומה אומרים אנו נצחנו בדין. ובא יום הכפורים ומזכה את ישראל וסולח לעונותיהם, שנאמר (ויקרא טז, ל) 'כי ביום הזה יכפר עליכם'. ועדיין אין אנו יודעין מי זכה בדין, אם ישראל אם אומות העכו"ם. כיון שבא החג, כל ישראל נוטלים את לולביהן

חסד ביום דין

שורש הדין בראש השנה נובע ממקור הרחמים

פליאה בדברי רבותינו

דבר פלא אנו מוצאים במכלול הכינויים והביטויים אותם נתנו בספרים הקדמונים לגבי ימי ראש השנה ויום הכיפורים, הימים בהם האלוקים במשפט יעמיד ארץ, כי לכאורה מצאנו כמה וכמה הגדרות הנראות כסותרות זה את זה, מחד גיסא אנו אומרים בתפילה של ראש השנה 'ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום וכו', ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ויאמרו הנה יום הדין, לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון", הרי לנו מפורש כי יום זה הוא איום ונורא, כי מי ימצה את עומק הדין.

ממעם זה אין אומרים הלל בראש השנה (שולחן ערוך סימן תקפד), דלא כבשאר ראשי חדשים בהם נהגו להלל ולשבח להבורא כל עולמים על ידי אמירת הלל, כמובא בגמרא (ערכין י:), "אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, ריבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים, אמר להן, אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני".

גם הרמב"ם, ב'פירוש המשניות' (ראש השנה פרק ד משנה ז), כתב כדברים האלה בטעם הדבר שאין אומרים הלל בראש השנה, "לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו, ומברח מנוס אליו, התשובה ותחנונים ובקשת כפרה וסליחה, ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה", גם בהלכות חנוכה (פרק ג הלכה ו) כתב הרמב"ם כעין זה, "ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה יתירה".

אבל מאידך גיסא לא נוכל להתעלם מן הדברים המפורשים שכתבו רבותינו, כי הימים האלה של ראש השנה הם ימים של שמחה ורחמים, בא וראה הלשון שכתב רבינו ה'טור' בהלכות ראש השנה (סימן תקפא), "ורוחצין ומסתפרין, על פי המדרש, אמר רבי סימון, כתיב (דברים ד, ז) 'כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו', ר' חנינא ור' יהושע אומרים, איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוקיה, פירוש, מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים, לפי שאינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין בראש השנה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס, לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ראש השנה ולהרבות מנות בראש השנה".

עוד כתב ה'טור' בדיני ראש השנה (סימן תקצז), "ואוכלין ושותין ושמחין, ואין להתענות בו כלל, ונראין דברי רבינו האי שכתב, יפה הוא שלא להתענות, שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים לישראל, לכו אכלו מעדנים ושתו ממתקים", דהיינו שעזרא הסופר בזמן בית שני אסף את כל העם ביומא דראש השנה, ובתוך דבריו ציווה אותם לאכול ולשתות ולשמוח ביום הזה, כדכתיב בבבאי (נחמיה ח, י), "ויאמר להם, לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם".

בבר במדרש (ויקרא רבה ל, ד) מופיע עניין השמחה בראש השנה, שכל הבריאה שמחה על כי בא ה' לשפוט את העולם, דכתיב (תהלים צו, יב) "יעלוז שדי וכל אשר בו וגו' לפני ה' כי בא כי בא לשפוט את הארץ", כלומר, שבאותו היום שבא הקב"ה לשפוט את הארץ, דהיינו ראש השנה, אז תעלוז ותשמח כל הבריאה כולה וכל הבריות השוכנות בקרבה.

על כל פנים, מצאנו כאן שני דעות הפוכות לכאורה מן הקצה אל הקצה, מצד אחד אמרין שראש השנה הוא יום של דין ויראה, ומן הצד השני מצאנו שהוא יום של שמחה וגילה, כיצד יתיישבו שני הדברים בהדי הדדי.

ובאמת נראה שהטורי זהב (בסימן תקפד ס"ק א) הרגיש קצת בסתירה הזאת, הוא מקשה מדוע אין אנו אומרים הלל בראש השנה, ומה בכך שספרי חיים ומתים פתוחים לפניו, הלא סמוכים אנו ובטוחים שנצא זכאים בדין, ומתריך, שרק בזכות הפחד והיראה מלפניו יתברך שמו אנו בטוחים שנזכה בדין, ולכן אין אומרים הלל, כי אמירת ההלל עלולה להפיג את הפחד, ובאמת אנו צריכים לפחד כי בזכות הפחד והיראה מוציא הקב"ה את משפטנו לטוב, אבל עדיין צריך לבאר וליישב כהוגן את דברי חז"ל.

ראש השנה הוא יום דין ברחמים

ובכדי לבאר את העניין כראוי, נקדים להביא את דברי ספר החינוך (מצוה שיא) השופך אור בהיר על כל העניין של ראש השנה, ואלו הם דבריו: "ומשרשי מצות המועד הזה, שהיה מחסדי האל על ברואיו לפקוד אותם ולראות מעשיהם יום אחד בכל שנה ושנה, כדי שלא יתרבו העוונות ויהיה מקום לכפרה, והוא רב חסד מטה כלפי חסד, וכיון שהם מועטים מעביר עליהן. ואם אולי יש בהם עוונות שצריכין מירוק, נפרע מהם מעט מעט, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ע"ז ד), 'אוהבו נפרע ממנו מעט מעט', ואם לא יפקדם

עד זמן רב, יתרבו כל כך עד שיתחייב העולם כמעט כלייה חלילה. נמצא שהיום הנכבד הזה הוא קיומו של עולם, ולכן ראוי לעשות אותו יום טוב ולהיותו במנין מועדי השנה היקרים".

בוונת דברי קדשו, כי אילו לא היה הקב"ה שופט את מעשי האנשים אחת בשנה ונפרע עליהם, ברבות השנים היו מתקבצים בידי האנשים עוונות רבים עד אין מספר, עד שהיו מתחייבים עליהם כליה ופורענות גדולה רח"ל, ובכדי למנוע מצב כזה עשה עמנו הקב"ה חסד ורחמים, ובכל שנה ושנה דן אותנו הקב"ה בראש השנה על מעשי שנה אחת בלבד, ואם מגיע לו לאדם איזה עונש וקנס הרי שמשיתים לו זאת כבר עתה, וכך יוצא צח ומצוחצח נקי מכל חטא ופשע וניצול בעתיד מפורענות מרובה^א.

הא למדת שהמשפט של הקב"ה כלול משני המדות של דין ורחמים גם יחד, מדת הדין - כי עצם המשפט הוא דין וגבורה שמדקדק הקב"ה עם ברואיו ובוחרן ובודק בגנוי נסתרות ואם ימצה את עומק הדין מי יצדק לפניו, אבל שורש הסיבה שעושה הקב"ה את המשפט נובע ממדת החסד, כי אם לא היה הקב"ה שופט בכל שנה את באי העולם, הרי שבמשך הזמן עלולים היו הבריות להגדיש את סאתם ולהתחייב כליה חלילה, וכמטבע לשונו הנפלא של הרמב"ן שכתב (ויקרא כג, כד), 'והנה ראש השנה הוא יום דין ברחמים'^ב.

העדות והוספות

בשנה הרי שיתלקטו ויצטברו בביתו פסולת וזוהמה עד שיהיה לו קשה להיפטר מהם.
ב. דברי הרמב"ן בפרשת אמור נסובים על הפסוק (ויקרא כג, כד) "בחודש השביעי באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש", שם מבאר כי הלשון 'יום

א. ובכדי לקרב את הדברים אל השכל אפשר להמשיל את העניין למה שנהגו העולם לנקות כראוי את הבית לפני הפסח, אפילו מי שנוסע מביתו באופן שפטור מביעור חמץ, מכל מקום לא ימנע עצמו מלנקות את הבית כהוגן, כי ידע הוא, שאם לא יעשה זאת אחת

ועל פי הדברים האמורים יתבארו לך היטב שני הביטויים שמצאנו בחז"ל אודות ראש השנה, דמחד גיסא כינו יום זה בחיל ורעדה ומאידך גיסא קראו לו בלשון שמחה וחדוה, ואין בזה כל תמיהה, שהרי בראש השנה מתכללים ב' הבחינות גם יחד, שהרי כל הדין והגבורה שיש בראש השנה מקורו מן החסד והרחמים, שמרוב רחמיו וחמלתו על עמו בית ישראל שלא יפלו בטיט היוון ולא יבואו לכלל כיליון חלילה הריהו שופטם מדי שנה בשנה בהגיע ראש השנה, ועל כן שורה בראש השנה אימה ופחד מחרדת הדין, ומן הצד השני יש גם שמחה, כי סוף כל סוף עצם הדין נובא מן הרחמים.

בזה אף יתיישב לנו על נכונה הענין שמצאנו בראש השנה שתי אופנים של הנהגות הפוכות בתכלית, מצד אחד הנהגות של דין, כגון מה שנמנעים

הערות והוספות

התרועה, שכבר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד משה רבינו שכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה.

ולמה יזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות כלל לא בראש השנה ולא

ביום הכפורים, אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר, והתרועה כשמה, ומפני שהיא כלולה מן הרחמים תקיעה לפניה ולאחריה ולפיכך אמר ב"יודעי תרועה", 'כי בצדקה ירומו כי תפארת עוזמו אתה' (תהלים פט, יח), והנה זה מבואר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתיחד במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכפורים במדת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה לב): מלך יושב על כסא דין וכו', ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין.

תרועה' מורה על דין המוקף ברחמים, כי 'תרועה' רומז לדין ותקיעה פשוטה רומז לרחמים, והדין הוא שכל תרועה תוקעים תקיעה פשוטה לפניה ולאחריה, נמצא שהדין משוקע בתוך הרחמים, וזה לשונו:

ועל דרך האמת, תרועה היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר (תהלים פט, טז) 'אשרי העם יודעי תרועה', וכענין שכתוב (ירמיה ד יט) 'תרועת מלחמה', כי השם איש מלחמה אם כן, "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א), שיהיה היום לתרועה לנו, וכן "זכרון תרועה מקרא קדש", שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא מקרא קודש ולא הוצרך להזכיר שופר, כי השופר רמז ב"יום" והתרועה בו, והנה הוא יום דין ברחמים לא תרועת מלחמה, ומפני זה הזכיר הכתוב

מאמירת הלל כי ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, כשמטעם זה אף מרבים בו בתפילות ותחנונים ומבקשים שיכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום, אך לצד זה נוהגים בו גם הרבה מנהגים של שמחה, לובשים בו מלבושים של שבת ויום טוב ומרבים בסעודות של מצוה ובכל מיני בשר ודגים, 'אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם', והכל הוא מאותו הטעם שיום זה כלול מן החסד והגבורה גם יחד.

על ידי השמחה והאמונה בהשי"ת נצא זכאים בדין

אמור מעתה, שיש עבודה גדולה ביום הגדול והנשגב הלזה של ראש השנה, להיות בשמחה גדולה ואמתית על שזכינו להגיע אל הזמן הנכבד והנורא הזה, בו בחר הקב"ה לחטאנו ולטהרנו מכל סיג ופגם ומכל מיני זוהמה ולכלוך שנדבקו בנפשנו במשך כל השנה כולה, עד שנעשה כבריה חדשה וכתינוק שנוולד דמי, ועל ידי שנהיה בשמחה אף נזכה לצאת זכאי בדין, כי עם היותנו בשמחה אנו מראים כי בוטחים אנו בהשי"ת שירחם עלינו כרחם אב על בנים ויוציא כאור משפטנו איום קדוש.

למה הדבר דומה, לילד שבא אליו רבו ואמר לו, היה מוכן ליום המחר כי בו ידונו על טיב מעשיך ודרכי אורחותיך כדת מה לעשות עמך מכאן והילך, נהיר הדבר אשר כשמוע זאת הילד יחרד מאד על גורלו, מה יהיה ומה יעשה עמו. אבל כאשר הרב הוא גם אביו של הילד ויאמר לו ממש כדברים האלו, לא יחרד הילד כל כך מתוצאות הדין, כי יודע היטב שאין עוד איש בעולם שחפץ כל כך בטובתו יותר מאביו אוהבו וכוודאי לא יאונה לו שום רע.

כיוצא בזה הם אנחנו עם בני ישראל שנקראים בניים למקום, 'אנו בניך ואתה אלוקינו', ואף על פי שאנו יודעים היטב שהקב"ה מעמיד אותנו

למשפט על מעשינו, מכל מקום אין לנו לחשוש ולהיבהל, כי יודעים אנו היטב שהשופט הוא לא אחר מאשר אבינו רוענו, וכאשר הוא דן אותנו הוא כביכול דן את עצמו, שהרי 'חלק ה' עמו' ואנו צלם אלקים וחלק אלוך ממעל, וכל פסק דין שיצא עלינו הוא כביכול גם על השופט עצמו חלקנו וצורנו, ומה לנו לחשוש כאשר השופט דן את עצמו.

ברם, אין בכוננתנו לומר שחלילה יאמר האדם לעצמו שלום עלי נפשי, ואין לי לדאוג כלל וכלל מיום הדין, רחמנא ליצלן מהאי דעתא, שהלא היום ספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו ומי לא נפקד כהיום הזה, ועל הכל יבא במשפט עמנו, וחלילה מלהסיח דעת מגודל ועוצם הדין. ויותר מכך כאשר אך יתבונן האדם במצבו והיכן הוא עומד, יתמלא לבו בשפלות ושברון לב כיצד הוא השפל והנבזה מהין לגשת לפני הקב"ה למשפט, הלא בושה וכלימה תכסה פניו בעת אשר יביט על מעשיו שעשה משך כל השנה כולה.

אך זאת רצוננו לומר, שלעולם יש להכיר בגודל ובעומק הדין ולעומת זאת גם יתבונן בשפלות עצמו ומך ערכו, כשמתוך כך ישוב באמת על מעשיו הרעים, אך יחד עם זאת ישליך את יהבו על השי"ת לדעת ולהכיר כי אנו בניו והוא אבינו, ורחם אב על בנים כן ירחם עלינו, ורק בעצם ההתבוננות לדעת ולהכיר מי הוא השופט שיושב על כסא המשפט, שהלא הוא אבינו הרחום והחונן, דבר זה עצמו מביאו לידי שמחה וביטחון.

וכדרך שאמר נעים זמירות ישראל דוד המלך ע"ה בתהלים (קלא, ב), 'אם לא שויתי ודומתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי', דהיינו שדוד המלך ביטל את כל מהותו כלפי השי"ת כמו תינוק הנתון בחיק אמו, ועולל קטן כזה, אפילו אם תזהירוהו אמו שתבוא עליו משפט אינו נבהל כלל כי סומך על אמו שתסתירהו בצל כנפיה ותגונן עליו.

השם מלכנו הוא יושיענו

יסוד איתן לדברינו מצאנו ב'ספורנו' (ויקרא כג, כד) שכתב על החיוב להיות בשמחה ביום הדין ולבטוח בהשי"ת, דבריו נסובים על הפסוק "באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קודש", וזה לשונו: "זכרון תרועה - זכרון תרועת מלך בה יגילו במלכם, כאמרו (תהלים פא, ב) 'הרנינו לאלקים עוזנו הריעו', וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין כמו שבא בקבלה, כאמרו 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב', וראוי לנו לשמוח אז יותר על שהוא מלכנו שיטה כלפי חסד ויזכה אותנו בשפטו אותנו, כאמרו (ישעיה לג, כב) 'כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו'".

אך יתכן לומר בזה ביתר עומק, שלא זו בלבד שיש חיוב להיות בשמחה בראש השנה, אלא כל כמה שמשתדל יותר להיות בשמחה כן יהיה יותר לרצון לפני השי"ת לחוננו בשנה טובה ומבורכת, כי אם ביום כזה אשר ספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וטבע האדם אשר ביום כזה לבו כל עמו וקשה לו ביותר להיות בשמחה, אך בכל זאת הוא מתגבר על טבעו ובגודל אמונתו בהשי"ת הריהו שורה בשמחה, דבר זה גורם לנחת רוח לפניו יתברך שמו וראוי הוא להתברך בכל טוב סלה.²

על פי זה יתפרשו לך ביתר ביאור דברי ה'טור' שכתב "אבל ישראל לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלין ושותין ושמחין בר"ה, לפי שיודעין שהקב"ה יעשה להם נס", דהיינו הא גופא שמתחזק ושם מבטחו בהשי"ת שיעשה עמו צדקה בדין ועל ידי זה הוא שש ושמח, דבר זה עצמו מביא לידי כך שכאשר יתיישב המלך הקדוש על כסא קדשו למשפט יעשה להם הנס ויוציא דיננו כאור מצוחצח ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום.

הערות והוספות

מעוזכם' בשם מרן החתם סופר ז"ע.

ג. ראה כעין זה במאמרינו 'חדות ה' היא

כרחם אב על בנים

האב מרחם על בנו ופוטרו מן הדין

אם כבנים אם כעבדים

לב מי לא נרעש ולא נפחד כהיום הזה, בו מעביר הקב"ה כבקרת רועה עדרו את צאנו תחת שבטו, כל הנשכחות צצות ועולות, ספרי הזכרונות נפתחין ונקראין מאליהם, כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, והקב"ה סופר ומונה נפש כל חי, חותך קצבה לכל בריותיו וכותב את גזר דינם, אפילו המלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון באמרם הנה יום הדין.

לא מדובר כאן במשפט פשוט וקל, כל עתידנו בשנה הבאה תלויה ועומדת בפסק שייצא מן השופט הגדול, הכל חפצים לצאת זכאים בדין, לדעת שגזר הדין יצא עלינו לטוב כל הימים, ולכן אנו מתחננים ומבקשים לפני הקב"ה: 'היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, אם כבנים אם כעבדים, אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו, איום קדוש'.

אמת הדבר שלא התנהגנו כראוי, אבל בכל זאת אנו מבקשים רחמים ממי שהרחמים שלו, כי אם אנו בנים של מקום, אזי רחמי האב על הבן,

וכאשר האב שופט את בנו הוא שופט אותו מתוך רחמים וחסדים, לרחם עמו ביום דין, אבל גם אם לא זכינו להיות במדרגת בנים, בכל זאת אנו תולים עיניים ומבקשים, חנני נא מאוצר מתנת חנם ותוציא כאור משפטינו איום קדוש.

ובל איש ישראל צריך לשאוף להיות באחד מן המדרגות הללו, בן או עבד, מדריגת בן הוא אכן מדריגה יותר נעלה מעבד, אבל גם אם לא זכינו להיות בן, לפחות צריכין אנו להיות עבד, כי סוף כל סוף תכלית שני המדרגות הללו הוא ההתבטלות כלפי קודשא בריך הוא ושכינתיה, להיות בטל ומבוטל כעפרא דארעא², ומי שמבטל את עצמו זוכה לרחמים כמבואר בספרים הקדושים³.

הערות והוספות

עבד היא כשחושב וזוכר את עצמו עדיין... וע"כ יתכן באדם אחד שפעם הוא בחינת בן ופעם הוא בחינת עבד, שבשר ודם איננו עומד תמיד על מתכונת אחת, פעם לובש מלאכות והוא בתכלית הביטול, ופעם איננו כל כך בטל...

ב. כמבואר בספר **'ישמח ישראל'** (פרשת וישלח) וזה לשונו: על ידי הביטול והכנעה שיודע ומכיר את עצמו שמצדו אין לו שום זכות, ומבקש רחמים רק בשביל שיודע רחמי השי"ת המרובים, וירחם על חלקו חלק יעקב, יוכל לזכות למזל עליון ממקום שאין שום קיטרוג נוגע שם, וע"י שמכיר ושמואמין בגדלות הבורא יתברך שמו, מהכרה ומהידיעה זו יראה שפלותו, וכמבואר ברמב"ם (יסוה"ת פ"ב ה"ב), וע"י הביטול זוכה למזל עליון.

א. וראה בספר **'שפת אמת'** (פרשת בהר תר"ס) וזה לשונו: איתא בזה"ק (בהר קי"א): שצריכין להיות עובד ה' בבחינת בן ובבחינת עבד. שהגם שצריך איש ישראל להתלהב באהבה ודביקות לאביו שבשמים. מכל מקום אפי' בזמן שאין האהבה מתגלה בלב צריכין להיות עובד ה' בבחינת עבד, לבטל הרצון ולעשות בעל כרחו רצון המלך.

כמו כן ראה ב**'שם משמואל'** (פרשת ראה תרע"ה) וזה לשונו: והנה ידוע מה דאיתא בזה"ק דמה שאנו אומרים אם כבנים אם כעבדים, דיש שהם בבחינת בן ויש שהם בבחינת עבד, ואלו ואלו צדיקים גמורים נינהו. וההפרש בין בחינת בן לבחינת עבד יש לומר מדברי הזה"ק (ח"ג רפ"א)... דעבודת בחינת בן היא שאיננו נפרד להיות יש בפני עצמו כלל... והוא עצם הביטול לרצון השי". ובחינת

גודל החשיבות להיות עבד ה' אנו רואים במעשה שהיה מרגלא בפומיה של כ"ק האדמו"ר בעל ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל, על מרן זקנו ה'שפת אמת' זי"ע, שפעם אחת פנה לחסידיו ואמר להם שבזמן אמירת הלל, כאשר אומרים 'אנא השם' קען מען זעך אלעס אויסבעטין - אפשר לפעול הכל, החסידים הבינו שהכוונה הייתה לפסוק 'אנא השם הושיעה נא' או 'אנא השם הצליחה נא', אבל באמת התכוון לפסוק 'אנא השם כי אני עבדך' (קול מבשר ח"ג - שמיני עצרת ושמחת תורה אות י' - בשם כ"ק אדמו"ר ה'לב שמחה' מגור זצוק"ל).

נצח רחימו דבנוי לרחימו דדינא

ובגוף הדבר יש לנו להתבונן היטב, כי בנוסח זה של 'היום הרת עולם' משמע שגם הבן וגם העבד עומדים למשפט על חטאיהם, ודבר זה מופלא ביותר, הניחא אם העבד חטא לפני האדון, מובן מאד שצריך להעמידו לדין ולשפוט אותו בצדק, וכך הוא באמת סדר העולם, אבל בן אם חטא לפני אביו, יעשה האב כל טעדי שבעולם להסתדר עמו בחשאי, ישלח אליו שליחים עם הצעות שונות וישדל אותו לשוב אליו וכבר יראה למחול על עוונותיו, העיקר שהבן ישוב אליו, אב שמעמיד את בנו למשפט גורם בושות לעצמו, וכדי בזיון וקצף.

לדאבוננו, ביודעי ובמכירי קאמינא כמה וכמה מקרים של בנים שנטו קצת מדרך הישר רח"ל, כמה ממון ודמים שופכים אבותיהם בכדי לנסות להשיבם לדרך הטוב, לא בכח ולא בחיל, כי אם בשידולים ופיוסים, כי אין דרך אחרת, רק בדרכי שלום ונועם יכולים האבות לקנות את לב הבנים, ומדוע זה יעמיד הבורא יתברך שמו את בניו אהוביו למשפט על עוונותיהם, הלא האב אינו שופט את בנו, כי אם מרבה עליו מוהר ומתן לקנות את לבו ולהשיבו לרחמים ולרצון, אדרבה, כל כמה שהבן יותר חלוש ורופס ישקיע האב יותר כוחות לרצותו ולהפיס דעתו.

והאמת הוא שכבר כתב בספר הזוהר הק' (רעיא מהימנא - אמור צט:), דכאשר יושב הקב"ה על כיסא הדין בראש השנה, נעמד אצל הפתח מלאך הדין - אשר השקט לא יוכל - ומבקש לקטרג על בני ישראל, להוציא את דיבתם רעה, אולם הקב"ה אינו שועה אליו ודוחה אותו מכל וכל, למרות שאוהב את הדין, כדכתיב (ישעיה סא, ח) 'כי אני ה' אוהב משפט', כי בכל זאת הוא אוהב יותר את בני ישראל - בניו אהוביו, ואהבת הבנים גוברת על אהבת הדין עד שנדחית לגמרי מפניה, כלשון הזוהר הק' - 'נצח רחימוי דבנוי לרחימו דדינא', ומשמע מן הדיבורים הללו, שהקב"ה באהבתו הגדולה לבניו אהוביו אכן פוטר אותם לגמרי מן הדין.

אם כבנים רחמנו ואם כעבדים עינינו תלויות

הגה"ק בעל ה'נודע ביהודה' בדרשותיו (דרושי הצ"ח - דרוש י"ב ליום א' של סליחות) כתב דברים נפלאים ביותר, על פי המדרש הידוע (ויקרא רבה אמור כט, ג), "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מז, ו) ... בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, כדכתיב ה' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים, ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים".

ומדוע באמת עומד הקב"ה מכסא הדין ועובר לכיסא רחמים, כי עד עתה עשו ישראל תשובה רק מתוך יראה, יראת העונש, אולם בשעה ששמעו ישראל את קול השופר, הם מתעוררים לתשובה מתוך אהבה, כי כן דרך השופר לעורר לתשובה באמת, כדכתיב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), 'אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם'.

לכן התיישב קודם הקב"ה על כסא דין, כי בשעה שישראל עושין תשובה מיראה, הם נחשבים כעבדי המלך המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, ושפיר עושה המלך משפט בעבדיו, שהרי מלך במשפט יעמיד ארץ, אולם לאחר שכבר שמענו קול שופר, וזכינו לעשות תשובה מאהבה, או אז אנו מתעלים ממדרגת עבד למדרגת בן, כי אנו בנין ואתה אבינו, ותיכף באותה שעה מסתלק הקב"ה מכסא הדין ויושב על כסא רחמים, כי האב אינו שופט את בניו, אדרבה הוא מרחם עליהם ומשפיע להם כל מילי דמיטב.

על פי זה מבאר ה'נודע ביהודה' היטב את נוסח התפלה, 'היום הרת עולם', היום - ראש השנה - הוא יום הדין. ולפי זה יש לתמוה ולהתפלא, 'היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים'?! איך יתכן, הלא האב אינו שופט את בנו, וישראל הרי הם בנים למקום.

על כן מיישב הפייטן שאכן לא כל אחד עומד במשפט, אלא 'אם כבנים אם כעבדים', דבר זה תלוי מאד במצב הנידון, האם הוא בן או עבד. 'אם כבנים' - אם הנידון הוא בן, שעשה תשובה מאהבה, אזי 'רחמנו כרחם אב על בנים', הוא זוכה לרחמים מאביו ופוטר מן הדין. אבל 'אם כעבדים', אם הנידון הזה לא עשה תשובה מאהבה, ואינו בן אלא עבד, במצב כזה אינו יכול להיפטר ממשפט המלך, ואין לו עצה אחרת מלבד 'עינינו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו'.

מען ליהט זיך א טאטע

מתוך הדברים הללו אתה למד, שאכן מי שעושה תשובה מאהבה מתעלה להיות במדרגת בן ופוטר את עצמו מן הדין, אבל יחד עם זה לא כל הרוצה יבוא ויטול עטרה לעצמו, כי לאו כל אחד יכול לעשות תשובה מתוך אהבה, שהוא מדרגה גדולה, כידוע, אולם העצה בזה הוא לעורר אצלנו בכח

את הנקודת בן, להתפלל אל השי"ת ולהתחנן אליו, לדבר אליו כדבר בן אל אביו, ואז יתעורר גם למעלה בחינת אבא, ויכנס בן אצל אביו.

וכפי המעשה הידוע שסיפר הרה"ק משיניאוווא (דברי יחזקאל הפטרת פרשת מסעי), שפעם אחת הכריז הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע, שלהכיר את הרה"ק רבי פנחס מקאריץ הוא סגולה ליראת שמים, וכששמע הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק את דברי אביו יוצאים מפורשים מפי כהן גדול, קם ונסע לקאריץ להשתתף בתפלותיו ושולחנותיו הטהורים של הצדיק מקאריץ.

באמצע עריכת השולחן התלהב רבי אלעזר ביראת שמים טהורה ונפלט מפיו הקריאה 'טאטע', נענה אליו רבי פנחס'ל ואמר 'ודלמא לאו אביו הוא? כלומר, מאן יימר לך שאתה במדרגה של בן שאתה יכול לקרוא להקב"ה 'טאטע', ורבי אלעזר שמע ולא השיב כלום.

כאשר שב רבי אלעזר לביתו, ביקש אביו הקדוש לדעת מה היה שם, בתוך הדברים סיפר לו גם על המאורע הזה. מה ענית לו, שאל הרבי ר' אלימלך. לא עניתי כלום, החרשתי דומיה. אמר לו הרבי ר' אלימלך, היה לך לענות על פי הכתוב (האזינו לב, ז) 'שאל אביך', שאל מלשון שאילה, 'מען לייטה זיך א טאטע'. כלומר, אפילו שלעת עתה איננו במדרגת בנים למקום, ואין אנו ראויים שהקב"ה יהיה נקרא עלינו בשם 'אבא', אולם אפשר לקבל מדריגה זו בהשאלה, על ידי שקורא בחזקה להקב"ה 'אבי אתה', בזכות זה זוכה שבעתיד יהיה ראוי לתואר זה בצדק¹.

הערות והוספות

שאינ עושין רצונו של מקום נקראים עבדים ולא בנים (בבא בתרא י.), ושמע זאת הרה"ק מקאצק זצ"ל והשיבו, "צועקים כל כך הרבה פעמים אבא עד שנעשה אבא".

ג. כעין זה מובא בספר 'אמת ואמונה' (עמוד כ) על הרה"ק מקאצק זי"ע, שאחד מחסידיו היה צועק בשעת התפלה "אבא אבא", ואמר אליו החסיד השני בצחוק, 'דילמא לאו אביו הוא', כי בזמן

בין כך ובין כך נקראים בנים

וידוע מן הצדיקים הקדושים שהיו מליצים זכות בעד בני ישראל, אפילו בזמן שאינם ראויים להיקרא בנים, אבל סוף כל סוף ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, ובוודאי שכלפי מצב הדור והנסיגות ראוי כל אחד מישראל להיקרא בן, ועל אחת כמה וכמה חשובים בני ישראל כנגד אומות העולם וגויי הארץ.

ואף על פי שרבי יהודה סובר (קידושין לו.) שישראל נקראים בנים רק בשעה שעושים רצונו של מקום, אבל רבי מאיר פליג עליו וסובר 'בין כך ובין כך אתם קרוים בנים', וכבר פסק הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' קצ"ד וסי' רמ"ב), שבהלכה זו אזלינן בתר רבי מאיר, אף על פי שבכל מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, כי מפסוקי התורה משמע כרבי מאיר¹.

הערות והוספות

ישראל הוא, וכבש"ס קידושין (לו.) רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים וכו', וכמו שנאמר (הושע ב, א) 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי', פירש רש"י, דהדרי ומקרו בני אל חי על ידי תשובה, כי החטא במקרה והמקרה לא יתמיד, וסוף כל סוף ישו בו כל ישראל אחד מהם לא נעדר לאור באור החיים, כי ישראל הם משורשים בהש"ת, אם כן הם נצחיים דבוקים בעילתם, וזה נקרא קשר של תפילין דמרי עלמא. ובאמת ששורש נכבד זה הוא רחוק מהשגת בשר ודם ושכל אנושי, כמו שאין השגה במהותו של הש"ת.

ד. וראה דברים נפלאים בענין זה בספר 'שם משמאל' (פרשת החודש תרע"ט), וזה לשונו: ועל דרך זה יובן למעלה למשכיל ענין קשר של תפילין דמרי עלמא, שמורה על קיום דביקות הש"י בעמו ישראל בלי שום הסרה, יהיה איך שיהיה, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טז) 'השוכן אתם בתוך טומאתם', ואמרו ז"ל (יומא נו.) אפילו בזמן שהם טמאים שכינה שרויה ביניהם, כי הפרש בין עבד לבן, שעבד כשהוא רע בעיני אדוניו מוכרהו או מגרשהו ושוב אינו נקרא שמו עליו, אבל הבן לעולם נקרא שמו עליו, ובישראל כתיב (דברים יד, א) 'בנים אתם לה' אלקיכם', ובסנהדרין (מד.) אף על פי שחטא

בהעובדה הידועה עם הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע, שהיה לו בן שלא הלך בדרך הישר כפי הראוי לבן גדולים וקדושים, אך למרות הצער ועגמת הנפש הגדולה שגרם במעשיו לא הרחיקו אביו הק' מעל פניו, אדרבה, האכילו מפיתו והשקה אותו ממימיו ואף סיפק לו כל צרכיו בהרחבה גדולה, לא פחות מבן חשוב והגון שמביא הרבה נחת להוריו ומגדליו.

ובכל יום בשעה שנעמד אותו צדיק להתפלל, היה פונה קודם לאבינו שבשמים ואומר: ריבונו של עולם, הבט נא עלי וראה, אף על פי שבני מצער אותי בהנהגתו ובתהלוכותיו, בכל זאת אינני גורע ממנו מאומה, אני דואג לו לכל הצטרכויותיו וכל פרנסתו עלי, ואם אני שאיני אלא בשר ודם נוהג כך עם בני, על אחת כמה וכמה שאתה מלך מלכי המלכים צריך לנהוג כן עם בניך רחומיך, בני ישראל, שאף על פי שאינם עושים רצונך כדבעי, אבל בכל זאת כרחם אב על בנים צריך אתה להשפיע להם כל טוב סלה ובאין מחסור כל, כך לימד ה'באר מים חיים' זי"ע סניגוריא על בני ישראל.

אבל אנו אין לנו לסמוך על זה, אלא אנו צריכים לשאוף בכל מאודנו ולהשתוקק להיות נקראים בנים למקום, ולפחות לצעוק 'טאטע טאטע' עד שיהיה באמת טאטע, כי סוף כל סוף זהו שאיפתנו האמתית, וכל מה שלא הגענו לזה הוא רק מחמת נסיונות התקופה ומצב הדור שמושכים אותנו אל החומר, וכמאמר הגמרא במסכת ברכות (יז), 'רבוץ העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה ושעבוד מלכות', והקב"ה אכן יודע את הרצון הפנימי שיש לכל אחד ואחד מישראל, והוא גם יודע שהיצר המפתה מנסה למשוך את הלבבות אליו, 'כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו' (תהלים קג, יד), אולם על ידי תשובה ומעשים טובים נזכה מהרה להיות בנים למקום, וכרחם אב על בנים נזכה לשנה טובה ומבורכת מתוך רחמים גדולים וחסדים נגלים.

מלכיות

תמליכוני עליכם

להמליך את הקב"ה על מחשבות ליבנו ולשעבדם אליו

מלכותו ברצון - מלך הוא ברצון ומושל בכפיה

אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם (ראש השנה לד:), העבודה של ראש השנה הוא המלכת הבורא יתברך שמו על כל העולם כולו, וכדרך שאנו מבקשים בתפילת היום ברוב רגש ובהתעוררות הלב: 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה'.

מובן מאליו, שבכדי שנוכל להמליך את השי"ת כראוי ולמלא את תפקידנו בהאי יומא על הצד היותר טוב, צריכים אנו להבין תחילה את המהות של מלך, מה זה מלך וכיצד ממליכים אותו, וכבר נתבאר הרבה בספרים הקדושים, שמלך נעשה על ידי רצון העם, דהיינו שהעם בוחר לו איש אחד שלדעתם ראוי לאותו איצטלא, ומרצונם הטוב מכתירים אותו להיות מלך עליהם, מה שאין כן מושל, לא נעשה לפי רצון העם, אלא הוא כופה את עצמו עליהם בכח עד שמושל בהם.

חילוק זה מבואר היטב בספר הק' קדושת לוי (פרשת בשלח), וזה לשונו: "הנה אנו אומרים בתפלתינו בסוף שירה: כי לה' המלוכה ומושל בגוים ועלו מושיעים בהר ציון והיתה לה' המלוכה וגו'. והענין הוא, כי צריכין להבין מה חילוק יש בין מלוכה ובין ממשלה מה שהכתוב כופל לשונות כאן. אמנם הענין הוא כך, כי בחינת מלך הוא בדעת ורצון העם, שכולם מסכימים על המלוכה בלב שלם ובנפש חפיצה. אכן בחינת מושל הוא מחמת שיש לו עוז וממשלה למלוך להיות מולך מעצמו אפילו שלא ברצון עבדיו".

"וזהו פירוש הפסוק כי לה' המלוכה, רצה לומר, להבורא המלוכה ודאי שייך, רק שאין אומה ולשון מכיר בזה ואין להם תבונה להסכים בזה, רק עתה בזמן הזה אנחנו עמו ישראל ממליכים ומכתירים כבודו יתברך שמו שימלוך עלינו בבחינת מלכות. וזהו לה' המלוכה, מדעת ישראל, כנאמר בים 'ומלכותו ברצון קבלו עליהם כו'', אבל 'ומושל בגוים', באומות הוא מושל בחזקה אפילו שלא ברצונם, רק לעתיד כשיעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך על כל הארץ, אפילו האומות ידעו ויכירו שהוא לבדו מלך עולם ונהרו אליו כל הגוים ויתנו לו כתר מלוכה"^א.

הערות והוספות

מלך נקרא מי שממנים אותו ברצון העם והוא נגזר מלשון המלכה שמתיעצין למנות את זה עליהם למלך, ומושל נקרא מי שמושל בחזקה על העם, וזהו שאמר לה' המלוכה היינו ישראל מקבלים עליהם עול מלכותו ית' ברצון, ומושל בגוים בחזקה אף שלא ברצונם, אבל לעתיד (זכריה יד. ט) והיה ה' למלך על כל הארץ שכל העולם יקבלו עול מלכותו ברצון...

א. מפליא לראות שכאותם הדברים ממש כתב גם רבינו הגר"א ז"ל, והובאו דבריו בספר 'קול אליהו' (בראשית לו, ח), שם הוסיף לבאר שמדת מלכות נגזרת משורש 'המלכה', דהיינו שמלך נעשה על ידי שנמלכים העם ומתיעצים ביניהם על איש מסוים למנות אותו למלך, וזה לשונו: יש לבאר דכתיב (תהלים כב, כט) לה' המלוכה ומושל בגוים, כי

על פי יסוד זה כתב בעל התניא (ליקוטי תורה דרושים לראש השנה נה, ב - נו, ב) דבר נפלא, שלכן נקבע דווקא ראש השנה ליום ההמלכה, כי ביום הזה נברא אדם הראשון והוא היה הראשון בעולם שהמליך את הקב"ה מרצונו, היות שעל הבהמות והחיות שנבראו בימים הקודמים לא שייך בכלל ענין המלכה, שאינם בני בחירה לקבל ולמנות עליהם מלך, וכיוון שביום הזה נעשה הקב"ה למלך בראשונה על ידי אדם הראשון, לכן נקבע היום הזה ליום התחדשות מלכות שמים בכל שנה ושנה על ידי קרוצי החומר שמקבלים עליהם את ה' למלך מרצונם הטוב.²

ימליך את השי"ת על עצמו ועל הנטיות הרעות

דבר זה ברור, שבכדי להמליך את הקב"ה על כל העולם כולו, צריך להמליך תחילה על עצמו, כי איך ימליך על אחרים בשעה שהוא עצמו עוד לא קיבל עול מלכותו יתברך, וכדכתב בטוב טעם ודעת הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל בספרו 'לב אליהו' (ח"ג ריש מערכות התשובה): "מרגלא הוא בפומיננו לחזור על מאמר זה של מאור עיני ישראל הגר"י סלנטר זצוק"ל שאמר, כי אדם עלול להשתדל ולהגיע בכוונה נכונה להמליך את הקב"ה על כל העולמות וגם על כל העולם הזה כולו בכל ארבע פינותיו, מים ועד ים ומצפון ועד מזרח, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, ורק על בריה אחת - עליו על עצמו - ישכח ח"ו, מלקבל עול מלכות שמים! ולכן יש להדגיש כאן מה שאמרו אמר הקב"ה וכו', כדי שתמליכוני עליכם כלומר אל תשכחו את העיקר להמליך אותו על עצמיכם!", עד כאן לשונו.

הערות והוספות

ב. ומבאר שם התניא שלכן השיר של יום ישי' בשבת הוא 'השם מלך גאות בעולם הזה.

ביצד ממליכים את הקב"ה על עצמנו, דבר זה מתחלק לב' חלקים, סור מרע ועשה טוב, סור מרע היינו לשעבד את כל המחשבות והגיוני ליבנו שיהיו מסורים אליו יתברך שמו בלא שיעלה בהם שום מחשבת פסול כלל וכלל, כמבואר ב'שם משמאל' בשם זקנו הרה"ק מקאצק זי"ע ובתוספת ביאור מדיליה: "הנה האדם הוא עולם קטן דוגמת העולם הגדול, וכל הנעשה בעולם הקטן פועל ומשפיע לעולם הגדול. והנה שלרשה שליטים באדם משכן לנפש רוח ונשמה, ואתנחי ביה סימנא (-הניחו בו סימן) ראשי תיבות 'מלך' - 'מוח לב כבד', ובמה שהאדם משעבד את שלשה אלה לשמים, משעבד דוגמתם את מלכיות העולם ואת כל שליטיהם לשמים".

"ואם שלמים וכן רבים העושים כן, היינו לשעבד לשמים את שלשה השליטים שלהם, שהם מוח לב כבד ר"ת מל"ך, אז נתקיים לגמרי (הפסוק בעובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה".

"ובאם האדם אינו משעבד בעולם הקטן שלו כל ג' השליטים, הוא ח"ו חוצץ במלכות. וזהו כדי שתמליכוני עליכם, כי במה שתמליכוני עליכם הרי אתם ממליכים אותי על כל העולם... ובזה מתפשט על כלל העולם, ויתקיים כי לה' המלוכה ומושל בגויים"¹.

הערות והוספות

לשעבד גם מחשבות הרעות להשי"ת. וזהו בשני יצריך. נפשך - הוא ביום כפורים ועניותם את נפשותיכם. מאדך - הוא בסוכות זמן האסיף באספך כו' ואעפ"כ מניחין כל מאודיהם לישיב בדירת ארעי ולחסות בצלו ית'. ואח"כ והיו הדברים האלה כו' על לבבך - שאחר זה יכול אדם לקבל דברי תורה בלבו. והוא שמיני עצרת לעצור ולקבל הארת התורה בעומק הלב.

ג. וראה מה שכתב בספר 'שפת אמת' (סוכות תרל"ה), שם מונה את סדר העבודה של האיש הישראלי במשך ימי החודש תשרי, וכתב שהעבודה של ראש השנה הוא לשעבד את המחשבות הרעות אל השי"ת, וזה לשונו: רמז לשמחת תורה, ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך כו' נפשך כו' מאדך והיו הדברים האלה כו'. לבבך - הוא בראש השנה ועשרת ימי תשובה, שבני ישראל שבים וחפצים

אני אקבע מי יכנס לביתי ומי יעמוד בחוץ

ואכן השליטה על המחשבות הוא מן העבודות הקשות שבמקדש, כדאמרינן בגמרא במסכת קידושין (ל:), יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, מה זה מתחדש, מפרש המהרש"א שזהו היצר הרע המתחדש בכל יום עם מחשבות חדשות והרהורי עבירה, בהם מנסה להחטיא את האדם ולהורידו לשאול תחתית, ועל זה אמרו רבותינו ז"ל במסכת בבא בתרא (ק:דס:) שאין אדם ניצול מהרהורי עבירה, ועבודת האדם עלי אדמות הוא להתגבר עליהם ולדחותם מכל וכל.

הגם שאין זה דבר קל, ורוב אינשי דעלמא אף סבירי שאי אפשר כלל לשלוט על המחשבות, דלא כדיבור או מעשה שהם פעולות חיצוניות שבכח האדם להתאפק מלעשותן, מה שאין כן המחשבה הוא דבר פנימי הטמון בחביוני הלב, ואפילו מחשבה שהאדם אינו רוצה בקיומה יקשה לו מאד לדחותה מעל פניו, כי קשה מאד להילחם עם המחשבות.

אבל באמת אינו נכון לחשוב כן, ולמרות שאין זה מן העבודות הקלות שבמקדש, אבל ברוב עמל ויגיעה יכולים להגיע למצב בו יוכל לשלוט על מחשבות לבו ולדחות את המחשבות שאינם ראויים, וכהמעשה הידוע באחד מתלמידי המגיד ממעזריטש זי"ע שהגיע לפני רבו הק', והתאונן בפניו על מחשבות זרות שטורדות את מנוחתו ותוקפות אותו בעיקר בשעת התפלה, הרבי הקשיב למועקתו, ובמקום להשיאו עצה כיצד להתמודד עם המחשבות זרות ציווה לו לנסוע אל הרה"ק רבי זאב וואלף מזיטאמיר זי"ע, וממנו כבר יקבל עצה והדרכה בנושא.

אומר ועושה, קם התלמיד ונסע תיכף לזיטאמיר, משאך הגיע העירה בירר היכן מתגורר כאן הצדיק וסר לביתו לקיים רצון צדיק ולבקש ממנו

עצה והדרכה על הטרדה הקשה שמצאתו בתקופה האחרונה, הוא דפק על הדלת וקיווה שהיא תיפתח בפניו מהרה, אולם הוא דופק עוד פעם ועוד פעם ואף אחד לא פותח, זה היה מאד תמוה בעיניו, כי הוא שמע מבעד לדלת הסגורה שדרי הבית נמצאים בתוכה, כעבור זמן רב, כשראה שאין קול ואין עונה, צעק פנימה בקול גדול שיפתחו לו בבקשה, כי הוא בא בשליחות רבינו המגיד הק'.

בעת כבר נפתחה הדלת, אבל רק במעט, כדי חרך צר, ומבעדה נראתה דמותו ההדורה של הצדיק מזיטאמיר שאמר לו בקול תקיף, 'בביתי אני הבעל הבית, ורק אני מחליט מי נכנס לכאן ומי נשאר בחוץ', התלמיד לא היה צריך ליותר מכך, הוא הבין מיד שכל התכלית למענו שלח אותו הרבי היה רק בכדי לשמוע את המימרא הזאת, אני בעל הבית על ראשי ומוחי, ואני אקבע אלו מחשבות ייכנסו אלי ואלו לא, את מי לקרב ואת מי לרחק⁷.

וכראי להביא את דברי הרבינו בחיי בפרשת נצבים, שם מבאר שעיקר התביעה איננה על המחשבה הרעה עצמה, כי סוף כל סוף קשה מאד לשלוט על המחשבות כאשר הם מתעוררות, אבל האדם יכול להרגיל עצמו לחשוב מחשבות טובות ולפתח אותם יותר ויותר, ומנגד זה יש בכוחו להצטער כל אימת שעולה בראשו מחשבה רעה ולגעור בה, ואם רואה אדם שבכל זאת

הערות והוספות

אבל אם ביתו פרוץ מכל הצדדים, ודלת הבית שבורה, אין לו כל יכולת לעכב מלהכניס את האנשים שאינם מהוגנים, כיון שהם דוחקים ונכנסים דרך הפרצות, ואין לו עצה רק לעמוד על המשמר ולגרשם כל פעם מדי בואם בקרבת ביתו, עד שיתקן ויחזק את ביתו ואז ינצל מהם לגמרי.

ד. בדומה לזה מובא בספר 'אמרות משה' להרה"ק רבי משה מקאברין ז"ע (ערך מחשבה): פעם דיבר בענין מחשבות זרות ואמר: משל למי שיש לו בית מרזח, שאם ביתו חזק ובלי פרצות והדלת שלמה וחזקה, יש כח בידו לסגור ביתו בפני שיכורים וגנבים, ואינו נותן להיכנס אליו רק לאנשים הגונים,

צצים בראשו מחשבות שאינם טובות, הרי זה סימן שלא הרגיל עצמו בתכונות הטובות ולכן מפציעים בו מחשבות רעות, ועל זה ייתבע, שלא שיעבד את עצמו לחשוב מחשבות טובות ולגעור במחשבות הרעות.

עצות להתגבר על המחשבות הרעות

רבותינו הקדושים אף נתנו לנו עצות טובות בכדי להתגבר על מחשבות שאינם טובות, כמובא בצעטיל קטן של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע (סעיף ו), שכאשר יבוא אליו מחשבה רעה יאמר כמה פעמים הפסוק (דברים כג, י) 'ונשמרת מכל דבר רע', ויהרהר בדרשות חז"ל שדרשו עליו שלא יהרהר אדם ביום וכו', ולא יניח ח"ו לשהות המחשבה רעה במוחו שלא לטמאות שכל העליון ח"ו.

בך גם הביא רבינו ה'חפץ חיים' זצוק"ל בספרו 'משנה ברורה' כמה עצות טובות להעביר המחשבות רעות בשעת התפילה, ובתוך דבריו הביא עצה מספר 'אליה רבה' בשם ספר 'קיצור השל"ה' וזה לשונו: "סגולה להעביר מחשבת חוץ שקודם תפילה, יעביר ג' פעמים יד ימינו על מצחו, ויאמר בכל פעם 'לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי' (תהלים נא, יב), וכך אם בא לו מחשבת חוץ בתוך התפילה, ישתוק מעט, ויעביר ימינו על מצחו, ויהרהר פסוק הנ"ל".

ועל כולנה נודעה הסגולה הידועה והשוה לכל נפש שהובאה בספר הק' 'ליקוטי מוהר"ן' (תורה רל"ג), וזה לשונו: "הכלל שאי אפשר בשום אופן בעולם שיהיו שני מחשבות ביחד בפעם אחד. על כן בקל יכולין לגרש מחשבות רעות רק בשב ואל תעשה, דהיינו שלא לחשוב אותו המחשבה רק לחשוב איזה מחשבה אחרת בתורה או עבודה או אפילו משא ומתן, כי אי אפשר שיהיו שני מחשבות ביחד בשום אופן. וכבר מבואר במקום אחר (סימן

עב) שאין צריכין לעשות מלחמה ולנענע ראשו אנה ואנה כדי לגרש המחשבות רעות כי אין זה מועיל כלל, אדרבא על ידי זה מתגברים יותר, רק לבלי להשגיח עליהם כלל, רק לעשות את שלו במה שהוא עוסק בתורה או תפילה או משא ומתן, ולבלי להסתכל לאחוריו כלל ועל ידי זה ממילא תסתלק", עד כאן.

זהו העיקר בזמננו, כי לאמיתו של דבר אין אנו במדרגה שאנו יכולים לשלוט לגמרי על מחשבותינו, אולם בכל זאת מחויבים להשתדל עד כמה שידינו מגעת לגרש את המחשבות הרעות, על ידי שנחשוב מחשבות אחרות ומועילות, על ידי זה יתבטלו ממילא ויחלפו כל המחשבות שאינם טובות וההרהורים הרעים, בזה נזכה לסור מכל רע ולבטל כל משחית מעלינו¹.

הערות והוספות

עונש על המחשבה, ולכן מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה, אכן זהו לענין נפילת המחשבה אל דעתו, אבל לענין שידחה המחשבה ההיא מלבו זהו ביד האדם, וכמו שכתבתי לעיל שיסיע לבו לדברי תורה, ועל זה אמר לבם מסור בידם, ולכן על זה העונש גדול, וכמו שכתבתי לעיל דכאשר המחשבה עשה פרי בדיבור או במעשה אז העונש גדול, כיון שיש לו בחירה בזה.

אכן כל זה ברוב בני האדם, אבל יחידי הדורות כאברהם אבינו ע"ה נאמר בו (נחמיה ט, ה) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, היינו שהיה לבו ומחשבתו מסור בידו אפילו לענין נפילת ההרהורים למחשבתו היה בידו לחשוב את הראוי, ומה שאינו ראוי לא בא כלל אל לבו מעולם.

ה. דברים יסודיים בענין האחריות שיש לאדם על מחשבותיו כתב בספר 'ערבי נחל' (פרשת וירא - דרוש ט) וזה לשונו: ובה מובן מה שכתב הט"ז באורח חיים, דמחשבה שבאדם אינה בידו להטותה אל אשר יחפון, וכן מה שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ב קסד): ג' דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום ואחד מהם הרהורי עבירה, ובמקום אחר אמרו רבותינו ז"ל (בר"ר לד, י) הצדיקים לבם מסור בידם, הרי שהלב דהיינו התלוי במחשבה הוא ביד האדם.

ומובן עם דברינו, כי באמת תכלית בריאת האדם הוא שיהיה בעל בחירה לעשות כאשר ירצה, ועל ידי זה יש לו שכר ועונש, ולכן המחשבה והרהור שאינו ביד האדם כדברי הט"ז אין בזה בעל בחירה, לכן אין לו

העושה לקיים מצות המלך ממליך את המלך עליו

מעֵתָה נבוא אל החלק השני של המלכת הקב"ה עלינו, על ידי 'עשה טוב', דהיינו להשתדל בכל עוז לחיות עם השי"ת, לזכור את הודו החופף עלינו כל היום תמיד, ובזה אנו מרוויחים שני דברים, גם שעל ידי זה מתרחק מן הרע, וגם שבכל מצוה שעושה מקיים זאת מתוך התבוננות פנימית וידיעה לפני מי הוא עומד.

בדבריו הידועים של רבינו הרמ"א ז"ל בסימן הראשון ב'שולחן ערוך':
 "שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן פְּשִׁיָּשִׁים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג, כד): אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד (מורה נבוכים ח"ג פ' ג"ב)".

אינו דומה מי שעושה המצוות עם הכוונה הפנימית של שויתי ה' לנגדי תמיד, למי שאינו יודע למה הוא חי ולמה הוא מקיים כל המצוות, וכדכתב בספר הק' 'קדושת לוי' (פרשת מצורע): "הדבר זה דומה למלך אדיר וחזק שהיו לו ב' עבדים שהם פרתמים (לשון חשיבות ושררה), וצוה להם לעשות לו מלאכה, ועשו שניהם חק המלך ודתו כאשר צוה להם, רק שהיו מחולקים בטעמים. אחד, עשה מצות המלך לעשות נחת רוח לפני המלך לקיים דבר המלך. והשני, עשה שלא לשם מצות המלך, רק בעבור שהיה חפץ בעבודה זו להנאת עצמו לכן עשה ולא היה כוונתו לדבר המלך".

"נמצא נבין החילוק בין שניהם הלא שניהם עשו דבר המלך. החילוק הוא, בזה שעושה לקיים מצות המלך אזי בעשותו דבר המלך הוא ממליך את המלך עליו. וזה השני בעת עשותו דבר המלך אינו ממליך המלך עליו..."

עיקר עבודת ה' להמליך הבורא על המחשבות

זהו אם כן עיקר העבודה, להמליך את הקב"ה על כל המחשבות והרעיונות ולהקדישם לשמים, כפי שכתב בספר הק' 'בת עין' (פרשת קדושים - דרוש לימי הספירה): "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם וגו' (ויקרא יט, ב). ונראה לפרש על דרך עבודה לה', דהנה עיקר עבודת ה' הוא בבחינת המחשבה, היינו לקדש ולטהר ולהמליך מלכות בורא כל עולמים יתברך שמו במחשבה בלי הפסק אפילו רגע אחת, זה הוא עיקר עבודת ה'".

וביותר נוגע עבודה זאת בימים הללו של ראש השנה ועשרת ימי תשובה, כפי המובא בספר 'פלא יועץ' (ערך תשובה) שבעשרת ימי תשובה יהיו תמיד לנגד עינו שני תמידים כהלכתם, היינו שויתי ה' לנגדי תמיד וחטאתי נגדי תמיד, עוד כתב שם, שכל מי שתורתו אומנותו, בימים האלה יניח עסק פלפולו ויהיה רק עסוק בקריאת ספרי מוסר ובדרכי התשובה, ולשפוך שיחה לדרוש סליחה ולהקדים תפילה על כל צרה שלא תבוא, אשרי מי שיוכל להתבודד לחשוב עם קונוהו.

הערות והוספות

מחומריותם, ואח"כ יוכל לבא מזה לבחינת עבודת ה' בבחינת מחשבה, כמאמר הגמרא (מכות כג:) רצה הקב"ה לזכות את ישראל, היינו לזכר אותם שיוכלו לבא לבחינת עבודת ה' בבחינת מחשבה, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות להזדכך על ידי תורה ומצוות מהחומריות כנ"ל.

ו. וממשיך שם וכותב: אך באמת קשה מאוד לבא להזדככות החומריות כל כך שתמיד תהיה מחשבתו דבוקה בבורא עולם ברוך הוא אפילו בשעה שעוסק בצרכי הגשמיים, לכך נתן לנו התורה ומצוות מעשיות, שעל ידי שעוסק בתורה ומקיים מצוות מעשיות בהתגלות האברים נזדככו האברים

ויעזור השי"ת שנזכה להכניע את המחשבות הרעות ולשעבדם לעבודתו יתברך שמו, שלא נבוש ולא ניכלם ביום הדין, כי מלפניו לא נוכל להסתר, כל המחשבות הכמוסות ביותר גלויות לפניו כאור השמש בצהרים, וכפי שאומרים ביום הכיפורים לפני הוידוי, "מה נאמר לפניך יושב מרום, ומה נספר לפניך שוכן שחקים, הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע, אתה יודע רזי עולם ותעלומות סתרי כל חי, אתה חופש כל חדרי בטן ובוהן כליות ולב, אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך". אכן על ידי תשובה ותיקון המעשים נזכה שיודע תעלומות יעיד עלינו שלא נשוב לכסלה עוד, ונזכה לטהר את ליבנו לעבדו באמת ובלבב שלם.

שכם אחד לעבדך

באחזה וזרעות ימליך את השי"ת בעולם ויצא זכאי בדין

אחדות - תנאי לביסוס המלוכה

עומדים אנו על פתחה של ימי ראש השנה, היום בו אנו עומדים להמליך את שמו הגדול והקדוש בעולם, 'אמרנו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם', וזהו העניין שעליו אנו מתפללים בתפילת היום, "מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והינשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה".

לעת הזאת צריכים אנו לדעת, כי בשעה שאנו קרבים ובאים להגיש את כתר המלוכה לפני בורא כל העולמים ולהמליכו על כל העולם כולו, התנאי הראשון לזה, שיהיה אומה על מי להחיל את המלוכה, שהלא אין מלך בלא עם, ולשם כך צריך כל העם להיות באחדות השלימה, להטות שכם ולעבדו בחטיבה אחת, כי כאשר העם מפוזר ומפורד באגודות ואגודות והאחד שונא ומתעב את חברו הרי זה גורם פגם בשלמות המלוכה.

דבר זה מפורש בתורה והוא אף אחד מפסקי המלכויות שאנו מזכירים בתפילת ראש השנה, כמו שנאמר בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ה) 'ויהי

בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופירש שם רש"י (הפירוש השני) בזה הלשון: 'בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם', הרמב"ן גם הוא מחזיק באותו הדעה ואף מביא לזה סייעתא מכמה מדרשי חז"ל שמהם עולה בבירור כי האחדות בין בני ישראל הוא היסוד לביסוס כסא מלכותו יתברך שמו, וכלשון המדרש (במדבר רבה בהעלותך פרשה טו, יח): "כביכול כסאו מבוסס למעלה בזמן שישראל עשוין אגודה אחת".

לפיכך, כהכנה לקראת היום הגדול והקדוש הזה שאנו אומרים בו 'מלך על כל העולם כולו - ה' אלוקי ישראל', צריך שיהיו כל קהל עדת ישראל מאוחדים כאיש אחד בלב אחד ללא שום שנאה ופירוד לבבות, כי המלך הוא לב כל העם (ע"פ הרמב"ם מלכים פרק ג הלכה ו), ותנאי למלכות הוא שיהיו כל העם באהבה ואחוזה ורעות, ואז יהיה ה' למלך על כל הארץ ויהיה ה' אחד ושמו אחד, אחיד בארעא ואחיד בשמיא^א.

הערות והוספות

כן, אחדות העבדים הוא קיום המלכות. **וכבר** כתב רבנו תם בספר הישר, כי מעבודת מלך בשר ודם ניקח דרך עבודת מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. וממילא נבין, כי עיקר "שתמליכוני עליכם", היינו אחדות עבדיו יתברך, וכענין שנאמר (דברים לג, ה): "ויהי בישורון מלך אימתי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (ילקוט שם). ולפניו הסתר כבגלוי. על כן, חובה עלינו קודם יום הדין הבא עלינו לקבל על עצמנו לעסוק בכל השנה במצות עשה "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), ובזה יהיה אחדות בין עבדי ה' יתברך ויעלה יפה בידינו

א. בספר 'כתבי הסבא מקלם' (עמ' ט) מובאים הדברים דלקמן תחת השם 'הערה נוראה', הערה זו היתה תלויה על דלת בית התלמוד תורה בקלם במשך כל חדש אלול: **הנה** מן הידוע, אמרו ז"ל, "אמרו לפני וכו' מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה לד.). וכאשר נתבונן על תוקף קיום המלוכה של בשר ודם, הוא רק כשעבדיו כולם כאיש אחד לעבודת המלך. זהו קיום המלכות. ואם, חס וחלילה, יפול פירוד בעבדי המלך ניתק קשר המלוכה, וחס וחלילה העולם חרב, כאמרם ז"ל: "אלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (אבות ג, ב). ואם

יום תרועה מלשון חיבה ורעות

פלאי פלאים כתב הרה"ק בעל ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע (ראש השנה ד"ה 'בליל'), שאין באפשרי לקבל את היום הקדוש הזה אלא על ידי אחדות ורעות, וסמך את אדניו על יסוד הכתוב (במדבר כט, א) "יום תרועה יהיה לכם", 'תרועה' הוא לשון 'רעות', כדפירש רש"י (במדבר כג, כא) 'ותרועת מלך בו - לשון חיבה ורעות', ועל פי זה הוא מפרש גם את תחילת הפסוק שם, "בחודש השביעי באחד לחודש וגו' יום תרועה יהיה לכם", דהיינו שבאחד לחודש השביעי שהוא ראש השנה צריכים כל קהל עדת ישראל להיות באחדות ובכחינת 'באחד'.

בדרך זה מפרש ה'בית אהרן' את הכתוב (זכריה יד, ט) "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", ואומר, שבא הכתוב

הערות והוספות

אמנם נקוה, כי כשיעסוק בזה ברעיונות מסוגלים לזה, יקל לאט לאט וישמח בזה מאד, ובפרט על. דרך "תומר דבורה", כמבואר ב"קול קורא".

ההערה הנ"ל אל תזוז מנגד עינינו כל השנה, בלי נדר. ונזכה כולנו לכתיבה וחתימה

טובה בתוך כל ישראל, אמן כן יהי רצון.

טוב לייחד מקום, לחשוב מזה המאמר בכל יום בתפלה. והמקום המבואר בתפלה הוא ב"אמת ויציב" "על שפת הים יחד כולם" הוא אחוה ואחדות, ואז: "הודו כולם והמליכו ואמרו". ובלי זה, חס וחלילה, אין קבלת מלכות שמים שלמה, על כן יש להשתדל תמיד בזה, ונזכה לקבלת מלכות שמים שלמה בתוך כלל ישראל.

מלכות, שנכון עיקר קיום תקפו של מלכות, ובזה יבוא זכרונו לפניו לטובה.

ואם, חס וחלילה, עון בידינו של שנאת הבריות, איך לא נבוש ולא נכלם להיות

דובר שקרים, חס וחלילה, נגדו יתברך ולבקש: "מלוך על כל העולם בכבודך", ואנחנו לעצמנו לא הכנו עקר קיום של מלכות שמים עלינו כתקפו, הרחמן יצילנו.

נקבל על עצמנו עסק אהבת הבריות ואחדות, ובזה לאט לאט יוטב דרכו, וכבר שב

בתשובה מעט לכל הפחות, ומי יוכל לשער גודל הזכות לנו ולכל העולם כולו כשנזכה שיהיה לנו צבור עוסקים בזה בכל השנה הבאה עלינו לטובה. ואל יאמר האדם: דבר קשה הוא מאד מלבד שגזרת מלך היא.

להשמיענו שכאשר יהיו ישראל באחדות ובבחינת 'אחד', אזי יהיה ה' למלך על כל הארץ, עד כאן דבריו הקדושים.²

וביתר ביאור נוכל להוסיף ולדייק עוד, שהרי הלשון בתורה הקדושה הוא 'יום תרועה', וצריך להבין מדוע כינתה התורה את כל היום כולו בשם 'יום תרועה', הלא מעיקר הדין צריך לתקוע רק תשעה קולות ויצא ידי חובתו, מה שאינו נמשך אלא זמן מועט בלבד, ומדוע זה ייקרא כל היום בשם 'יום תרועה', אך לפי המתבאר ש'תרועה' הכוונה לאהבה ורעות אתי שפיר, כי ראש השנה הוא באמת 'יום תרועה', שכל היום כולו צריך להיות באחוזה ורעות ולא רק שעה אחת, 'יום תרועה' - מבואו ועד צאתו.

בראש השנה נידחים בעלי המחלוקת ממחיצת הקב"ה

וראה זה דבר נפלא, ממש כפתור ופרח, דהנה בגמרא סוטה (מב.) אמרינן, "ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע, כת ליצים דכתיב (הושע ז, ה) [יום מְלַפְנֵנו הַחֲלוּ שָׂרִים חֲמַת מִיָּיִן] מִשֶּׁךְ יָדוֹ אֶת לְצָצִים". ומדייק שם המהרש"א, כי ממה שהכתוב מתחיל ואומר 'יום מלכנו', נראה לפרש שהכתוב עוסק כאן באחד מימי המלכות, דהיינו ראש השנה ויום הכיפורים, "שאז הקב"ה מלכו של עולם, ומושך מלך העולם את ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחיצתו אפילו במקום הדין".

הערות והוספות

דכתיב באחד לחודש השביעי, לרמז כי הכל הוא ע"י אחדות, וזהו דכתיב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כי בוודאי באחדותו אין לספק ח"ו ואצ"ל רק לרמז כי הכל הוא ע"י אחדות, וד"ל.

ב. ראה לשון קדשו של ה'בית אהרן' בפנים הספר, וזה לשונו: בליל ראש השנה אמר, כי אי אפשר לקבל יום הקדוש הזה רק ע"י ריעות, כאמור יום תרועה יהיה לכם, כי אי אפשר לקבלו רק ע"י אחדות וריעות וזהו

מדבריו הנוראים של המהרש"א נמצא, כי הקב"ה דוחה ממחיצתו את בני אלו הארבע כיתות לגמרי, אפילו אל המשפט בראש השנה אינו מניחן להיכנס יחד עם כל עדת ישראל, אלא דן אותם ממרחק, כדרך שדנים את שאר כל הבריות שאינם מזרע ישראל שאינם נכנסין כלל אל מאחורי הפרגוד. וצריכים אנו להבין, הרי ישנם עוד כתות אחרות של בעלי עברות ומדוע ידחה הקב"ה דווקא את אלו הכתות ממחיצתו.

על כרחק צריך אתה לומר שחילוק יש בין אלו לאלו, וגרועים בעלי הכת לשון הרע וכו' משאר בעלי עברות היות שהם פגמו בעניינים של בין אדם לחברו, ועל כן בראש השנה, יום המלכת הקב"ה בעולם, אינם יכולים להיכנס במחיצת הקב"ה שהוא מלכו של עולם, כי במעשיהם הרעים הם מחרחרים דברי ריבות בקרב ישראל ופוגמים בשלמות ההמלכה, שהרי התנאי הראשון למלכות הוא שלמות ואחדות העם, משום הכי אי אפשר שאנשים כאלו יבואו לפני המלך.

למנצח לבני קורח מזמור - כי הם תקנו חטא המחלוקת

על פי האמור יתכן לנו ליתן טעם לשבח על המנהג המקובל בידינו (הובא ב'מטה אפרים' סימן תקפה סעיף ג) לומר קודם התקיעות שבע פעמים את הקאפיטל "למנצח לבני קרח מזמור כל העמים תקעו כף" (תהלים מז), והוא על פי הידוע מדברי חז"ל (מגילה י. - סנהדרין קי.) שבני קורח הפרישו את עצמם מתוך אש המחלוקת שהצית אביהם ושבו בתשובה שלימה על מעשיהם, ועל ידי זה זכו ונעשה להם נס שנתבצר להם מקום בגיהנום וישבו עליו ואמרו שירה^ג.

הערות והוספות

ג. וראה דברי רש"י הק' בתהלים על הפסוק (מב, א) "למנצח משכיל לבני קרח", וזה לשונו: לבני קרח - אסיר ואלקנה ואביאסף, הם היו תחילה בעצת אביהם ובשעת המחלוקת פרשו, וכשנבלעו כל סביבותיהם ופתחה הארץ את פיה נשאר

על כן בראש השנה, שהוא יום המלכת השי"ת בעולם, אנו מזכירים את מעשיהם הטובים ששבו בתשובה שלימה ופרשו מחטא המחלוקת, וללמדנו בא, שביום הזה צריך לתקן את פגם המחלוקת בכדי שנוכל להמליך עלינו את השי"ת כראוי, ואולי זהו הטעם שאומרים זאת דייקא בשעה שהולכים להריע בשופר, שהרי כבר הזכרנו בתחילה שגם תרועת השופר מרמזת על עניין הרעות ואהבת ישראל.

מעשה יובן לך היטב מאמר הכתוב בקאפיטל זה (פסוק ו), "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר", ואמרו על זה במדרש (ויקרא רבה כט, ג): "בשעה שהקדוש ברוך הוא יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מאי טעם, 'עלה אלקים בתרועה', ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקדוש ברוך הוא, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב, 'ה' בקול שופר', ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים". ויתכן לומר הביאור בזה, שהכתוב בא להשמיענו, שעל ידי הרעות והאחדות של תרועת השופר, מתמלא הקב"ה עלינו ברחמים ועובר מכסא דין ויושב על כסא רחמים.

מה מאד יותאמו לזה דברי הגמרא במסכת ראש השנה (טז.), "אמר הקדוש ברוך הוא, אָמְרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר". ויש לומר, הא כיצד יעלה זכרונו לטובה וכיצד נמליך את השי"ת בעולם, על ידי השופר, שהרי תרועת השופר

הערות והוספות

ועלו משם ושרתה עליהם רוח הקודש ונתנבאו על הגלויות ועל חורבן הבית ועל מלכות בית דוד.

מקומם בתוך פי הארץ, כענין שנאמר (במדבר כו, יא) 'ובני קרח לא מתו', ושם אמרו שירה, ושם יסדו המזמורים הללו,

רומזת לרעות ואחדות, ועל ידי האהבה והאחוה שתשרה בתוך בני ישראל יעלה זכרונינו לפניו לטובה לפקוד אותנו לטוב כל הימים.

תוקעין תשר"ת בכדי להימונע ממוראית עין של מחלוקת

כאן המקום אתנו להביא את מאמר הגמ' במסכת ראש השנה (לד.), "אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה". ופירשו בתוס' (לג: ד"ה שיעור), שמעיקר הדין יש לתקוע תקיעה תרועה ותקיעה בלבד (תשר"ת), אלא שהתעורר ספק כיצד עושין את התרועה, האם כאדם המיילל ובוכה בקולות קצרים וסמוכין זה לזה, או שמא כאדם הגונח מלבו כדרך החולים המאריכין בגניחותיהם, ולכן התקין רבי אבהו שיהו תוקעין את שניהם גם יחד, גם שברים וגם תרועה (תשר"ת).

עוד כתב הר"ן בחידושו (שם) בשם רב האי גאון, כי מעיקר הדין יצא ידי חובת תרועה גם אם תקע רק באופן אחד, דהיינו או גנוחי גנח או ילולי יליל, ועד ימיו של רבי אבהו היו תוקעין בכל מקום ומקום כפי המנהג שקבלו על פי המסורת, אלא היות שבעיני פשוטי העם היה נראה הדבר כמנהג השנוי במחלוקת, על כן תיקן שיתקעו בכל מקום בשני האופנים, גם תרועה וגם שברים¹.

הערות והוספות

פליגי, וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועות יבבות כבדות שהן שברים, ואלו יוצאין ידי חובתן ואלו יוצאין ידי חובתן, כי שברים כבדים תרועות הן ויבבות קלות תרועות הן.

והיה הדבר נראה כחלוקה אע"פ שאינו חלוקה, והרי התנאים, כמו שאמרנו

ד. ראה את דברי הר"ן בשלמות: אתקין ר' אבהו בקסרי. נשאל רב האי גאון ז"ל, וכי עד שבא ר' אבהו לא היו ישראל יוצאין ידי תקיעת שופר, וכלשון הזה השיב, אל תחשבו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק בדבר זה, שהרי משניות קדומות אחת אומרת תרועה שלש יבבות ואחת אומרת תרועה שלשה שברים, והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא

רואים מזה דבר נורא, שרבי אבהו תיקן תקנה מיוחדת לתקיעות השופר אך ורק בכדי להימנע ממראית עין בלבד של מחלוקת, ומכאן סייעתא עצומה לדברינו, שתרועת השופר מורה על הרעות והאחווה שצריכה לשרות בקרב בני ישראל, ובפרט ביום המלכת הקב"ה בעולם, יום של תרועה ורעות.

השטן מנסה להכשילנו במחלוקת

ולאחר שכבר ידענו גם ידענו את גודל נחיצות האחווה והריעות ביומי דריש שתא, הבן נבין מדוע מנסה השטן הוא היצר הרע בכל כוחו להכשילנו בדבר זה דווקא בהאי יומא, עד שמכל דבר קל עלול האדם להגיע לידי הקפדה וכעס חלילה^ה, וצריך האדם לדעת שאין זה אלא מעשה היצר בלבד המתגבר על האדם ורוצה לטרדו מן העולם, הוא חפץ להפריע את האדם מן העבודה של 'יום תרועה יהיה לכם', הוא רוצה להסיענו מן האחווה והרעות המעוררים את רחמי השכינה הקדושה העולה על כסא רחמים.

הערות והוספות

שייך הדבר בחסידים ואנשי מעשה שנהגו לעזוב את בתיהם ומושבותיהם ונוסעים להסתופף בצל הקודש של רבם ומאורם, כמו כן בני הישיבות שעושים את דרכם להיכלי הישיבות הקדושות לשהות שם בימי החג, כל אלו צריכים שמירה יתירה שלא להיכשל חלילה בעוון הכעס ופירוד לבבות ח"ו, שמטבע הדברים כאשר אין לו לאדם את כל ההצטרפויות אשר רגיל להם בביתו עלול מהרה לבוא לידי כעס מכל דבר קל, אבל גם אלו השוהים בביתם צריכים להישמר ולהיזהר בזה, כי היצר הרע של שנאה ומחלוקת אינו שובת בכל מקום שהוא.

למעלה, הללו שונין שיעור תרועה שלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה שלשה שברים, אלו משנתן כמנהגם ואלו משנתן כמנהגם, וקאמר אב"י בהא פליגי, ולא פלוגתא היא, ולא היו אלו מטעים את אלו ואלו את אלו, אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה קתני, וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועה היא, וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועות הן, וכשבא ר' אבהו ראה לתקן תקנה שיהו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותן כחלוקה.

ה. כגון על מקומות בבית הכנסת ושאר מיני חזקות וכיבודים כיוצא בזה, וביותר

אבן, כאשר יידע האיש נאמנה שאין זה אלא מתחבולות היצר בלבד, יקל עליו להתגבר על כל המכשולות המצויות ביום זה, ואדרבה, עוד ישתדל ביותר להגביר כח בעבודת האחוה והריעות אפילו לפנים משורת הדין, ובכח זה יזכה לעבוד אל נכונה את עבודת היום הקדוש הלזה, ועל ידי כן יעלו תקיעותינו ותרועותינו לרחמים ולרצון לפני אדון כל, להפך לנו את מדת הדין למדת החסד והרחמים ובזכות זה אף יסכר פי שטן לבל ישטיננו.

על ידי אהבת ישראל ולימוד זכות יוצא זכאי בדינו

עתה אגלה לך עוד על גודל מעלת האחדות והשלום בין בני ישראל, וביותר במעלת המדה הטובה של ראיית הטוב שבחברו והלימוד זכות על כל בר ישראל, אשר דבר זה מסוגל ביותר לעורר רחמים וחסדים ביום הדין, להפך ולמתק את מדת הגבורה לרחמים, וכדבריו של סנגורם של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מבערדיטשוב זי"ע, שכתב בספרו 'קדושת לוי' (פרשת שופטים), ומן הראוי הוא להביא את לשונו הטהור לעורר רחמים וחסדים על ישראל.

ובה כתב בקדשו: "הנה הקדוש ברוך הוא שופט את הכנסת ישראל בבוא יום המשפט בגודל רחמיו וחסדיו, אך צריכין אתערותא דלתתא לעורר את המדה של רחמנות למעלה, ועל ידי מה נתעורר אותו המדה של חסד, כשאנו למטה מתנהגים בחסד ולמדים זכות על כל איש מישראל לדונן לכף זכות, ואז על ידי זה גם מלמעלה נתעורר אותו המדה ולמדין גם עליו וגם על כל זרע ישראל חסדים וכו', ועל ידי זה יוצא בדין זכאי במשפט של מעלה, כי במדה שאדם מודד מודדין לו", עד כאן לשון קדשו.

והלום מצאנו מרגניתא טבא בספר 'אור פני משה' להרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע, שפירש את הכתוב בפרשה של ראש השנה (פרשת פנחס - במדבר כט, א), "ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם -

כל מלאכת עבודה לא תעשו - יום תרועה יהיה לכם". 'יום תרועה' פירושו יום של אחוה ורעות, כלומר, אם ביום ראש השנה תתאחדו באהבה אחוה ורעות, או אז 'כל מלאכת עבודה לא תעשו' - לא תהיו נצרכים לעשות עבודה נוספת, כי די לכם בזכות האחדות שתהיו ראויים לצאת זכאים בדין.

מלך ממלט מרעה ליודעי תרועה

ובאמת צריך להבין, כיצד יתכן לומר שדי בכח האחדות בכדי להוציא את האדם זכאי בדינו, ממה נפשך, אם עשה תשובה על כל העבירות שבידו, אינו צריך שום סגולה, ואם לא עשה תשובה, מה יועיל לו זכות האחדות, הלא ידיו מלאים קיא וצואה מן העבירות שעשה, ואין זה אלא כטובל ושרץ בידו.

ובברי להבין הענין לאשורו נקדים קושיה אחרת שהקשה ה'בני יששכר' (מאמרי חודש תמוז - אב מאמר ד - בתולה במחול) בשם הרמ"ע מפאנו על הגמרא במסכת ראש השנה (יז), שם משמע כי אדם שיש לו רוב עבירות ומיעוט זכיות מפסיד בדינו, אבל אדם שיש לו רוב זכיות ורק מיעוט עוונות, נקרא צדיק ויוצא זכאי בדין.

וקשה, מדוע זה שיש לו רוב זכיות ומיעוט עוונות ייקרא צדיק ויזכה מכל וכל, הלא סוף כל סוף יש לו עברות שעדיין לא שב עליהם, וכי הקב"ה מעלים עיניו ממיעוט עבירות, איך יתכן לומר כזאת, הלא אמרו בגמרא (בבא קמא נ.) 'כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא - יִתְרוּ חַיִּיו רַח"ל, הקב"ה אינו מוותר אפילו על חטא קל שבקלים.

אלא, מיישב הרמ"ע מפאנו, שבאופן כזה לא נקרא ויתור, שם ויתור שייך רק כאשר מצד הדין היה צריך לחייב את הנתבע, ולפנים משורת הדין

מעלימים עין מחובותיו, אבל כאשר יש לנו יסוד מדין תורה שעל פיו ניתן לזכות את החייב, אין זה נקרא ויתור אלא מחילה מצד הדין והיושר.

והנה בתורה הקדושה (שמות כג, ב) אנו מוצאים את הכלל הידוע של 'אחרי רבים להטות', דהיינו שבשעת הדין נוטים אחר דעת הרוב ופוסקים הלכה כמותם, כך גם במקרה של אדם שיש לו רוב זכיות ומיעוט עוונות, משתמשים בכלל של אחרי רבים להטות, ואזלינן בתר הרוב זכיות ואילו מיעוט העוונות בטלים ומבוטלים, כך יוצא זכאי בדינו.

מעתה יומתק מאד מדוע זה שמתנהג במדת האחדות זוכה למחילה על כל עוונותיו, אפילו אם מצד הדין הפשוט אינו ראוי לזה, וכן ביאר כ"ק אדמו"ר (מהר"א) מלעלוב שליט"א על פי יסוד נפלא בספר הק' 'בית אהרן' (ראש השנה - וכעין זה בליקוטי תורה להרה"ק בעל התניא), שם כתב שלשון תרועה יש לו שתי משמעויות, א. לשון רעות וחובה, ב. לשון שבירה, על דרך הכתוב (תהלים ב, ט) 'תִרְעַם בַּשֶּׁבֶט בְּרִזְלִי' (וברש"י, תרועם - תרצצם).

והנה ראש השנה הוא יום ההמלכה בו אנו ממליכים את הקב"ה על כל העולם כולו, וכיצד מקיימים את ההמלכה בפועל, כותב על כך הריטב"א (ר"ה טז), שההמלכה נעשית על ידי תרועת שופר, כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, וכשם שבהאי עלמא ממליכים את המלך על ידי תקיעת שופר (מלכים א, א, לט - וימשח את שלמה ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה), כך גם ממליכים את מלך מלכי המלכים בעולמות העליונים על ידי השופר.

וכפי שכבר הסברנו לעיל, המשמעות הפנימית של תרועת השופר הוא לשון התחברות וריעות, נמצא שכאשר כלל ישראל מתחברין זה עם זה מתוך אהבה ואחווה ושלום וריעות, נעשה הקב"ה למלך על כל הארץ, ולאחר שהקב"ה הוא המלך, יש לו הכח מדין תורה להעלים עין ולמחול

על כל העוונות אפילו כאשר היה צריך להעניש עליהם, שהרי הלכה פסוקה היא (סנהדרין כ: וכן נפסק ברמב"ם הלכות מלכים ה, ג) 'מלך פורץ גדר ואין מוחין בידו', למלך התירו לדלג ולפרוץ כל הגדרים והסייגים ששאר הבריות אסור להם לדלג, ונמצא שאין כאן שום ויתור והעלמת עין, כי אם מחילה ביושר ומצד הדין.

לפי זה מתקיימים שני הפירושים של יום תרועה גם יחד, תרועה מלשון חיבה ורעות, ותרועה מלשון שבירה מלשון 'תרועם בשבט ברזל', שעל ידי החיבה והריעות של כלל ישראל בראש השנה, זוכים שהקב"ה משבר ומפר את כל הגזירות הרעות בשעת הדין ודוחה את כל החטאים והעוונות מלפניו, ותמורת זה מרעיף עלינו רוב טובה וברכה, שנה טובה ומתוקה וכל מילי דמיטב.

הזהירות בבין אדם לחברו - סימנא טבא

ולפלא יצוין שבימים האלה ממש (כ"ד אלול) חל יום פטירתו של מרן הגה"ק בעל ה'חפץ חיים' זי"ע, ובוודאי לא דבר ריק הוא, כי כן נאה וכן יאה לאותו צדיק שיהא יומא דהילולא דיליה סמוך ונראה ליום הדין, שהרי הוא הגבר אשר הוקם על להעמיד את התורה שבין האדם לחברו על תילה, ובין שאר החיבורים הרבים והמפוארים שהנחיל לדורות, איזן וחקק את כל דיני שמירת הלשון מהחל ועד כלה, וממנו יתד וממנו פינה להתעוררות העצומה בקרב כלל ישראל עם קדושים בעניין זה, וללא שום ספק שעל ידי העסק בזה מתעוררים רחמים עליונים בשעת הדין ומתרבה הלימוד זכות על בני ישראל להוציא משפטם לטוב.

על כן מה נאה הדבר להביא כאן את לשונו הטהור שכתב בהלכות ראש השנה (סימן תקפ"ג ס"ק ה), לאחר שהולך ומונה את מיני המאכלים שנהגו לאכול

בראש השנה בתפוצות ישראל לסימנא טבא, הוא מוסיף בזה הלשון, "והנה, כל אלו הענינים עושין הכל לסימן טוב, ולכן פשיטא שיזהר מאד שלא יכעוס בימים האלו, מלבד גודל האיסור, כדי שיהיה לסימן טוב", עד כאן לשונו.

נאים הדברים למי שאמרם ויותאמו ככפתור ופרח עם שורשי הדברים במאמרנו, שיסוד גדול בעבודה של ראש השנה והעבודה של המלכת הקב"ה בעולם, הוא החובה לתקן ולהתחזק ביותר בעניינים שבין אדם לחברו, להרבות אהבה אחוה ורעות בין הבריות ולמנוע הכעס וההקפדות על הזולת בכל אופן שהוא, ואין לך סימן יותר טוב מזה לשנה טובה ומתוקה.

בהרבות רעים וידידים ינצל מן הדין

לסיים הדברים נביא כאן אמרת שפר המעלה על נס את גודל התועלת אשר יזכה לה האדם כאשר ירבה באחוה וריעותו, והוא גם סגולה ועצה נפלאה להינצל מן הדין.

מדין הגאון רבי שמחה זיסל זיו זצוק"ל ה'אלטער מקעלם' הקשה, אמרו רבותינו במתניתין (ראש השנה טז.), "בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון", ומפשטות הלשון משמע, כי בשעת הדין עוברים כל הבריות למשפטם לפני ה' בזה אחר זה, אולם בהמשך הגמרא שם (יח.) איתא, "אמר רבי יוחנן, וכולן נסקרין בסקירה אחת", וקשה מאד, האם עוברים למשפט בזה אחר זה או שנסקרים כולם בסקירה אחת.

והיה מתרץ על פי הביאור הנודע של הגה"ק רבי ישראל סלנטער זי"ע על הפסוק (דברים לב, ד) "א-ל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא" וצריך להבין, מהו הרבותא הגדולה כל כך לשבח את הקב"ה שאינו עושה עול, זהו הלא מילתא דפשיטא. לפיכך צריך אתה לומר שאין המקרא מתפרש כפשוטו

כלל, אלא בא הכתוב כאן לגלות דבר עמוק ונשגב ומבאר את החילוק הגדול שבין משפטי שמים לדיני בשר ודם.

שהרי במשפט בשר ודם, אם עבר אחד מבני המדינה על חוקי המלך ונגזר דינו למיתה, לא יועילו כל תחנוני בני משפחתו וידידיו להמתיק את גזר דין יקירם, בטענה שגם הם עלולים להצטער ממיתת אהובם, ולהם הרי לא מגיע הצער הזה כיון שלא חטאו כלל וכלל, אבל כל אחד מבין לבד שטענה כזאת אין לו שום תוקף בדין, מי שחטא צריך לשאת את עונשו ואין כל נפקא מינה אם על ידי זה תיגרם צער למכיריו ומיודעיו ואם לאו, יקוב הדין את ההר.

אבל משפטי שמים אינם כן, כי שם יבוא הכל בחשבון, לא רק הצער שיצטער החוטא מן העונש, אלא גם הצער שיסתבב לכל מכיריו ומקורביו של החוטא באם אכן ייענש, הכל מדוד בפלס ובמשקל ועל הכל יבוא בחשבון, שהרי 'הצור תמים פעלו' (דברים לב, ד), ואם רק לאחד מבין כל מקורביו לא מגיע הצער הזה הרי שיעוכב כל הגזר דין של החוטא, וכדאיתא הלשון בחז"ל (פסחים ק"ג:), "וכי טוביה חטא, וזיגוד מנגיד" [טוביה חטא וזיגוד חבריו ילקה?!].

וזהו שבחו הגדול של הקב"ה שהוא "א-ל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא", שבכדי למנוע עוול לאדם אחד שלא מגיע לו הצער, הריהו ממתיק גם את גזר דינו של מי שמצד מעשיו נתחייב בעונש, ובלבד שלא יגיע צער למי שאינו ראוי לזה, ואין לך שבח גדול מזה, כי משפטי האדם אינם יכולים לחשב את הצער של הסובבים אם מגיע להם ואם לאו.

ובזה באנו ליישב את הסתירה בין שני המאמרים של חז"ל, כי לעולם עוברים כל הבריות למשפטם כבני מרון בזה אחר זה, ואז דנים מה דינו של כל אחד ואחד לגופו ולעניינו, אולם אם יצא גזר דינו לחובה ומצד מעשיו ראוי האדם הזה לעונש, עדיין אין פוסקים עליו את העונש המגיע לו,

אלא קודם כל בוחנים את שאר כל הבריות אם מגיע להם הצער שיסתבך מן העונש של החוטא, ואם נמצא שאחד מהם אינו ראוי לצער הזה אזי ממתיקים את הדין לחוטא.

הוי אומר שעריכת המשפט בראש השנה הוא בכ' הבחינות גם יחד, גם הבחינה של כבני מרון בזה אחר זה שכל אחד דנים אותו לפי מעשיו, ומאיך גיסא יש גם בחינת משפט בסקירה אחת, שבו בודקים ובוחנים את כל הבריות האחרות האם הם ראויים לאותו הצער שיסתבך מענישת החוטא, ובזה מתיישבים היטב ב' המאמרים הנזכרים.

מוסיף היה הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל ואומר, כי מכאן סגולה ועצה נפלאה לזכות ביום הדין, על ידי שיוסיף עליו רעים הרבה, כי ככל שיתרכו ידידיו ומודעיו, יש יותר סברא, שאפילו אם יושת עליו עונש מן השמים, עדיין ימצא אחד מבין מכיריו הרבים שאינו ראוי להצטער בגינו, ונמצא זה מעכב וממתיק את גזר דינו לטוב וחסד וייצא משפטו לטוב היום!

הערות והוספות

להצטער כלל, ובכדי למנוע את צער חברו יסלקו ויבטלו לגמרי את כל עניין הצער. וזהו אמרו אתם נצבים היום כולכם רצה לומר, אף על פי כן ששמעתם כל האלות הברית הכתובות למעלה - אף על פי כן תהיו נצבים ותהיה לכם תקומה על ידי שראשיכם ושופטיכם זקנים ושוטריכם כל איש ישראל, שיהיו כולם בלב אחד ובאהבה הראשים והזקנים וכל ישראל כאיש אחד.

ו. ראה בדומה לזה ב'אגרא דכלה' להרה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע (פרשת אחרי מות ד"ה ר' ברכיה), שם פירש את הפסוק במשלי (יב, כה) 'דאגה בלב איש ישיחנה'. וכותב, שבכל צרה, מלבד הצער שיש לבעל הצרה עצמו, מסתבב מזה צער גם למכיריו ובני משפחתו. לפיכך, כאשר יש לאדם איזה צער ודאגה ישיחנה לחבריו ומכיריו שישתתפו גם הם בצערו, דשמא יש בהם אחד צדיק שלא ראוי

ויכתבהו ויחתמהו לחיים טובים בזה יום הדין

הכלל העולה מכל האמור כאן, שראשית לכל עבודת היום הקדוש של ראש השנה הוא עניין האחדות והרעות, כי ביום זה ממליכים את הקדוש ברוך הוא על כל העולם, ויסוד המלוכה הוא שיהיה העם באחדות כאיש אחד בלב אחד, כי אי לאו הכי אין למלכות על מה שתחול שהרי אין מלך בלא עם.

מפני כן צריך כל אחד ואחד להשתדל ולהתחזק עד למאד ביומא דדינא ולהיות בידידות ואחדות בין האדם לחברו, כמו כן יהיה נזהר מאד מאד מכל נדנוד ושמץ קל של שנאה ומחלוקת, שזהו המפסיד הגדול ביותר בכל הזמנים בכלל וביום הקדוש הזה בפרט, כי הוא יום תרועה ורעות.

בשכר זה ישמרנו הקב"ה ויצילנו מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו ויכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום בזה יום הדין יחד עם כל ישראל אחינו, אמן!

הערות והוספות

וראה עוד בספר 'תפארת שלמה' (ראש השנה) שכתב בזה הלשון: או יאמר ונתנה תוקף קדושת היום כו' ובו תנשא מלכותך ויכון בחדס כסאך כו'. נקדים מ"ש בפ' נצבים. אתם נצבים היום כולכם לפני ד' אלהיכם. להורות עיקר ההכנה על יום ר"ה הוא להיות בין בני" אהבה וריעות. וז"פ בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ד'. פי' כאשר יהי לכם אהבה וריעות בעת שהוא קול שופר אז תהיו לפני המלך ד'. פי' לפני ולפנים במקום שאין בו מגע נכרי. כמ"ש בפ"ה והעביר

ז. ואפשר להסמיק לזה את דברי הרה"ק הרבי **מלובלין** ז"ע שאמר שבזכות האחדות השוררת בין בני ישראל בראש השנה מיטיב לנו הקב"ה ומהנה אותנו מידו הטובה והרחבה, וכמו שמובא בספר הק' 'דברי אמת' בזה הלשון: וזה שפירשנו (הפסוק) 'יום תרועה יהיה לכם' ולא (כתיב) תקיעה או יובל או שופר כבמקום אחר. אלא לשון 'ריעות' להיות שלום ואהבה וריעות. על ידי (זה) יהיה 'לכם' להנאתכם כמו ב'לך לך' שפירשו רבותינו ז"ל להנאתך ולטובתך.

הערות והוספות

וזה לשונו: וְיִרְאָה לומר, שמושה רבינו ע"ה נתן להם עצה איך ינצלו לבל יחול עליהם האלות האלה; כי באמת באם ח"ו היו חלין מיד כשאין ישראל עושים רצונו של מקום ברוך הוא - היה קשה מאד להתקיים מפניהם. על כן ניחם אותם משה רבינו ע"ה, ומצא להם רְפָאוֹת תְּעַלָּה וּמְזוֹר תְּרוּפָה לְמַחְסָה וּלְמַסְתָּוֵר בפני הקללות האלה; והוא כי עיקר התריס בפני הפורענות - הוא האהבה והאחדות, וכאשר יש בישראל אהבה ואחדות וריעות בין זה לזה - אין מקום לשום פורעניות לחול עליהם, כמאמר הכתוב (הושע ד יז) חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנָּח לוֹ, שביאורו שאפילו באם הם ח"ו עובדי עבודה זרה, ויש ביניהם התחברות בלי פירוד לבבות - הם שוקטים ונחים באין שטן ופגע רע, ומתרחקים על ידי זה כל הקללות והיסורין.

ישראל בתוכו ר"ל בפנימיות רצונו כביכול במקום שאין יכולת המקטרג לכנוס שם. וז"פ אז ירננו כל עצי היער לפני ד' כי בא לשפוט את הארץ. עצי היער הם אילני סרק רמז לאנשים ריקים מכל גם הם יתחברו עמכם באהבה וריעות אז תהיו לפני ד' לפני ולפנים כי בא לשפוט את הארץ ובזכות זה יוציא משפטנו לאורה בר"ה. וז"פ אתם נצבים היום זה ר"ה כמ"ש ויהי היום וכו' ותזכו לעמוד לפני ולפנים בעולם הנסתר מכל קטרוג. כאשר יהי' אחדות ביניכם ראשיכם וכו' מחוטב עציך כו' כל איש ישראל כולם כאיש אחד יחד באהבה וריעות.

וראה גם מה שכתב בספר 'מאור ושמש' (פרשת נצבים) שם מבאר שמושה רבינו הדיריך את בני ישראל כיצד להינצל מכל האלות והקללות על ידי ההתחברות ביניהם,

זכרונות

אָמרוּ לפני

בזכות קבלת דין שמים באהבה זוכין להשתיק את המקטרגים

כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה

אחד העבודות הכבירות ביותר של כל איש ישראל בימים הקדושים הללו של ראש השנה, הוא העבודה של מלכיות זכרונות שופרות, כל יהודי באשר הוא שם מגיע לבית הכנסת לשפוך שיח לפני יושב מרום, להפיל תחינה ובקשה בעד עמך רחמים שאלי, כל לבב נמס לְשִׁמְע קולו הנעים והרועד של הבעל תפלה בשעה שמשתפך עם הנוסח המרטיט של מלכיות זכרונות ושופרות.

אין זה דבר של מה בכך, הלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מבקש מאתנו לומר את הפסוקים הללו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל במסכת ראש השנה (לד:), "אמר הקדוש ברוך הוא, אָמרוּ לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות. מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה, ובמה - בשופר".

הבה נתבונן מעט, מדוע באמת מזדקק הקב"ה לאמירות שלנו, וכי הקב"ה אינו זוכר לבד את כל הזכרונות הללו, כלום יש שכחה לפניו, הלא בתוך אותה תפילה גופא אנו אומרים שהקב"ה זוכר הכל, "אתה זוכר מעשה עולם

ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית, כי אין שכחה לפני כסא כבודך ואין נסתר מנגד עיניך". ומדוע זה מבקש מאתנו שנזכיר לו את פסוקי מלכיות זכרונות שופרות.

אך בטרם נבא לבאר את הדברים על נכונה ננסה להבין גם את המשך דברי הגמרא ששואלת מדוע נהגו לתקוע שני פעמים, 'למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין'?, ועונה הגמרא, 'כדי לערכב השטן'.

מפרש התוספות בשם הירושלמי, דכאשר שומע השטן את התקיעות הראשונות הוא נבהל קצת, 'בהיל ולא בהיל', אבל בשעה שהתקיעות השניות מגיעות לאוזניו נבהל השטן ביותר, כי אומר לעצמו, ודאי תקיעות אלו משופרו של משיח הם, ויודע השטן היטב שלעתיד לבוא ישחטו אותו ויבטל מן העולם, ומכח הבהלה הזאת אין דעתו מיושבת לקטרג על בני ישראל.

וגם כאן צריך להבין מה נשתנו התקיעות השניות מן הראשונות, מדוע בתקיעות הראשונות לא נבהל ואילו בתקיעות השניות נבהל כהוגן, מה יש ביניהם.

היה לי מזה להשיב ולא עשיתי כן

אלא אומר ה'ערוגת הבשם' (פרשת אמור) דבר נפלא, הנה זה דור דורים שאנו מבקשים מהבורא יתברך שמו שיעורר את רחמיו עלינו בזכות המעשה הנורא של אברהם אבינו וראש אומתנו, שעקד את בנו יחידו על גבי המזבח, ולכאורה צריך להבין מהו הרבותא הגדולה במעשהו של אברהם אבינו, הלא כל אחד ואחד אם היה שומע ציווי מפורש מפי הגבורה היה נוטל את בנו ומעלהו לעולה, על אחת כמה וכמה שאברהם אבינו - ראש המאמינים - שמע בקול השי"ת ועקד את בנו, מה הגדלות בזה.

לַפִּיכָךְ מוכרחים אנו לומר שאכן גדולתו של אברהם אבינו אינה נמדדת בעצם מעשה העקידה, כי כל אחד אחר היה עושה כן, אלא הגדלות של אברהם היתה במחשבה, שלא הרהר כלל אחר מידותיו יתברך שמו, למרות שציווי העקידה עמד בסתירה מפורשת לדיבור אחר ששמע מפי הגבורה, שהיה אברהם אבינו צריך להקשות להקב"ה, הכיזד זה תבקשני להקריב את יצחק בני כקרבן עולה כליל לאישים, הלא אתה בעצמך הבטחת באופן המפורש ביותר ואמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ואיך שני הציוויים עולים בקנה אחד.

אוֹלָם אברהם אבינו אינו שואל שאלות ולא מקשה קושיות, למרות שהקושיות זועקות מאליהם, לא רק על בדל שפתיו הוא נמנע מלשאול, גם במחשבותיו אינם עולים סרך של הרהורים וקושיות, אברהם בתומתו הולך ומזדרז לדבר מצוה בשמחה ובזריזות, כפי שפירש רש"י על הפסוק **וַיִּשְׂכַּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר** (בראשית כב, ג), ומגודל ההשתוקקות לקיים רצון ה' לא עצר ברוחו ואף לא חש לכבודו, אלא הוא בעצמו חובש את חמורו מפני האהבה שמקלקלת את השורה.

בַּשָּׂבֶר זה ביקש אברהם אבינו מאת הקב"ה, שכשם שהוא עצמו לא שאל שאלות ולא הקשה קושיות על הנהגת הבורא, אפילו שהיה לו מה לשאול, כך גם יתנהג עמו השי"ת במדה כנגד מדה ולא ישאל שאלות וקושיות על זרעו וזרעו, אפילו בשעה שמצד מעשיהם והנהגותיהם יהיו מוקשים ומופרכים מכל הצדדים.

דִּיבּוּרִים נוראים כגחלי אש אנו מוצאים בירושלמי (תענית פרק ב): "אמר אברהם לפני הקדוש ברוך הוא, ריבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני היה לי מה להשיב ולומר לפניך, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ועכשיו את אומר 'והעלהו שם לעולה'? ! ח"ו לא עשיתי כן, אלא כבשתי את יצרי ועשיתי רצונך".

"בן יהי רצון מלפניך ה' אלקי, שבשעה שיהיו בניו של יצחק בני נכנסים לידי צרה, ואין להם מי ילמד עליהם סניגוריא, אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא. ה' יְרָאָה, אֵת נֹזֵכֵי לֵהֶם עֲקִידַתוֹ שֶׁל יִצְחָק אֲבִיהֶם וּמִתְמַלֵּא עֲלֵיהֶם רַחֲמִים"^א.

בני ישראל אינם שואלים גם כשקשה להם

והנה, בשעה שבני ישראל אומרים את הפסוקים של מלכיות זכרונות ושופרות, עלולים להתעורר בקרבם קושיות עצומות, שהרי בכל הפסוקים האלו ניכר מעלתן של ישראל וזכותם הכבירה, בכל שורה ושורה של הפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות עולים ומבצבצים ההבטחות שהבטיח הקב"ה לבני ישראל לזכור מאתנו ולהושיע אותנו מכל צר, ואילו כאשר אנו מתבוננים במצבינו השפל והנבזה ברוחניות ובגשמיות אין אנו רואים שההבטחות הללו מתקיימים בנו.

במלכיות נאמר, 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל', בזכרונות כתוב שהוא זוכר מעשי עולם ומשגיח עליהם, בפסוקי שופרות

הערות והוספות

א. רבי חונה בשם ר' חיינה בר יצחק, כל אותה היום היה אברהם רואה את האיל נאחז באילן זה וניתור ויוצא, נאחז בחורש זה וניתור ויוצא, נאחז בסבך זה וניתור ויוצא, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אברהם, כך עתידין בניך נאחזים בעוונות ומסתבכין במלכיות, מבבל למדי, ממדי ליון ומיון לאדום. אמר לפניו, רבון העולמים, יהיה כן לעולם?! אמר לו, וסופן להגאל בקרניו של איל הזה, וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'.

א. לגודל החביבות והחיזוק הנפלא שיש בדברים הללו נביא כאן את המשך דברי הירושלמי: מה כתיב בתריה (בראשית כב, יג), 'וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר וגו'". מהו אחר, אמר ר' יודה בי ר' סימון, אחר כל הדורות עתידין בניך ליאחז בעוונות ולהסתבך בצרות, וסופן להגאל בקרניו של איל הזה, שנאמר (זכריה ט, יד) 'וה' אלקים בשופר יתקע והלך בסערות תימן'.

מוזכר המעמד הנורא של מתן תורה, 'אתה נגלית בענן כבודך', בו בחר אותנו השי"ת מכל העמים ורוממנו מכל לשון, ואילו כאשר אנו מתבוננים על מצבינו השפל בזמן הזה, בו ירדנו יותר מעשר מעלות אחרנית, ומכל ההבטחות הגדולות כמעט ואין אנו רואים שהם מתקיימים בנו, הקושיות מבקשים לעלות מאליהם, מדוע היתה לנו כזאת, הלא בדברי קדשך הבטחת לרומם אותנו ולנשאנו מכל עם ולשון, כיצד זה הושברנו שבר על שבר בגלות המרה והארוכה הזאת.

אולם בני ישראל עם קדושים הולכים בדרכו של ראש האומה, הלא הוא אברהם אבינו ע"ה, שאף הוא היה לו לשאול ולהקשות על הנהגת הבורא עמו, ובכל זאת כפף את ראשו לעשות רצונו בלבב שלם, בשמחה וברצון, בלא שום טרוניא ותרעומת ח"ו, ואנו הולכים בדרכיו הקדושות, ועל אף שעל ידי אמירת מלכיות זכרונות שופרות מתעוררים בקרבנו קושיות ותמיהות, בכל זאת אנו כובשים את הכל בכדי לעשות רצונו יתברך בלבב שלם.

התקיעות השניות מבלבלות את השטן

מעֵתָה מובן היטב מדוע התקיעות השניות מבלבלות את השטן לגמרי עד שמאבד את לשונו ונאלם דומיה, כי את התקיעות השניות אנו תוקעים תוך כדי אמירת פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות, וכאשר השטן רואה את בני ישראל אומרים את הפסוקים הללו, ובכל זאת מקבלים עליהם רצון שמים באהבה ועדיין עושים מצוותיו בשמחה, כדכתב ברש"י (ר"ה טז): שהתקיעות השניות מורות על חביבות המצוות, ולמרות שהיה להם לשאול שאלות ולהקשות קושיות הריהם מתחזקים באמונתם, או אז אין לו לשטן שום כח לקטרג ומסתתמין דבריו.

אפילו אם יפרט השטן וימנה את כל עוונותיהם של ישראל גם לא יועיל לו מאומה, שהרי אברהם אבינו כבר הקדימו בשעת העקידה, וביקש מאת

הקב"ה שלא יקשה קושיות על בני ישראל אפילו בזמן שהם מוקשים ועומדים, ועל אחת כמה וכמה שלא יתבונן הקב"ה בפחיתות ערכם של ישראל בשעה שהם עצמם מתגברים ואינם מקשים קושיות על הנהגת הבורא עמהם, בוודאי שהקב"ה זוכר אותם לטובה ומעביר עיניו על כל החטאים עוונות ופשעים שלהם, ומוחל להם בחן ובחסד וברחמים.

מחמת זה הטעם מבקש הקב"ה מאתנו - 'אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה', לא בגלל שהקב"ה צריך שנזכיר לו, אלא שעל ידי שאנו מזכירים את הפסוקים הללו ומתחזקים באמונה למרות כל הקושיות והתמיהות, יכול הקב"ה לדחות את השטן מעמו, ולבטל את כל הקטרוגים והתמיהות שמעורר על בני ישראל, כי הקב"ה אומר לו, היאך אקשה קושיות על בני ישראל בשעה שגם הם אינם שואלים עלי קושיות ומקבלים באהבה כל מה שאני עושה עמהם.

וזהו הפירוש 'אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, כדי שיבוא לפני זכרוניכם לטובה', כי על ידי האמירה הזאת שלכם, יהא בידי לסתום פיות המקטרגים והמשטינים, לזכור אתכם לטובה ולברכה ולהשפיע עליכם שנה טובה ומבורכת בכל טוב סלה, ולרומם קרן ישראל בקרוב בימינו אמן ואמן.

הזוכר למזכיריו

הזוכר את האבות הקדושים והולך בדרכיהם זוכרים לו את זכותם

זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה

"אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות - כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות - כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה - בשופר", כך גילו לנו חכמינו ז"ל במסכתא ראש השנה (זט.) מכבשונו של עולם, הקב"ה בעצמו יושב ומצפה לנו שנמליך אותו ונזכיר לפניו את זכרונו לטובה, ולכן תיקנו לנו חז"ל לומר בסדר התפילה עשר פסוקים לכל סדר של מלכיות זכרונות ושופרות.

מן הדיוק בלשון הגמרא - "כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה - בשופר", משמע שעיקר הזכרון העולה מסדר הזכרונות הוא הענין של עקידת יצחק, שהרי השופר מזכיר את אילו של אברהם אבינו שהקריב בזמן העקידה, וכפי שהגמרא עצמה אומרת מיד לאחר מכן: "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? - אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

בך גם כתב מפורש ברש"י פרשת אמור על הפסוק 'באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה' (ויקרא כג, כד), וכתב שם רש"י, 'זכרון תרועה - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל'.

אולם למעשה, כאשר נתבונן בסדר הברכה של זכרונות, נראה שרוב הפסוקים המובאים שם כלל אינם עוסקים בזכרון העקידה, כי אם בזכרון בריאת העולם וזכרון האבות הקדושים, כמו גם זכרון יציאת מצרים וכדומה, 'אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם'... 'זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון'... 'כי זכר כל המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כולם'... 'וגם את נח באהבה זכרת'... 'ויזכור אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב'... 'כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'... וכן שאר הפסוקים שם נסובים על זה הסדר ולא על ענין העקידה שהוא לכאורה תכלית הזכרונות.

רק בנוסח הברכה שלאחר כל סדר הפסוקים מזכירים את העקידה, 'ותראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו'. וצריך להבין מדוע בסדר הפסוקים שבק את העיקר שהוא עקידת יצחק, ונקט פסוקי זכרונות על בריאת העולם והאבות ושאר כל העניינים.

לזכור את מעשי האבות ודרכיהם

ויש לומר שמסדרי התפילה תיקנו את סדר הזכרונות על הסדר הזה בדיוק, כי בכך רצו ללמד לנו את הדרך הנכונה בו יש לנו להתנהג בשעה שאנו באים לפני השי"ת, ומבקשים ממנו לזכור לנו את זכות העקידה ולרחם עלינו בעבור זה, כי לעולם קודמים לזכרון העקידה הרבה זכרונות הנוגעים ליסוד אומתינו הקדושה שעלינו מוטלת החובה לזכור מהם, ורק לאחר שאנו זוכרים

את מה שאנחנו מחויבים לזכור, נאה וגם יאה לבקש מאתו יתברך שהוא יזכור לנו את זכות העקידה.

והאמת הוא, שיסוד קיום אומתנו הוא רק על ידי הזיכרון התמידי והשמירה על זכרונות בראשית מימות קדם שלא ימושו מאתנו, לדעת ולזכור מי ברא את העולם ומדוע, מי היו האבות הקדושים וכיצד מסרו נפשם למען כבוד שמו יתברך, זכר יציאת מצרים וקבלת התורה שלאחר מכן, להשריש בקרבנו את הידיעה שאומתנו לא התהוותה היום, אלא יש לנו שורשים עתיקים וקדמוניים, הזכרונות הללו נותנים לנו את התוקף והחיוזוק שנוכל לעמוד בכל הקשיים העומדים בדרכנו, כי לא לבד אנחנו ניצבים אלא מאחורינו עומדים האבות הקדושים ושאר כל הדורות שמסרו נפשם למען כבוד שמו יתברך.

לבנות בנין חדש אינו דבר פשוט, אבל להוסיף לבנים על בנין רם ונישא שעומד על יסודות איתנים, זה מסוגל כל אחד, ואת זה אנו עושים, אנו מוסיפים לבנות ולהיבנות על היסודות העתיקים שהניחו לנו מורשה אבותינו ורבותינו מכל הדורות, למן האבות הקדושים וי"ב שבטי י-ה, ועבור דרך משה רבינו ושאר כל הנביאים תנאים אמוראים ושאר מנחילי התורה עד לימינו אנו, וכבר אמרו חכמינו ז"ל במשנה הראשונה של מסכת אבות, 'משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה וכו'.

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו

אבל לא רק מן הצדיקים שבכל הדורות צריכים אנו לזכור, אלא גם את היהודים הפשוטים שמסרו את נפשם לחיות בדרכי התורה והיראה מתוך השגתם, לא כל העתים שווים לטובה, היו זמנים שבכדי להיות יהודי כשר נצרכו להגיע לידי מסירות נפש ממש, הם היו צריכים לוותר על כל מיני נוחיות

והרווחות שהיה לעולם החומרי להציע להם, רק כי בחרו לחיות על פי ה' ותורתו, וכאשר אנו זוכרים את מעשי תוקפם וגבורתם של אותם דורות הרי זה נותן לנו את הכח והעוז לעמוד ולהתגבר על מכשולי הזמן.

המשבת הדורות בכלל ישראל נמשך כמו שלשלת ארוכה מני ארץ, כל דור ניתוסף עוד חוליה בשרשרת הדורות, וכאשר האיש הישראלי נאחז בשלשלת הזאת מצדו האחד, אזי ממילא מתקשר בקשר אמיץ וחזק עם כל האבות הקדושים שהיו דבוקים בחי החיים בקשר בל ינתק, וכמו שאמר משה רבינו לבני ישראל בפרשת האזינו (דברים לב, ט), 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו', הכל הוא חבל אחד ארוך וכל הנאחז בו מתקשר בקשר אמיץ לשרשרת הזהב ולאבות הקדושים^א.

ואת כל זה צריכים אנו לזכור תמיד, שאנחנו נכדים וצאצאים של כל הדורות הקודמים, האבות הקדושים ושאר כל האבות שעמדו רגליהם אצל הר סיני והמשיכו לטוות את חבל הזהב במשך כל הדורות, וכפי שכתב רש"י בפרשת בשלח (שמות טו, ב) 'אלקי אבי - לא אני תחילת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלקותו עלי מימי אבותי', כך גם פירש בפרשת בלק, בפסוק 'כי מראש צורים אראנו' כתב רש"י, 'אני מסתכל בראשיתם וכתחלת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות'.

הערות והוספות

מיוחס אחריו. והנה ישראל יש להם קדושת אבות, 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב, ט), ובחר ה' בישראל מחמת כי יש להם ירושה קדושת אבות, וזהו דאמר ממלכת 'כהנים'.

א. וראה מה שכתב הרה"ק בעל 'קדושת לוי' (פרשת יתרו), וזה לשונו: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים - דהנה יש ג' כתרים, כתר תורה כו'. והנה כל הכתרים אינן בירושת אב, חוץ מכתר כהונה הוא בירושה מן האב, וזרעו

ובאשר אנו אכן נזכור את דרכי אבותינו ורבותינו, ונשתדל ללכת בדרכים שהתוו לנו מדור דורים, אז יזכור לנו השי"ת את מעשה העקידה של אברהם ויצחק אבותינו, ואת כל מעשה תקפם וגבורתם של אבותינו בכל הדורות, ובזכותם הגדולה יתעוררו רחמיו עלינו על אף שאיננו בשלמות כל כך, כי עצם זה שאנו משתדלים לזכור אותם וללכת בדרכיהם הטובים כבר עושה אותנו ראויים לשמירה ורחמים בזכות מעשיהם הטובים².

הערות והוספות

וראה עוד מה שכתב בספר 'שם משמואל' (פרשת בא תרע"א), וזה לשונו: וראה את הדם, ובמכילתא זה דם העקידה. ונראה דהנה אמרו ז"ל (ב"ר פרק עו) הבוחר בדרכיהם ועושה כמעשיהם אני מתקיים עליהם, ובכן אם רוצין לעורר זכות אבות צריכין לעשות מעשה שתהיה על כל פנים נגיעה במעשיהם. וכדרך שאמר כ"ק זקני צוקללה"ה מקאצק בדברי התנא דבי אליהו (פרק יח) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, היינו שתהיה להם על כל פנים נגיעה במעשה אבות, עכתדה"ק. ובכן אם רוצין לעורר זכות העקידה צריכין לעשות מעשה שיהיה בהתדמות לעקידה, ועתה במצות הדם שמבואר במכילתא לחד דעה ובזוה"ק שהיתה בחוץ ואם כן היו מעשיהם במסירת הנפש, כי הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו, ואף למאן דאמר שהיה בפנים היה גם כן בסכנת נפשות, כי לא היה סוד בפני המצריים כמבואר כל זה במאמרם ז"ל, ואם כן היה בהתדמות למעשה העקידה, אם כן שפיר היה מעורר זכות העקידה. והבן.

ב. באמת אין אנו יכולים להגיע לדרגה של האבות הקדושים, אבל לפחות צריכים אנו לגעת בקצות דרכיהם בקודש ולחיות על פיהם, ועל ידי זה יכולים אנו להידבק בהם ולעורר זכותם עלינו, וכדרך שכתב הרה"ק בעל 'שפת אמת' (פרשת במדבר תרל"א), וזה לשונו: ויתילדו על משפחותם. שאף שנתרבו ונתפשטו לבחינת ס' רבוא. אף על פי כן היו דביקים בשורש לידתם. וכמ"ש אם לא שויתי ודומתי כו' כגמול עלי אמו כו'. להיות בטל לבחינת השורש. ששם רק נקודה. וזהו לבית אבותם. כמו ששמעתי מאא"ז מו"ר זצלה"ה בשם הרב הקדוש מפרשיסחא ז"ל על מה שאמרו לעולם יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב. וכי איזה שוטה ידמה מעשיו למעשה אבות הקדושים. אך פי' יגיעו שיהיה למעשיו נגיעה ודביקות וחיבור במעשה אבות כו' ודפח"ח, כי בוודאי אין מעשה הדורות שוין. אבל ע"י הביטול אל השורש והוא ע"י האבות יוכל להתקרב ולדבק כל מעשיו בשורש החיות. וזהו לבית אבותם. ובכל מעשה צריך אדם לומר מתי יגיעו כו'. עד כאן לשונו.

ואפשר לומר שלכן רוב פסוקי הזכרונות מוסבים על זכרון בריאת העולם והאבות הקדושים כמו גם על יציאת מצרים, כי זהו עיקר הזכרון שאנו צריכים לעורר בזמן זה, קודם כל לעורר לעצמנו את זכרונם ואת מעשיהם הטובים של האבות הקדושים, ולהשתדל ללכת בדרכיהם הטובים, ורק לאחר מכן, כאשר כבר עוררנו את זכרם הבהיר, אנו יכולים להמשיך ולבקש רחמים בזכרון העקידה, וכפי שאנו אכן מבקשים בסוף הברכה, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך'.

לפי מה שזוכר את הבורא כן נזכר לטובה למעלה

ותבליית כל הזכרונות הללו, שבסופו של דבר ניזכר באבינו רוענו שהוא אדון לכול, לדעת כי ה' הוא אלקים, הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו, ובדרכיו אנו צריכים לילך, ואולי זהו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), 'אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עוררו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם'.

היינו שהתקיעה בא להזכיר לנו את הענין של 'זכרו בוראכם', וכפי שכתב שם הרמב"ם בהמשך דבריו, 'אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה', וכאשר אנו נזכור את השי"ת הוא יזכור אותנו לרחמים ולרצון.

ובספר 'ליקוטי מאמרים' להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע כתב שלכן נקרא ראש השנה 'יום הזכרון' כי ביום זה מוטל עלינו לזכור את

השי"ת והוא חוזר וזוכר אותנו לטוב, וכך הוא כותב: "ראש השנה נקרא יום הזכרון, כי כוונת הבריאה בגין לאשתמודעיה כידוע (דהיינו לדעת ולהכיר את השי"ת), אם כן בודאי בתחילת הבריאה היה אשתמודע וההכרה ברורה לאדם, רק אחר כך נשכח, ובכל יום זה מתעורר זכרון ההכרה מחדש".

"וזה טעם יום הזכרון של ה' יתברך, כי כאשר האדם נזכר מה' יתברך אז ה' יתברך נזכר מהאדם, וזה גם כן ענין השופר שאמרו ז"ל (ראש השנה טז). שיעלה זכרוניכם לפני לטובה במה בשופר, והרמב"ם (הלכות תשובה פרק ג' הלכה ד) כתב טעם תקיעת שופר רמז יש לדבר כלומר עורו ישנים מתרדמתכם וכו', זכרו בוראכם וכו', והיינו שכן היה דרכם לעורר העם לאיזה דבר על ידי תקיעת שופר כמו שנאמר (עמוס ג, ו) היתקע שופר בעיר והעם וגו'... והכל אחד מה שהם זוכרים ה' יתברך או מה שעולה זכרונם לפני ה' יתברך", עד כאן לשונו.

לבן על כל אחד ואחד לקבל על עצמו לזכור תמיד מהשי"ת, ובפרט ביום הגדול והקדוש הזה של ראש השנה, כי כפי שאנו נזכור מהשי"ת כך גם הוא יזכור מאתנו, וכלשון קדשו של הרה"ק בעל ה'שפת אמת' זי"ע (ראש השנה תרס"ב), 'וכן צריכין לקבל על עצמו בראש השנה לזכור את השי"ת תמיד, כי כל איש לפי מה שזוכר את הבורא כן נזכר לטובה למעלה'.

בן יעזרנו הבורא יתברך על דבר כבוד שמו, שנזכה תמיד לילך בדרכיו כפי שהראו לנו אבותינו ורבותינו במשך כל הדורות, וכדרך שפירש בספר 'תפארת שלמה' את התפלה 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים', דהיינו שאנו מבקשים מאת הקב"ה, 'תזכירנו למה אנו חיים בזה, כדי שיהיה לנו חיים אמיתים במה שהמלך חפץ בחיים כאלה', ובזכות זה נזכה שיעלה זכרונו לפניו לטובה ולברכה, ונזכה למחילה בחן בחסד וברחמים, ושנה טובה וכל טוב סלה, אמן כן יהי רצון, אמן ואמן.

כבש רחמיו לעשות רצונך

נסיון העקידה היה בלתי לה' לבדו וללא שום פניות

מצאת את לבבו נאמן לפניך

לא קלה היתה דרכו של אברהם אבינו להתקרב אל השי"ת, הרבה יסורים התייסר בשביל זה, עשר נסיונות היה צריך להתנסות, האחד קשה מחברו, ורק לאחר שהעמידו הקב"ה בכור המבחן וזיקקו שבעתיים, או אז נוכח לראות כי אכן אברהם הוא האיש הנאמן והראוי להיות לאבי האומה הישראלית, תכלית כל הבריאה.

אכן 'אתה הוא ה' האלקים אשר בחרת באברם ושמת שמו אברהם' (נחמיה ט, ז), אבל הרבה זיקוקים וצירופים היה צריך לעבור עד שהועד בו אל נכונה כי 'מצאת את לבבו נאמן לפניך' (שם פסוק ט), וכבר אמר דוד המלך בתהלים (יה, לא) 'אמרת ה' צרופה', וביארו חכמינו ז"ל (בראשית רבה לך לך מד, א) שהתכוון בזה על אברהם אבינו שצרפו הקדוש ברוך הוא בכבשן האש.

עשרה נסיונות התנסה אברהם אבינו, כל אחד קשה מחברו, אולם ברור ללא שום ספק שהקשה שבכולם היה הנסיון האחרון - נסיון העקידה, רק כאן הוצרך הקב"ה בכבודו ובעצמו לבקש ממנו שיראה להתחזק ולעמוד

בנסיון, הקב"ה אומר לו לאברהם (בראשית כב, ב) 'קח נא את בנך', אמרו רבותינו ב"ל (סנהדרין פט): 'אין נא אלא לשון בקשה'.

משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שעמדו עליו הרבה מלחמות, והיה לו בתוך צבאו גיבור אחד שניהל את כל המלחמות בעוז ובגבורה והיה מנצח בהם אחת לאחת, עד שביום מן הימים נקלע המלך למלחמה נוראה ועצומה אשר סופה מי ישורנה, או אז זימן המלך את הגיבור דגן ובקש ממנו בתחנונים שיראה להתחזק במלחמה הזאת ולנצח, כי אם עתה יכשל חלילה, יאמרו כולם שבאמת אינו גיבור כל כך, וכל מה שניצח עד היום היה רק מחמת שהמלחמות הראשונות היו קלות ופשוטות, אבל אם גם כעת ינצח, יודע לעין כל שהוא גיבור אמת ויבינו שגם המלחמות הקודמות היו מלחמות כבודות ורק בזכות גבורתו ניצחו בהם.

במו כן אברהם אבינו שעמד איתן בתשעת הנסיונות הראשונים, למרות שהם היו קשים ומרים, אבל חשש הקב"ה שאם לא יעמוד אברהם אבינו בנסיון האחרון של העקידה, שהוא הקשה שבכולם, יאמרו אומות העולם שלעולם אין אברהם צדיק כל כך, ומה שהצליח לעמוד בנסיונות הראשונים הוא רק מחמת שלא היו קשים עד כדי כך, ולכן הפציר בו הקב"ה שיראה להתחזק אך הפעם הזו, כי הנסיון הזה יצא להעיד על הכלל כולו, שכל הנסיונות היו קשים ביותר ורק בזכות תומתו וצדקתו הצליח לעמוד בהם בעוז ובגבורה.

כבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם

נסיון העקידה היה קשה מכמה וכמה בחינות, עצם הדבר לקחת בן יקיר - עצמו ובשרו - ולהקריבו על גבי המזבח, הוא דבר שמנגד את השכל האנושי, על אחת כמה וכמה כאשר מדובר על בן יחיד שנוולד לעת זקנה, ובפרט כאשר היה בזה מעשה לסתור, דבתחילה הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו

בהן צדק (בראשית כא, יב) 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ולבסוף דרש ממנו להעלותו המזבחה כעולה תמימה בלא שיישאר ממנו שם ושארית בהאי עלמא^נ.

ולא עוד, אלא שאברהם אבינו הוא הגבר אשר הקים את עול מלכותו יתברך בעולם, כמובא בגמרא (ברכות ז:), 'מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון', ולאחר שהכיר אברהם בבוראו לא שמר מידה זו לעצמו, אלא זיכה רבים וזכה על ידי שהודיע לכל באי העולם כי ה' הוא אלקים אין עוד מלבדו, כדכתב ברש"י (בראשית יב, ה) שהיה אברהם אבינו מגייר את האנשים ומכניסן תחת כנפי השכינה^ג.

הערות והוספות

שהגם שקודם אברהם אבינו היו נפשות גדולים כמו בית מדרשו של שם ועבר וכדומה, אמנם בהם לא היה ניכר מלכות שמים בפועל, רק בפנימיות המחשבה ובנית הלב, עד שבא אברהם אבינו ע"ה והרעיש את העולם לקבל אדנותו ומלכותו יתברך שמו במעשה בהתגלות על האיברים בפועל, ע"כ. וראה באלשיך הק' (תהלים פט, א), שכתב בזה הלשון: הנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא (ב"ב טז:): מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו וכשמת תלאה בגלגל חמה, ע"כ. וכוננתם בלי ספק היא, כי עודנו אברהם חי היה מאיר לעולם כולו בגרונו, שהיה קורא בגרון לכל העולם היות אדון ובורא כל ומנהיג העולם כולו אלקי השמים ואלקי הארץ ומסביר להם האמונה בהכרחיות מתקבלות לכל, וזו היא מרגלית טובה שבצוארו הוא גרונו.

א. וראה ב'שם משמואל' שביאר מה היה הקושי בנסיון העקידה, וז"ל: והנה בנסיון העקידה איתא בספרים, שעיקר הנסיון היה באשר אברהם היה איש החסד עד שהתחסד עם כל באי עולם ואפילו נכרים, ועתה נצטוו לעשות מעשה אכזרי שאין כמוהו, לשחוט בידי את הבן האהוב לו יותר מחייו, היפוך לגמרי ממדתו וטבעו מן הקצה אל הקצה, ובזה נבחנה מהותו, שהוא מבטל הכל מפני רצון הש"י, ונעתק ממדתו וטבעו לעשות את ההיפוך, מאחר שכך הוא רצון הש"י ללבוש אכזריות ולהתאכזר הוא לובש אכזריות. ב. ורבי צדוק הכהן מבאר (פרי צדיק פרשת וילך ושבת תשובה) ביתר ביאור את תוקף מעשיו ויקר תפארת גדולתו של אברהם אבינו בזה שפרסם שיש ה' בארץ, וזה לשונו: אמרו חז"ל, 'לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם אבינו ע"ה וקראו אדון'. היינו,

בזה אף השלים אברהם אבינו את רצון העליון הקדמון, שהרי כל סיבת בריאת העולם היה בכדי להשרות את השכינה הקדושה בעולם התחתון, כלשון חז"ל (מדרש תנחומא - נשא טז) 'בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים', וזה כבר קרוב לאלפיים שנה מבריאת העולם שעדיין לא נשלם הרצון הזה, עד שהגיע אברהם אבינו ופרסם לכל דרי העולם את אלהותו יתברך, ואז נתקן ונשלם אותו דירה בתחתונים.

עד כדי כך, שנחשב לו כאילו הקנה להקב"ה את השמים ואת הארץ (סוטה ד:), וכפי שאמר אברהם אבינו בעצמו (בראשית יד, כב), 'הרימותי ידי אל ה' א-ל עליון קונה שמים וארץ', מבארים המפרשים (ראה כלי יקר שם פסוק ט), שעד שבא אברהם אבינו לא היה נקרא הקב"ה אלא 'א-ל עליון' בלבד, כי לא היתה מלכותו יתברך ניכרת בתחתונים כלל, אבל מאז שבא אברהם אבינו וגילה את מלכותו יתברך לכל יצורי אנוש, נקרא הקב"ה 'קונה שמים וארץ', שמעתה מלך הקב"ה גם על העליונים השוכנים בשמי מעל וגם על התחתונים הדרים על הארץ.

לפיכך היה לו לאברהם אבינו לתמוה טובא כיצד זה בא לידו הנסיון של העקידה, הלא הוא זה שעשה את הקב"ה לאב על כל העולם, כי עד שהגיע אברהם אבינו לא הכירו יושבי הארץ בהשי"ת ורק הוא לימדם להכיר בו, ולכאורה היו צריכים להכיר לו טובה על כך, וכיצד באותו דבר שהשתדל בו אותו צדיק, להרבות בנים למקום, יכשל בו הוא עצמו, ויקריב את בנו על המזבח.

למה הדבר דומה, לאיש שלא היו לו בנים שנים הרבה עד שנודמן אליו רופא גדול שהעלה לו ארוכה ונושע בבנים ובני בנים, הלא כל ימיו יהיה אותו אדם אסיר תודה לרופא ויחפש כל הזדמנות וכל טצדקי להראות לו

הכרת הטוב, והס מלהזכיר שלא יגמול לו רעה תחת הטובה הגדולה, והנה כאן ציוה לו הקב"ה לאברהם אבינו להקריב את בנו למרות שהוא זה שכביכול הושיע את השי"ת בבנים, ובכל זאת הלך ברצון ובשמחה לעקוד את בנו על גבי המזבח.

בלתי לה' לבדו

אבל סוף כל סוף צריכים אנו להבין מה היה הקושי הגדול בזה, הלא כל אחד מישראל, אפילו הפשוט וההמוני ביותר, אם היה שומע ציווי מפורש יוצא מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, היה הולך בשמחה להקריב את בנו, הלא הקדוש ברוך הוא אשר ממלא כל עלמין ומסובב כל עלמין ציווה אותו, על אחת כמה וכמה שאברהם אבינו היה רוצה לקיים את הציווי המפורש שיצא מפי הגבורה.

ואולי אפשר לומר, שהקושי לא היה בעצם מילוי רצון ה', שכן דבר זה היה פשוט אצל אברהם שכך צריך להיות, אלא עיקר הקושי היה שאברהם אבינו שמר לעצמו את הדבר ולא גילה לאף אחד שבעולם על הציווי שקיבל מאת השי"ת, אברהם אבינו הלך שלשת ימים עם יצחק ושני נעריו עמו ולא גילה להם מאומה, אפילו ליצחק לא גילה כל הדרך להר המוריה, רק זמן מועט לפני העקידה הודיע לו 'אלקים יראה לו השה לעולה בני' (בראשית כב, ח).

אבל לא רק להם לא גילה, אפילו לשרה אשתו לא גילה, היא התוודעה לזה רק לאחר מעשה, על ידי שליח שבא מהר המוריה והתחיל לספר לה גופא דעובדא היכי הווי, כידוע מרש"י בפרשת חיי שרה (בראשית כג, ב), שביאר סמיכות פרשת מיתת שרה לפרשת העקידה, 'לפי שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו נשמתה ממנה ומתה'.

מה שאין כן בשאר הנסיונות, אשר חלקם היו בפרסום גדול לפני קהל ועדה, ועל ידי שעמד בנסיון התגדל כבוד שמו יתברך לעיני כל העולם, כמו שהיה באור כשדים, שהשליכוהו אל תוך הכבשן ויצא משם חי וקיים, או בלידת יצחק שכל גדולי הדור באו לחזות בפלא הגדול (כמובא ברש"י פרשת וירא כא, ה), ואפילו בנסיונות אחרים שלא היו כל כך בפרסום, אבל סוף כל סוף לא היה לבד בנסיון, כי אם עם עוד כמה אנשים, ולפחות שרה אשתו היתה עמו, כמו בנסיון מניעת הבנים ששרה נטלה עמו חלק כחלק, והיו יכולים כל אחד לחזק את חברו ולנחמו בשעת צערו.

אבל כאן במעשה העקידה הקריב אברהם אבינו את כל אשר לו, כאשר אפילו לשרה אשתו לא גילה על דבר העקידה, הגם שלא נאסר עליו לגלות לה, ולפחות אם היה מספר לה על הציווי אולי היתה הולכת עמו ומחזקת ידיו לעשות רצון ה' בשמחה, אבל אברהם אבינו בחר שלא לגלות, כי רצה לעשות את המצוה בתכלית השלמות בלתי לה' לבדו, ברור כשמש שאם היה הקדוש ברוך מצוה לאדם אחר להקריב את בנו, ודאי היה מקריב, אבל היה עושה זאת בקול רעש גדול ובפרסום, ואילו אברהם אבינו התהלך לפני ה' בתמימות ובצנעה, וכל מעשיו היו לשם שמים ובלתי לה' לבדו, כאן היה מונח הנסיון הגדול.

ובתב החתם סופר בפרשת וירא (בראשית כב, א) דבר נורא, שבשעה שהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו, ידע שלא יהיה לו מזה שום כבוד ותהילה, אדרבה, רק בזיון וחרפת עולם יהיו מנת חלקו, כי מן הזריזות בו הלך לשחוט את בנו יאמרו אומות העולם מכאן ראייה שמאבימלך נתעברה שרה, ויצחק איננו בנו, כי אילו היה באמת בנו לא היה עולה על דעתו לעשות כן, ובכל זאת לא שעה אברהם אבינו לכל אלו והלך בשמחה לעשות רצון קונו, בלא שום פניות ומחשבות זרות, גם כאשר ידע כי רק בזינות יהיו לו מזה.

זהו הגדלות של נסיון העקידה, שבמעשה זה היה מוכן להקריב את כל אשר לו למען כבוד שמו יתברך, את בנו, את אשתו², ואת כבודו, וכאן נתברר שאין לו לאברהם אבינו בעולמו מאומה מלבד יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וכמו שאנו אומרים בתפלת מוסף דראש השנה, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם', כי אכן זה היה עיקר הנסיון, מה שעשה את רצון השי"ת בלבב שלם, ללא שום פניות וכוונות אחרות כלל וכלל.

גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך

מבאן אנו למדים על גודל החשיבות לעבוד את השי"ת ולקיים את מצוותיו באמת ובתמים, ללא מחשבות זרות ופניות כלשהם, כפי שכתב הרה"ק מאפטא בספר 'אוהב ישראל' (פרשת תצוה), "דהנה כל עבודת איש הישראלי הן בתורה הן בתפלה, והן בעשיית כל המצות. אז צריך לכוין דעתו ורצונו שיהיו כל מחשבותיו ופעולותיו בלתי לה' לבדו ולא לשום איזה פניה ח"ו. רק לדבק עצמו אל הקדושה העליונה ולהיות מבני היכלא דמלכא קדישא".

"ובשהאדם מזכך ומטהר את עצמו והולך ממדריגה למדריגה עד רום המעלות. עד בואו אל הקודש פנימה לבחינת קודש ישראל לה'. שהוא בחינת חכמה עילאה קדישא. ואז ממשיך משם כל השפעות קדושות וכל טיבו וכל ברכאין טבין וקדישין לכל העולמות לעילא ותתא... ואז האיש ההוא נקרא קדוש וזוכה להיות מבני היכלא דמלכא קדישא", עד כאן לשון קדשו.

הערות והוספות

ג. כפי שאכן היה, כמובא לעיל בשם רש"י, לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחו נשמתה שעל ידי בשורת העקידה שנודמן בנה מוננה ומתה

ימסור מודעה לפני העבודה שמבטל כל הפניות

אמנם אנו את ידענו יצרנו ומכירים ברפיון מזגנו וחלישות הדורות, עד שאין אנו מתיימרים כלל להשיג מדרגות גבוהות הללו, אבל בכל זאת כל אחד לפום דרגה דיליה יש לו להתאמץ בכל מצוה ומצוה שעושה שישתדל שיהיה עם קצת יותר כוונה אמיתית, וכמה שפחות נגיעות ופניות עד כמה שידו מגעת, כי סוף כל סוף זהו הרצון האמתי והפנימי של כל איש ישראל באשר הוא שם, אשר זועקת ומתחננת ממעמקי הלב, אוי, ריבונו של עולם, רצוננו לעשות רצונך בלבב שלם.

ועצה טובה קמשמע לך, כפי שכותב לנו הרה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע בספר 'דרך פקודך' (מצוה יב, ד), וזה לשונו: "קבלתי מרבתי, שלדבר הזה מהני מסירת מודעה קודם העבודה, אפילו בינו לבין עצמו יאמר לפני בוראו, רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך דייקא, ובאפשר באמצע העבודה יפתני יצרי הרע ויפול במחשבתי איזה מחשבה אחרת לעבוד העבודה באיזה פניה, הנני מבטל אותה המחשבה והרהור ורעותא דלבא, כי רצוני באמת עצור בעצמותי ודבוק במחשבתי לעבוד עבודה שלימה בלתי לד' לבדו".

יעזור השי"ת שנזכה לעשות רצון קוננו באמת ובתמים, וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ונזכה לישוב בבית ה' כל ימי חיינו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

ברחמים תזכור

בקשת רחמים בזכות מעשה העקידה שהיה לפנינו משורת הדין

זכור ברית אברהם ועקדת יצחק

בכל יום ויום אנו מעלים על נס ומזכירים את זכר מעשה העקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכמו שכותב רבינו ה'שולחן ערוך' בראש חיבורו (סעיף ה), 'טוב לומר פרשת העקדה', בזכות זה אנו מבקשים מן הקב"ה שיזכור לנו זכות אבות ויחוס וירחם גם עלינו, וכך הוא הנוסח שאנו אומרים בתפילה בכל יום ויום אחר אמירת פרשת העקידה, "רבונו של עולם, כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו ויגולו רחמך על מדותיך, ותתנהג עמנו ה' אלקינו במדת החסד ובמדת הרחמים, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך"^א.

הערות והוספות

ויתחיל בפרשת העקידה, מפני שאין לנו סמך על מה לסמוך אלא על זכות אבותינו הקדמונים והוא המקיים אותנו בגלותינו, ומפני שענין העקידה היה גדול במאד מאד,

א. ראה ב'סדר היום' (סדר שחרית של שבת) אשר מסביר בטוב טעם ודעת בגדלות וסגולת העניין של אמירת והזכרת מעשה העקידה בכל יום ויום:

ואם בכל יום אנו מזכירים את העקדה בכדי לעורר זכות האבות, הרי שבימי הרחמים והסליחות מתעורר העניין שבעתיים, ומרבים אנו להזכיר את זאת ללא הרף, כבר בסליחות הראשונות, בפיוט 'במוצאי מנוחה' אנו משוועים ומתחננים, "את ימין עוז עוררה לעשות חיל, בצדק נעקד ונשחט תמורו איל, גנון נא גזעו בזעקתם בעוד ליל, לשמוע אל הרנה ואל התפלה".

וביותר בערב ראש השנה שכל היום כולו מכונה 'זכור ברית', על שם הפיוט "זכור ברית אברהם ועקדת יצחק", שבו מבקשים לעורר רחמים בזכות מעשה העקדה, ובאותו היום אומרים עוד כמה פיוטים העוסקים בזכות העקדה.

אותו הדבר הוא בתפלת הימים הנוראים גופא, אשר בכל עת מצוא מזכירים את מעשה העקדה ומתחננים לעורר רחמים בזכות זה, בייחוד בזמן הנעלה והנשגב של תקיעת שופר, אשר כבר אמרו בגמרא (ראש השנה טז.) כי כל

הערות והוספות

ויקבל תפלתנו ותחנתנו בחמלה, ובעל נפש לא יבטל אותה בשום ענין וגורם טובה גדולה לו ולכל ישראל.

וכתב הרשב"י זלה"ה בספר הזוהר (תיקוני זהר דף קלט.), וזה לשונו - לא אית מאן דמבטל מותנא מן בני אנשא כקרבן דעקידת יצחק דכתיב ביה ויעקוד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקיד לעילא ולא הוה ליה רשו לקבלא לבית דין רברבא דאיהו גבורה ועקדת יצחק מעלייא ליה לישראל לאדכרא ליה בכל יומא בגלותא דתגין עליהון מכל מערעין בישין וקלא נפיק ואמר אל תעש לו מאומה, וזכות אבוהון יגן עליהון מערעין בישין, עד כאן לשונו.

בין מצד העוקד בין מצד הנעקד, עד שהקדוש ברוך הוא הבטיח לישראל שביום הדין שישראל עומדים בצער מפני המקטרגים והמבקשים עלינו רעה שזכור עקידת יצחק ובוה לא נפחד משום ענין, ואפילו ענין העקידה אין צריך ליזכר אלא שנתקע בשופר, ומתוך אותו שופר יזכור לשופר של איל, ומהאיל יזכור ליצחק, ומיצחק הרי העקידה ומתמלא רחמים בזה על כל עם ישראל אין שטן ואין פגע רע שיוכל [על] עם ישראל.

ואם כן ראוי הוא ליזכור ענין העקידה כל יום ויום קודם שנסדר תפלתנו כדי שיתמלא עלינו רחמים אלקינו שבשמים

העניין שתוקעין בשופר של איל הוא בכדי לעורר את מעשה העקידה, שנשחט אז האיל תמורת יצחק.

לב מי לא ירטט כאשר עומד השליח ציבור לפני התיבה ומתחטא לפני קונו בסילודין ומתחנן, 'עוד יזכור לנו אהבת איתן, אדונינו, ובבן הנעקד ישבית מדיננו, כי קדוש היום לאדונינו'. גם ברכת החתימה לאחר פסוקי הזכרונות מסתיימת בזה העניין, 'כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם, ואין שכחה לפני כסא כבודך, ועקדת יצחק, לזרעו (של יעקב) היום ברחמים תזכור', ולא ניזיל כאן כרוכלא למנות את כל המקומות שמוזכר שם העקידה כי הדף יכלה ולא הם.

ומתוך ריבוי ההזכרות חייבים אנו לומר כי לא דבר של מה בכך הוא, וצריכים אנו לדעת היטב מה היה הגדלות הנוראה שבמעשה העקדה, שעד עתה, דורי דורות אחר אותו המעשה, ועדיין אנו מבקשים רחמים בזכותה, ואם כי הדבר ברור שנסיון העקדה היה נסיון שהוא למעלה מגדר אנוש, שכמעט ואי אפשר להשיג כדבר הזה שיקח האב את בנו יחידו שנוולד לו לעת זקנותו ויעלהו לעולה למען כבוד שמו יתברך, אולם בוודאי יש כאן עוד כוונות עמוקות אשר בזכותה אנו יכולים עד עצם הזה לבוא אל הקב"ה ולבקש ממנו "ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך".

התהלך לפני והיה תמים

ויתבן לומר, שהגדלות במעשה זה היה בכך שאברהם אבינו הלך בתמימות לבו וללא שמץ של התחכמות כלל, תיכף כשאמר לו הקב"ה (בראשית כב, ב) "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה

והעלהו שם לעולה", לא התמהמה אברהם אבינו כלל אלא חש מיד למלא את רצון השי"ת, כדכתיב (שם, ג) "וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עולה ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים".

אבל אם נדייק היטב בלשון הציווי שציווה לו הקב"ה, נראה שאברהם אבינו הזדרז ביותר לקיים מצוות הבורא יתברך שמו אפילו שהקב"ה כלל לא ציווה לו בפירוש לשחוט את יצחק, וכפי שרש"י (שם) מפרש, "והעלהו - לא אמר לו שחטהו, לפי שלא היה חפץ הקב"ה לשחטו אלא להעלהו להר לעשותו עולה ומשהעלהו אמר לו הורידהו", ובאופן זה פירשו עוד רבים ממפרשי התורה שמעולם לא היה ציווי מפורש לאברהם לשחוט את יצחק בנו אלא רק להעלותו על המזבח.

אך למרות שעל פי דיוק הלשון לא היה לו לאברהם אבינו לשחוט את בנו, בכל זאת הלך אברהם אבינו עם מדת התמימות שבו, כמו שכבר אמר לו הקב"ה מלפנים (בראשית יז, א), 'התהלך לפני והיה תמים', וברגע ששמע יוצא מפורש הציווי של 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת והעלהו לעולה', לא התמהמה כלל אלא כבש את רחמי האב העצומים על הבן ונטל את המאכלת לשחוט את יצחק בנו, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה נה, ח) שאברהם עשה את כל ההכנות למצוה זו בעצמו ובזריזות נפלאה, לא על ידי משרת, כי 'אהבה מקלקלת את השורה', ומרוב אהבת השי"ת שבערה בקרבו לא יכל לאצור בקרבו ולא המתין ולו רגע אחד עד שיידע כי מילא את רצון השי"ת בשלמות ובתמימות.

ובאמת מצאנו קדוש אחד מדבר ממש כדברים האלה, הלא הוא הר"ן בדרשותיו (הדרוש הששי) שכתב בלשון קדשו: "והיותר רחוק מן הטבע הוא מעשה אברהם אבינו עליו השלום בעקידת יצחק, כי לא היה נמשך לו

עונש כלל אם לא יעקדנו, כי לא צוהו השם יתברך בזה... וזהו לשון הכתוב (שם כב, ב) 'קח נא את בנך וגו'', וכבר נודע שזה המאמר אינו לשון צווי אלא לשון בקשה (סנהדרין פט:), שהראה לו שייטב בעיניו אם ימחול אברהם על הבטחתו ויעקוד בנו, ולו היה אברהם משיבו הן לי לא נתתה זרע כי אם זה, והבטחתני בו, ואיך אעשה זה, לא נחשב לו עון ולא ישיגנו עונש מזה, ואף על פי כן לגודל אהבתו את השם יתברך מצא את לבבו לעקדו, כדי שיעשה חפץ השם יתברך לבד, ואף על פי שאילו לא עשאו לא היה משיגו עונש כלל, וזהו ענין העקידה וסודו".

כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו כן יכבשו רחמיו

שמא זהו הסיבה אשר בגינה אנו מבקשים ומזכירים בכל עת מצוא את מעשה העקידה, כי כמו שאברהם אבינו כבש את רחמיו לעשות רצון השי"ת בתמימות עצומה שאין לשער ואין לתאר, ולא עמד לחשוב ולהתבונן אולי לא הייתה כלל הכוונה לשחוט את יצחק אלא להעלותו בלבד, אך אברהם לא עשה דיוקים וחשבונות רבים אלא הלך בתמימות וביושר וכבש את רחמיו ואהבתו, אף על פי שמן הדין לא היה צריך לעשות כן.

ולבן אנו בני ישראל - זרעו של אברהם אבינו, כאשר אנו נכנסים לימי הדין בו יושב הקב"ה על כסאות למשפט, ובו יעברו כל באי העולם להיפקד מי לטוב ומי למוטב, וכאשר אנו יודעים את מך ערכנו וגודל שפלותינו, אשר מצד מעשינו כל השנה בושנו וגם נכלמנו להרים את פנינו אל השי"ת, כי עוונותינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים, והיאך נעזי מצח לפתוח פה לפניו, ובאלו פנים נשפך שיחים שיוציא כאור משפטינו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום.

על כן מוצא אחד נותר לנו, והוא על ידי שנזכיר את זכותו הגדולה של אבינו אברהם, אשר ברוב אהבתו אל הקב"ה כבש את רחמיו העצומים על בנו

והעלהו על מזבח העולה ונטל את המאכלת לשחטו, על אף שמצד הדין כלל לא היה מחויב לזה, ובעצם העלאה על גבי המזבח כבר יצא ידי חובתו, בזכות זה אנו מבקשים מאת הקב"ה היושב על כסא דין, שאף הוא יכבוש את כעסו מעלינו ויעשה לנו לפנים משורת הדין ויחוננו חנם מאוצר המנוצר הגם שאיננו ראויים לזה מצד מעשינו, וכמו שמאהבת אברהם אבינו את הקב"ה עשה למענו מה שלא היה מחויב לעשות, כך הקב"ה מאהבתו אלינו יעשה למעננו מה שאינו מחויב בזה.

לפיכך אנו מבקשים מלפניו, עוד יזכור לנו אהבת איתן אדוננו ובכן הנעקד ישבית מְדִינָנו, ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו, ובזכות זה תעמוד מכסא דין ותשב על כסא רחמים, ותוציא כאור משפטנו איום קדוש.

שופרות

שופר של איל

תמימותו של אברהם אבינו ניכרה באיל שהקריב לאחר העקידה

לכאורה צריך לקחת מאכלת ולא שופר

עיקר מצות היום של ראש השנה הוא ללא ספק המצוה של תקיעת שופר, כמו שנאמר בתורה (במדבר כט, א) 'ובחודש השביעי באחד לחודש יום תרועה יהיה לכם', ואף על פי שכל השופרות כשרים לתקיעת שופר, מכל מקום מצוה מן המובחר בשופר של איל.

וטעם הדבר, בכדי להזכיר את מעשה העקידה ולעורר את זכות האבות הקדושים שמסרו נפשם למען כבוד שמו יתברך, דבשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח וכבר שלח את ידו ליקח את המאכלת לשחוט את בנו, קרא אליו מלאך ה' ואמר לו אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, תיכף נשא אברהם את עיניו, 'זירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו', ולכן תוקעים אנו בשופר של איל, בכדי להזכיר את מעשה העקידה בו הקריב אברהם אבינו את האיל לעולה תחת בנו.

בראיתא בגמרא מסכתא ראש השנה (טז.), "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של

איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפניי".

ולעולם צריכים אנו להבין כיצד יעורר השופר את זכרון העקידה, לכאורה, אם חפצים אנו באמת לעורר את זכר העקידה ולבקש רחמים בעבור זה, היינו צריכים ליטול איזה דבר שמזכיר את עצם מעשה העקידה, כגון סכין שהוא זכר למאכלת שאחז אברהם אבינו בידו ועמד מוכן ומזומן לשחוט את בנו, ומדוע זה אנו נוטלים שופר של איל שאינו אלא זכר לקרבן האיל שהקריב אברהם אבינו לאחר שאמר לו המלאך 'אל תשלח ירך אל הנער', בשעה שכבר ידע שיצחק אינו עומד להישחט^א.

וייש אומרים שדוקא לכן תוקעים בשופר של איל, כי האיל אכן נקרב לאחר שכבר התברר שיצחק אבינו נשאר לחיות בהאי עלמא, וכזה רוצים לעורר אותנו שאין הקב"ה חפץ במיתה, אפילו במיתה שהוא על קדושת שמו יתברך, אלא הקב"ה משתוקק שנחיה בכריות גופא ונהורא מעליא, 'מלך חפץ בחיים', אבל שיהיו החיים הללו באופן של 'למענך אלקים חיים', לחיות על קידוש ה', מתוך התמסרות לחיים שיש בהם תורה ויראת שמים, 'כי לא יחפוץ במות המת. כי אם בשובו מדרכו וחיה'.

קרבן האיל היה פחיתות כבוד לאברהם אבינו

אולם הגאון הנודע רבי שלמה קלוגר זצוק"ל ביאר את הענין באופן נפלא ביותר ('חכמת התורה' פרשת ויקרא), וכתב שכל הגדלות של מעשה העקידה

הערות והוספות

א. קושיא זו הקשה בספר 'עשרה למאה' ר' בונים מפרשיסחא זי"ע, וראה שם תירוצו. (דרוש ז') להרה"ק רבי צבי הירש זצוק"ל - המגיד מוואדיסלאב, ואביו של הרה"ק הרבי

ניכרה דוקא לאחר מכן, בשעה שחיזר אברהם אבינו להקריב את האיל לעולה, שהרי מעיקרא התכונן אברהם אבינו להקריב את יצחק בנו לעולה תמימה עבור כבוד שמו יתברך, כל מה שנמנע מזה היה רק בשביל מלאך ה' שהתגלה אליו ועיכב בעדו, ובאמת היה לו לאברהם לחזור מיד על עקביו ולשוב לביתו, שהרי המלאך לא ציוה לו להקריב קרבן אחר תמורת יצחק.

ובבל זאת אנו רואים שאברהם אבינו לקח את האיל והקריב אותו תחת בנו, למרות שהיה בזה משום פחיתות כבוד בעבורו, שבתחילה עמד להקריב קרבן קדוש וחשוב, לא פחות מיצחק אבינו בעצמו, ואילו עתה, לאחר שנאסר עליו לשחוט את יצחק, יצטרך לרדת אלפי מונים ולהקריב קרבן מבהמה פשוטה, ממש אין לך ירידה גדולה מזו.

אולם אברהם אבינו לא עשה שום חשבון ולא את כבוד עצמו היה דורש, אלא מצד עצמו וללא שום ציווי הלך להקריב את האיל לקרבן עולה, אפילו שהוא פחות אלפי מונים מחשיבות הקרבן של יצחק בנו, כי כל מהותו של אברהם אבינו היה לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, ולא עלה בדעתו שום חשבונות וקטנות הדעת של ענייני כבוד וכדומה, ולכן לוקחים דווקא שופר של איל, כי גדלותו של אברהם אבינו ניכרה ביותר באיל שהקריב לאחר מעשה העקידה, שהיה מבקש לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו גם כאשר לא היה מצווה ולא היה לפי כבודו.

בהקרבת האיל נודע שלא לכבוד עצמו עקד את יצחק

יותר מזה כתב המהרש"ק (שם), דבתחילה כאשר העלה אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, היה יכול לחשוב שלמרות שכעת יש לו צער ויסורים מן הנסיון המר, אבל בסופו של דבר יהיה לו טובה מזה, כמו שהיה בנסיון של 'לך לך מארצך וממולדתך', שאז אמר לו השי"ת כי מהנסיון הזה

יסתבב לו רק טובה, כדכתב ברש"י (בראשית יב, א), 'לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול - כאן אי אתה זוכה לבנים, ועוד שאודיע טבעך בעולם'. וגם כאן היה יכול לחשוב, שאף על פי שאינו מבין בעומק הנסיון הנורא שהעמיד אותו הקב"ה, אבל סוף כל סוף יהיה לו טובה מזה, כפי שהיה בנסיונות הקודמים.

אבל כל זה היה רק עד שבא אליו מלאך ה', כי בשעה שנגלה אליו המלאך ואמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', כבר הבין אברהם שאינו הולך לקבל שום שכר על המעשה הגדול הזה, כי 'תעש' הוא מלשון עשירות², ותיבת 'לו' הוא כמו 'עבורו', וכאשר אמר לו המלאך 'אל תעש לו מאומה' כאילו אמר לו, לא יהיה לך שום עשירות ושכר בעבור מעשה זה.

ובכל זאת, למרות שכבר ידע אברהם אבינו שאינו עומד לקבל שום שכר על מעשה העקידה, עדיין חשב מה יוכל להקריב למען כבוד שמו יתברך תחת יצחק בנו שנאסר עליו, ותיכף כשראה את האיל הנאחז בסבך הקריבו על גבי המזבח, בזה גילה למפרע שגם מעשה העקידה היה רק לשם שמים ולא עבור שום טובת הנאה כלשהו, שהרי עתה כבר יודע שאינו ראוי לשום שכר ובכל זאת מטריח את עצמו להקריב קרבן לה'.

משום הכי, מיד לאחר שמנע ממנו המלאך לשחוט את בנו ואמר לו 'אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה', הוסיף בחדא מחתא לומר לו 'כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני', כי רק

ב. על פי לשון הכתוב (בראשית לא, א), 'ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה'.

לאחר שמנע מאברהם להקריב את יצחק בנו היה ניכר למפרע שכל מעשה העקידה היה בלתי לה' לבדו ולא לשום טובת הנאה או כבוד המדומה.

ולבן הזיכרון הטוב ביותר למעשה העקידה הוא השופר של איל, כי בזה שהקריב את האיל למרות שידע שאינו ראוי לאיזה שכר עבור זה, התגלה יפעת יופיו של אברהם אבינו, וגילה למפרע שכל מעשה העקידה היה רק למען כבוד שמו יתברך וללא שום פניה, וראוי זכות זה לעורר רחמים על בני ישראל עד סוף כל הדורות.

הקריב האיל לכפרה שמא פגם בהרהור הלב

ועל דרך זה יש לומר עוד, על פי היסוד הידוע המובא ב'ישמח משה' (ויקרא ד:), שם מבאר שתכלית מעשה הקרבנות איננו המעשה החיצוני של ההקרבה, כי אם הרצון הפנימי שעל ידי זה יתעורר האדם להתבונן מה חובתו בעולמו ויבוא לידי תשובה ומעשים טובים ומידות טובות, כמו שהנביא מדבר לבני ישראל (מיכה ו, 1) ומתמה בפניהם, "במה אקדם ה' איכף לאלקי מרום? האקדמנו בעולות בעגלים בני שנה?! הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן?! לא ולא!! כי אם, ממשיך הנביא ואומר, "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך".

אין לו חפץ להקב"ה באילים ובעולות בסתמא, כל מה שציווה אותנו להקריב לפניו קרבנות הוא רק בכדי שעל ידי זה נתעורר להתבונן ולדעת מה הוא דורש מאתנו, כפי שכותב ה'ישמח משה', "עיקר הקרבת הקרבן הוא, דעל ידי זה יתעורר האדם לחשוב עם נפשו איך שראוי לו להשתעבד למלך מלכי המלכים מקל וחומר השתעבדות הבהמה אליו, אבל אם אינו עושה החשבון הזה עם נפשו ואינו שב בתשובה, אזי הקרבן אינו כלום, והנה כי כן קרבן כזה אינו עולה לרצון, וממילא אין להכהנים לאכלו, כי הכהנים אוכלים בזמן שהבעלים מתכפרים ולא בזמן שאין הבעלים מתכפרים בו".

ביצד נדע האם אותו קרבן שהקרבנו היה לרצון לפני אדון כל, והאם מחשבותינו היו נכונים ורצויים בשעת ההקרבה מתוך הרהורי תשובה ותיקון המעשים, כותב הישמח משה' דבר נורא: "והנה לבי אומר לי וברור בעיני, דזה היו סיבה מאת ה' החוקר לב ובוחן כליות, דבאם הבעלים לא שמו אל לבם ככל הנ"ל ולא שבו בתשובה כראוי, אז בעל כורחו של הכהן נזרקה במחשבתו בעת הקרבה לחשב לאכול הקרבן ביום השלישי, לגלות דהקרבן פסול ואינו ראוי להקרבה והכהנים לא יאכלוהו".

בלומר, אם בסופו של דבר עולה בשר הזבח של שולחן הכהנים ואוכלים ממנו, הרי זה סימן שבעל הקרבן הבין את התכלית הפנימי של הקרבנות ואכן שב בתשובה שלימה, אולם אם לאחר מעשה מתברר שבזמן ההקרבה חשבו הכהנים המקריבים מחשבה שאינה טובה וכתוצאה מזה נפסל הבשר מאכילה, תדע לך נאמנה שהאשמה תלויה בבעל הקרבן עצמו, שלא הרהר בתשובה, ולכן סיבב הקב"ה מחשבת פסול אצל הכהן המקריב, בכדי שקרבן זה ייפסל ולא יעלה על שולחן מלכים.

והנה כאשר מנע המלאך מאברהם אבינו לשחוט את יצחק בנו, ואמר לו 'אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה', בפשטות היה צריך אברהם אבינו לשוב תיכף אל ביתו, ולעשות סעודה גדולה לכל אוהביו על שבנו ניצל ממוות בטוח, אולם לא כן היה, אברהם אבינו נבהל ביותר ותלה את החיסרון בעצמו, כי חשש שמא נפל בו איזה מחשבת פיגול בשעת העקידה, ואשר על כן מן השמים אין מניחים בידו להשלים את ציווי השי"ת ולהקריב את יצחק.

לפיכך פנה תיכף ומיד לתור אחר קרבן אחר שיוכל להקריבו לעולה, שהרי כידוע קרבן עולה מכפר על פגם המחשבה והרהורי הלב (ויקרא רבה צו א, ז), ומיהר אברהם אבינו להקריב את האיל, כי אמר בלבו, שמא הפעם, לאחר

שיכפר על מחשבותיו יניחו לו מן השמים להקריב שנית את יצחק בנו ולעשות את רצון ה' בשלמות.

בזה יתפרש מאמר הגמרא דלעיל, 'אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם', כי בקרבן האיל ניכר יפיפותו וזכות לבו של אברהם אבינו בשעת העקידה, שתלה את הפגם בעצמו וביקש בכל דרך לקיים את רצון ה' בשלמות ולהקריב את יצחק בנו על גבי המזבח.

ולבן אנו מבקשים בתפלתנו, 'ותראה לפניך עקדה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמך את כעסך מעלינו, ובטובך הגדול ישוב חרון אפך מעמך ומעירך ומארצך ומנחלתך', אמן כן יהי רצון.

יום תרועה

כל היום של ראש השנה מושפע מקול תרועת השופר

כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב

ידועים דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג הלכה ד), "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו, כלומר, עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

וכבר עמדו האחרונים על דבריו, להבין מדוע היה הרמב"ם צריך למצוא רמז למצוה זו, שהרי אין זה מדרך הרמב"ם לרמוז רמזים בשאר המצוות, ומדוע כאן שינה מדרכו לכתוב רמזים.

והרב מבריסק ביאר על פי דרכו (חידושי הגר"ז סימן רג), שהרמב"ם נדרש לזה על פי הכתוב בתהלים (פא, ד), "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, כי חוק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב", ומשמע בדברי הכתוב שמצוה זו מורכבת מב' חלקים, חוק ומשפט, חוק - מצוה בלי טעם, משפט - עם טעם,

עצם המצוה לתקוע בשופר הוא גזירת הכתוב וחוק שאין לה טעם, כמאמר הגמרא (ראש השנה זט.) 'למה תוקעין בראש השנה? רחמנא אמר תקעו! אבל על חלק המשפט שיש לה טעם כתב הרמב"ם את הרמז של עורו ישנים משנתכם.

יום תרועה - יום של התעוררות על ידי השפעת השופר

אולם הגאון רבי חיים קמיל זצ"ל הביא בספרו (אמרי חיים - נצבים ועשי"ת עמ' שו) דברי כיבושין והתעוררות שנשא הגה"צ רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל באחד השנים לפני תקיעת שופר, ובתוך דבריו ביאר את הרמב"ם באופן אחר, ואמר שמוכרח להיות שהרמב"ם סמך את דבריו על דברי תורה גופא ולא מפסוק בנ"ך, כמו שביאר הגרי"ז, כי לא מסתבר לומר שהרמב"ם הביא ראיה מדברי קבלה על מצוה שחיובה מדאורייתא.

אלא אומר הגר"י אברמסקי, שהמקור לדברי הרמב"ם הוא בפסוק (במדבר כט, א) "בחדש השביעי באחד לחודש יום תרועה יהיה לכם", ויש להבין מדוע כתבה התורה 'יום תרועה', כאילו כל היום צריך להריע, והלא מעיקר הדין אינו צריך לתקוע כי אם תשר"ת תש"ת תר"ת ויצא ידי חובתו, דבר שאינו לוקח יותר מכמה רגעים, ולעולם היה צריך לומר 'בחדש השביעי באחד לחודש תריעו', ותו לא.

אולם מאחר שאנו רואין כי התורה כינתה את כל היום 'יום תרועה', מוכרחים אנו לומר שמלבד מצות התקיעה עצמה צריך גם כל היום כולו להיות תחת הרושם של התקיעות, ולכן נקרא ראש השנה 'יום תרועה', שכל היום כולו יהיה מושפע מן התרועה, ולכן כתב הרמב"ם שמלבד גזירת הכתוב לתקוע בשופר יש בו גם רמז של עורו ישנים משנתכם, נרדמים הקיצו מתרדמתכם, והיינו שצריך כל היום כולו לעסוק בתשובה ותיקון המעשים, שזהו התכלית היוצא מתקיעת שופר, ודבר זה נוגע לכל היום כולו, מבואר ועד צאתו, ואינו מוגבל רק לזמן הקצר של התקיעות עצמם.

ראש השנה יפשפש במעשיו ויתעורר לתשובה

ואכן ראש השנה צריך להיות יום של התעוררות הלב לתשובה ותיקון המעשים וכפי שכתב חז מגדולי הראשונים, רבינו המאירי ז"ל בספרו 'בית הבחירה' (ראש השנה טז), וזה לשונו: "אף על פי שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה, כמו שאמרו ז"ל [במסכת] אבות (פרק ב' משנה י') שוב יום אחד לפני מיתתך, מכל מקום בזמן הזה, רצה לומר ראש השנה, ראוי לו להתעורר ביותר, אמרו ז"ל דרך משל, שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, על הרשעים ועל הצדיקים ועל הבינוניים, רצה לומר, שכל אחד ואחד נידון כפי מעשיו, כמו שביארנו במשנה".

"ו**יתעורר** לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות, והמתרשל בזמן הזה מן התשובה אין לו חלק בה' אלקי ישראל, שכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך ואף מדת הדין מתיאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה, והוא אצלי מה שאמרו, אין בית דין של מעלה נכנסין לדין עד שיקדשו בית דין של מטה את החודש", עד כאן לשונו.

וה**רבינו** בחיי בספר 'כד הקמח' (ראש השנה ב') כתב גם הוא שקול השופר נועד לעורר אותנו להתעוררות תשובה, וכה כתב בקדשו: "וטעם המצוה הזאת לעורר הלב כי הקול התעוררות דבר לאי זה ענין שיהיה, יש קול המביא לידי שמחה ויש קול מביא לידי עצבון, הקול המביא לידי שמחה הוא קול כלי שיר בכנור ונבל ושאר הכלים... הקול המביא לידי עצבון ולידי חרדה הוא קול השופר... וזהו טעם המצוה שצונו הקדוש ברוך הוא בתקיעת שופר שנהיה תוקעין בתרועה שהיא יללה כדי לילל על עונותינו ושנתעורר מתוך אותו הקול ושנלבש חרדה מאימת הדין, כי התרועה רמז למדת הדין שנאמר (תהלים מז, ו) עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר..."

משך היום יתבונן בכל ענייני עבודת השופר

ולפי יסודו של הגר"י אברמסקי, שכל היום כולו נקרא 'יום תרועה' היות שהוא מושפע מתקיעת השופר, צריך לומר שביום זה צריך להתבונן ולהשקיע בכל העניינים שנוגעים לעבודת השופר, שהרי ה'אבודרהם' (סדר תפלת ראש השנה) הביא משמו דרבינו סעדיה גאון עשרה טעמים שונים לתקיעת שופר בראש השנה, וצריך להשקיע עצמו בעבודה ששייך בכל אחד מן הטעמים הללו, ולכן הוא 'יום תרועה' - יום שלם של תרועה, שיהיה בו די זמן להתבונן בעומק סודותיה וטעמיה של כל העניינים הללו.

ביותר צריך להתבונן בהאי יומא בטעם הראשון של רבינו סעדיה גאון על תקיעת שופר, "מפני שהיום היתה תחלת הבריאה שבו ברא הקדוש ברוך הוא את העולם ומלך עליו, וכן עושין המלכים בתחלת מלכותם, שתוקעין לפנייהם בחצוצרות ובקרנות להודיע ולהשמיע בכל מקום התחלת מלכותם. וכן אנו ממליכין עלינו את הבורא ליום זה, וכך אמר דוד (תהלים צח, ו) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'".

ומסתבר ביותר לומר כדברי הגר"י אברמסקי, שיום תרועה הכוונה שכל היום כולו נועד להתבוננות בהשפעת תרועת השופר, כי לעולם לא יתכן לכוון כל הטעמים של תקיעת שופר בשעת התקיעות, שהרי אינם נמשכים אלא זמן מועט בלבד, אבל לפי מה שאמרנו שכל היום מיועד להתבוננות במצות שופר, אתי שפיר טובא, שכן במשך כל היום כולו מבוקר ועד ערב ישנו די והותר זמן להתבונן ולכוון בכל הטעמים שנאמרו במצוותו.

ומה גם שמצאנו בראש השנה ב' עניינים מנוגדים, מצד אחד צריך לחרוד מאימת הדין, כפי שכתב לעיל הרבינו בחיי, ומצד השני צריך לשמוח בהשי"ת, הן מצד שאנו זוכים להמליכו עלינו, והן מצד שאנו בטוחים שיוציא

כאור משפטנו, וכדפסק הטור בהלכות ראש השנה (סימן תקפא) שישראל אוכלים ושותים ושמחים בראש השנה, לפי שיודעים שהקב"ה יעשה עמהם נס, וכיצד באמת יכול לצאת ידי חובת שניהם, אבל עתה שאנו יודעים שעבודת ראש השנה נפרסת על כל היום כולו, אזי יכול כל אחד ואחד להשיג שניהם יחד, בחלק אחד של היום ישקיע יותר בחרדת הדין ובחלק השני יעבוד על מדת השמחה.

עשרה טעמים לתקיעת שופר

ולתועלת הענין נמנה כאן בקצרה ממש את עשרת הטעמים המנויים באבודרהם, א. כדאמרן, שכן דרך המלכים לתקוע בתחילת מלכותם. ב. להזכיר לשוב בתשובה מבעוד מועד בראש השנה שהוא היום הראשון דעשרת ימי תשובה. ג. להזכיר מעמד הר סיני. ד. להזכיר דברי הנביאים שנמשלו לשופר. ה. להזכיר חורבן בית המקדש וקול תרועת מלחמת האויבים ועל ידי זה נזכור לבקש על בנין בית המקדש.

ו. להזכיר עקידת יצחק שמסר נפשו לשמים. ז. כשנשמע תקיעת השופר נירא ונחרד ונשבר עצמנו לפני הבורא. ח. להזכיר יום הדין הגדול שעתיד לבוא לפני בא יום ה'. ט. להזכירנו קבוץ נדחי ישראל ולהתאוות אליו שנאמר בו (ישעיה כו, יג) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים מארץ אשור'. י. להזכירנו תחיית המתים ולהאמין בה שבענין תחיית המתים נאמר (ישעיה יח, ג) 'כל יושבי תבל ארץ כנשוא נס הרים תראו וכתקוע שופר תשמעו'.

אלו הם עשרת העניינים היוצאים מן השופר ומן התקיעה ומן השברים ומן התרועה ומן תשר"ת ומן תש"ת ומן תר"ת, ובעניינים אלו צריך להשקיע ביותר בראש השנה, להתבונן בהם כראוי וכנוח, להבין כל אחד מה זה נוגע אליו בעבודת ה' הפרטית שלו, לחיות לפי זה ולהשתדל להתעלות ולהתחזק יותר ויותר עד כמה שידו מגעת.